

MAGYAR TANÍTÓKÉPZŐ.

XIII. ÉVFOLYAM,

1898. január.

I. FÜZET.

TANÍTÓKÉPZÉS.

Szathmáry György.

Szathmáry Györgynek, a vallás- és közoktatási minisztérium tanácsosának, volt országgyűlési képviselőnek és középiskolai tanítónak hosszú betegeskedés után történt halála mély részvétet keltett az egész nemzetben. Mert ismeretes volt az ő neve országszerte, mint jó magyar hazafié, a ki szóval, tollal és tettel nagy szolgálatokat teljesített a hazának s nevéhez a nemzeti érdekek védelme szempontjából az egész országnak javára állandóan gyümölcsöző alkotások fűződnek.

Az 1867-diki alaptörvényünkben kijelentett «egységes és osztatlan magyar állam» megalkotásának buzgóbb apostola nálanál alkotmányos életünk harmincz esztendeje alatt nem volt senki. Széleskörű tanulmányai s az egész országban gyűjtött közvetlen tapasztalatai megtanították világosan látni azokat a súlyos nehézségeket, feltornyosuló akadályokat, a melyek az egységes magyar nemzeti államnak a törvényben és a való életben, a népek millióinak öntudatában való megvalósulása elé gördülnek. Volt bátorsága megjelölni, szemükbe mondani erőtlenségünket, de meg is jelölte a kivezető utakat, az erőt nyujtó forrásokat, és hirdette az ígét, munkálta a talajt a nemzet jövőjében fanatikusan hívó proféta lángoló lelkesedésével, lankadatlan buzgalmával.

Szathmáry György működése a jelen századunk azon szabadelvű nagy politikusai művének folytatása volt, a kik a magyar állam megszilárdításának alapfeltételéül azt tartották, hogy a népek milliói véteszenek fel az alkotmány sáncaiba. Csakhogy Szathmáry György ezt a politikát kiegészítette azzal a törekvéssel, hogy a népeknek nemcsak jogait, hanem érzelmeit is kell biztosítani a magyar állam számára. Ezt a milliókat egybeforrasztó közös érzést, a polgárok minden egyesét átható nemzeti öntudatot a magyar népiskola által akarta elérni. Szathmáry a népnevelés kiterjesztését és intenzív kifejlesztését legfontosabb állami feladatunknak vallotta. Szathmáry egyéni fellépésében meg volt az az erő, tevékenységében a semmi akadálytól vissza nem rettenő

bátorság, a mely hatott a közvéleményre s hogy a népnevelést ma már elsőrendű feladatnak ismerik el azok is, a kik azelőtt csak a közép és felső oktatás fajsúlyában bizakodtak, abban Szathmárynak sok érdeme van. Ezen hatás szempontjából őt *báró Eötvös József* nagy alakja mellé emelhetjük . . .

Szathmáry György hét esztendeig vezette a népnevelés ügyét a közoktatási minisztériumban. Hét esztendeig volt a mi vezérünk s ez az idő gazdag gyarapodást jelent a népiskolának s a népnevelés terén működőknek anyagi és erkölcsi erőiben. Ha elgondoljuk azt, hogy a múlt évben 400,000 forinttal, a jelen évben 200,000 forinttal javult csak a népiskola állami költségvetése, szinte megmosolyogjuk magának Szathmáry Györgynek 1889-ben hallatott ama felkiáltását: «Mily vívmány, hogy 40,000 forinttal emelkedett a népoktatás költségvetése; hiszen 1888-ban csak 7000 forinttal birtuk szaporítani! . . .» Akkor csak másfél milliót költöttünk a nép- és polgári iskolára s ma három milliót. Akkor csak négyszáz állami elemi iskolával akartuk terjeszteni a magyar nyelv határát s ma már 1200 állami iskolánk van. Akkor 5700 tanítónak fizetése nem ütötte meg a 300 forintot sem s ma közel állunk ahhoz, hogy a minimum általánosan 400 frt legyen. Akkor a tanító, ha kidőlt a fáradságos munkában, maga s családja csak alamizsnához, vagy még ehhez sem jutott, ma már tisztességes nyugdíjat élvez. Akkor még, 1888-ban, egy országgyűlési képviselő így kiáltott fel — a tanítóképző-tanárok ügyéről lévén szó — az országházban: «Csodálkozom, hogy a tanítóképző tanárok fizetésök javítását kérik; hiszen ők is csak elemi tanítók s diplomájukhoz képest igen jól vannak megfizetve.» S ma már a tanítóképző-intézetekben működő tanítók fizetése tetemesen megjavult és senki sem vonja kétségbe azon jogukat, hogy őket a középiskolai tanítókkal egyenlő fizetés illeti meg. Akkor még a miniszter a tanfelügyelőt onnan vette, a honnan kapta s ma már jogsérelemnek vesszük, ha egy-egy tanfelügyelőt nem a néptanítói gárdából neveznek ki. Akkor még a miniszter ellentéteseknek vallotta a közoktatási kormányzat érdekeit a tanítói egyesületekével; ma a miniszter maga keresi fel a tanítókat az otthonukban s őket szeretett munkatársainak nevezi . . .

«*Quorum pars magna fui!*» E szavakkal dicsérte meg Szathmáry György a néptanítóságot az 1890-diki egyetemes gyűlésen, a nemzeti szellem térfoglalásáról szólván. Ugyane szavakat intézhetjük mi az immár sirban nyugovó Szathmáry György szelleméhez. Az érdemek oroszlanrésze az ujjab vívmányokból az övé; jórészt neki köszönhetjük, hogy az utolsó időkben nagyobb szabású népoktatásügyi politika fejlődött ki; az ő lázas tevékenysége évtizedek hibáit s mulasztásait igazította ki.

Lelkesedéssel üdvözljük a néptanítóság körében megindult azt a mozgalmat, a melynek célja a Szathmáry György iránt érzett mély vonzalmat és hálaérzelmet egy *siremlék* felállításával kifejezni. Ezzel azonban korántsem róttuk le az ő iránta tartozó hálás kegyeletünk adóját. *Létesítsünk országos gyűjtés által Szathmáry-alapot, a melyből hunyadmegyei szegény tanítók tanuló gyermekei segélyeztessenek.*

A ki életében oly mélyen tudott bennünket szeretni, a kinek élete a hazaszeretet oltárán hamvadt el oly korán: annak nevéhez fűzzük a kartársi és hazaszeretet jótékony munkáját. Fakadjon mindenha áldás az ő emléke nyomán!

A tanítóképző-intézeti tanárok képzéséről és képesítéséről.¹

Bevezetés.

Mindenekelőtt engedje meg a tisztelt Választmány, hogy adhasam elé ez ügyben való mostani föllépésemnek a magyarázatát.

A tanítóképző-intézeti tanárok képzésének és képesítésének ügyében néhai *Trefort Agoston* vallás- és közoktatásügyi miniszternek azon első kezdeményező lépése óta, melynél fogva a képzés a budapesti állami polgári isk. tanítóképző feladatává tétetett, a magas kormány részéről ez ügy továbbfejlesztését illetőleg egészen napjainkig semminemű újabb intézkedés nem tétetvén, és úgy a képzéssel megbízott intézetnek ez ügy rendezésére vonatkozó több rendbeli fölterjesztései és emlékiratai, valamint a Tanítóképző Int. Tanárok Országos Egyesületének, sőt a Millennium évében megtartott Egyetemes Tanügyi Kongresszusnak ugyane tárgyra vonatkozó határozatai is semminemű ez ügy rendezésére vonatkozó újabb kormányi intézkedéseket nem eredményezvén: mindezekből mi, kiknek a tanítókép. tanárképzés terhes, és ily körülmények közt háladatosnak épen nem nevezhető munkáját folytonosan végezniünk kelle, méltán következtethettünk arra, hogy a m. kormány a Trefort-féle intézményt csak jobb hiányában nem tartja egyelőre még eltörleendőnek, de azt talán már rövid idő alatt a Paedagogiummal való kombinálás teljes mellőzésével, egészen más alapon szándékozik ujja szervezni.

Mindezekből kifolyólag mi, a Paedagogium tanárkara, érthető és megbocsátható fásultsággal, és ez ügyben való minden újabb aktív föllépés iránti kedvetlenséggel eltelve vártuk a történeendőket. A fölvétel a tanítóképző tanári tanfolyamra megtörtént a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr jóváhagyásával az 1897/98 isk. évre is. Ez a jóváhagyó rendelet azonban egyszersmind egy mindnyájunkra nézve meglepetesül szolgáló és az ügyre nézve főleg elvi szempontból igen fontos utasítást is foglalt magában: azt, hogy a tanítóképző-tanárjelöltek *esentúl a budapesti m. kir. tudományegyetemen hallgassanak egyes előadásokat.*

A miniszter úrnak ezen ránk a Paedagogium tanárkarára nézve is váratlan intézkedésében — mely különben is e tárgyban még 1891-ben fölterjesztett nagyobb emlékiratunk egyik kívánalmának teljesítését foglalja magában, — biztató előjelét láttuk annak, hogy ez az oly régóta stagnáló kérdés végre csakugyan kimozdult a helyéből, «Eppur

¹ Felolvastatt a Tanítóképző Int. Tanárok Orsz. Egyesülete választmányának f. é. január 17-én tartott ülésén.

si muove» és e rendelet a kérdés rendezésének nem csak a szándékát, hanem a tényleges megkezdését jelenti.

De élénk visszhangra talált ez a kormányi intézkedés — a mint ezt méltán várni lehetett — a «Tanítóképző Intézeti Tanárok Országos Egyesületé»-ben is. Az egyesületi közlöny érdemes szerkesztője vezércikkben méltatta az esetet, kijelentvén többek közt, hogy: «mivel tehát minden oldalról tapasztalható az ügy további szervezéséhez való jóindulat, az egyesületnek is meg kell ragadni az alkalmat, hogy tanítóképző tanárképzésünket és képesítésünket rendezett viszonyok közé jutni segítse.»

Erre a feladatra maga a szerkesztő vállalkozott s úgy a képzés, mint a képesítés szervezésére vonatkozó nézeteit néhány pontban foglalva közölte is ugyanazon cikkében.

Az egyesület 1897. évi október 25-én tartott választmányi ülésében foglalkozott ez ügygyel. Itt határozatul kimondatott, hogy: »addig is, míg ezen képzés ügye véglegesen megoldatnék, a kongresszusi határozatok értelmében alkotott javaslatok megvalósulása által legalább a képesítésnek kérdése volna ideiglenesen rendezendő. Felkéretik Nagy László, hogy e tárgyban tett indítványát a következő választmányi ülésen írásban terjeszsze elő.»

Az egyesület ebbeli akciójának sikerét magam is elő akarván segíteni, még ugyanezen ülésen az egyesület rendelkezésére bocsátottam a kérdés historikumára vonatkozó egy-két fontosabb ügyiratot. Nekem azonban egyelőre nem volt szándékom aktíve beleegyedni ezen általam meleg rokonszenvvel kísért egyesületi mozgalomba. Szilárdul meg lévén azonban győződve arról, hogy ha bárki, vagy bármely testület valami eredménnyel is kecsegtető újabb akciót akar megindítani ez ügyben, annak az a legelső feladata hogy igyekezzék alaposan megismerkedni a dolog történeti előzményeivel; de másfelől azzal is tisztában lévén, hogy az ebben eddig történtek felől a szükséges tájékoztatást megadni állásomnál fogva első sorban az én feladatomban: ígéretet tettem a «M. Tanítóképző» t. szerkesztőjének, hogy megírom mindezeket lapja számára s esetleg fel is olvasom azt az egyesület legközelebbi választmányi ülésén.

Erős meggyőződésemmé érlelődött ugyan is — s megvallom, inkább csak az utóbbi időben — hogy ezt is, mint annyi más életbe vágó tanítóképzési ügyet, abból a mély kátyúból, a melyben az megfeneklett, csak országos egyesületünk hathatós emeltyűjével lesz lehetséges kiemelnünk.

Hja! Az ember csak mindig visszatér szerelme első tárgyához! mondja egy francia közmondás. Engemet is, még mint egészen kezdő embert a tanítóképzés terén, nagyon tudott lelkesíteni az a gondolat, hogy a tanítóképző tanárok egy országos egyesületté tömörülve, a gyakorlat is tapasztalat szilárd alapjáról segítsék előbbre vinni a tanítóképzés ügyének nehézséges szekerét. Ez eszme iránti lelkesedésemet egy a hazai tanítóképzők reformjáról írt s már ez évben megjelenésének éppen egy negyedszázadát megérő emlékiratomban fejeztem volt ki. Ez az a szerelem tehát, a melyhez pályafutásom küzdelmes Odyssea-jának

a vége felé újból visszatérek, most már érett meggyőződéssel hirdetvén, hogy a tanítóképzés nagy kérdéseinek tisztázásában és megoldásában a leghivatottabb tényező elvégre is nem lehet más, mint a tanítók képzésével foglalkozó tanárok országos testülete.

Igy jött létre ez emlékiratnak a fennforgó kérdés historikumát magában foglaló része.

Nemsokára azonban egy újabb hivatalos mozzanat adta elő magát, melynek következtében azon elhatározásomat, hogy egyáltalában nem vegyek aktív részt az egyesület által megindított mozgalomban, nem lehetett többé fenntartanom.

Az eset ez volt:

Bartalus István, a polgári tanítóképző zenei szakcsoportjának régi érdemes tanára nyugdíjaztatván, ennek alkalmából a nagym. közoktatásügyi miniszter úr 1897. évi 37,009. sz. a. m. rendeletével kijelenteni méltóztatott, hogy: «az I. ker. állami és polgári isk. tanítóképző mellett eddig fennállott *tanítóképző-intézeti zenetanári tanfolyamot megszüntetni, illetőleg ezen zenetanárok képzéséről az Orsz. Zeneakadémia igénybe vételével szándékozik gondoskodni.*» Ugyanezen magas rendeletben egyszerűs mind felhívtam arra is, hogy a tanítóképző zenetanároknak a Zeneakademiában való képzésére és képesítésére vonatkozólag javaslatomat mutassam be.

Most tehát nem volt többé helye a háttérbe vonulásnak. Miután pedig régi, erős meggyőződésem, hogy a tanítóképző tanárok képzésének *minden szakirányban harmonikusnak, egységes elveken nyugvónak kell lenni*, ennélfogva a zenetanárok képzése és képesítése kérdését is csak ebből a szempontból véltem tárgyalhatónak: tehát nem elkülönítetten, hanem csak a többi szakok keretében.

Igy keletkezett ez emlékirat második része, a miniszter úrhoz intézett azon fölterjesztésem, mely a tanítóképző tanárok képzésének és képesítésének a kérdését a maga összességében felölelő egyéni nézeteimet foglalja magában. Az emlékiratnak ez a két része tehát csupán alakilag nem egységes. A dolog lényegére nézve a kettő kiegészíti egymást. Nem láttam szükségesnek a két rész alaki egybeolvasztását részint azért, hogy ez által is kifejezzem a keletkezés történetét, részint, hogy a t. szerkesztő úr, illetőleg az egyesület számára írt e visszapillantásnak kevésbé feszélyező formáját a fennforgó kérdésben kialakult erős meggyőződéseim kifejezése érdekében annál jobban hasznomra fordíthassam.

És most ezen az illetlenségig hosszú bevezetés után térjünk a dologra.

A) Visszapillantás a hazai tanítóképzés és képesítés ügyének történetére.

I. A képzés ügye.

Hogy ezt a visszapillantást nem kell Ádám apánknál kezdenem, sőt hogy még a jelen század utolsó felében sem mehetek valami nagyon messzi hátra, ha azt akarom, hogy a tanítóképző-tanárok képzését és

képesítését illetőleg valami érdemlegesebb mozzanatot registrálhassak, azt nem szükség hosszasan magyaráznom. A tanítóképző hazánkban egészen az 1868. évi népokt. törvény életbe lépéséig tudvalevőleg csak *«preparandia»* volt és ez mindent megmond. Hazánk iskolai szervezétének valóságos *páriája* volt ez. Ha 1868 előtt valaki jónak találta volna egészen komolyan fölvetni azt a kérdést, hogy miképpen képeztesse és képesíttessenek a tanítóképző tanárok, annak valószínűleg a szemébe nevettek volna az emberek.

Jött az 1869—1870. évi nagy szervezés, az 1868. évi törvény értelmében felállított állami tanítóképzőknek tanárokkal való felszerelése. Hát bizony kvalifikáció tekintetében meglehetősen tarka volt ez a testület. Leginkább a theologiai, jogászai, orvosi pályáról *letört* emberekből, kiérdemelt házi nevelőkből és — nem valami nagy számmal — középiskolákra képesített tanárokból állott elő az első hadsereg. Így ment ez tovább is körülbelül az 1874—1875. isk. évig — vagyis addig, míg az 1873—1874. isk. évben felállított állami polgári isk. tanítóképző képesített növendékei kiléphettek az életbe. Innentől kezdve egy egészen új elem lép fel a tanítóképző tanárok statusában: *a polgári tanítóképző növendékei.*

Krätschmar Béla (ma a modori tanítóképző rendes tanára) és *Knyszek* Alajos (a sz.-kereszturi tanítóképzőnél, később meghalt mint gyakorló polg. iskolánk rendes tanára) kezdték meg a sort. Az első kinevezések azonban csak kísérlet számba mentek. A népoktatási ügyosztály akkori vezetője, Gönczy Pál, felszólított, hogy ajánlanék neki a polgári tanítóképző legkiválóbb képesített növendékei közül olyanokat, kiket a tanítóképző tanári állásra elegendő képességgel és hivatottsággal bíróknak ismerek. E felhívásnak legjobb meggyőződéseim szerint igyekeztem eleget tenni és a m. minisztériumnak volt alkalmam meggyőződést szerezni magának arról, hogy ezek az első kinevezési kísérletek eléggé beváltak. Ennek pedig az lett a következménye, hogy ezentul mind sűrűbben és sűrűbben jutott részemül ez a rám nézve oly nagy felelősséggel járó megbízás. Ez így tartott 1875-től egész 1888-ig, vagyis a Trefort haláláig s Gönczy Pál államtitkárnak nemsokára azután bekövetkezett nyugdíjba vonulásaig. Ki kell jelentenem, hogy ez ajánlásaimra ma is nyugodt lelkiösmérettel, sőt jóleső és majdnem büszke önérzettel tekinthetek vissza. Ennek igazolásául legyen szabad egyszerűen csak rámutatnom a Paedagogium egykori növendékei közül tanítóképző-tanárokkul alkalmazottaknak ma már valóban hosszú névsorára, azon derék és lelkes ítjú tanári gárdára, kik valamennyien becsülettel megállják helyüket e nehéz pályán, úgy hogy nekik a felmutatott tanítóképzési eredményeket illetőleg a másféle képesítésűekkel szemben sem kellett soha szegyet vallaniok. Sem nekik, sem az ő kiképzetésüket eszközöző intézetnek.

Nem dicsekvési szándékból hoztam fel mindezeket. Az itt felhozott tény szorosan tárgyamra tartozik. Polgári tanítóképzőknek jelesebb növendékeinek — tehát azoknak is, kiknek nem volt alkalmuk elvégezhetni a tanítóképző-tanári tanfolyamot — tanítóképző-tanárokkul való alkalmazása *napirenden van ma is.*

Mit bizonyít mindez?

Azt, hogy polgári tanítóképzőnk mellékesen és ideiglenesen, jöllehet már több mint húsz év óta, tényleg a tanítóképző-intézeti tanárképzés feladatait is teljesíti

De miként?

Természetes, hogy tökéletlenül. Csaknem oly tökéletlenül, mint — a hogy maga a középiskolai tanárképző is, föltéve, ha onnan is kapnánk ma már tanárokat, teljesíthetné ugyane feladatot.

Én már ezelőtt tizenhat évvel — 1882-ben — midőn ez a kérdés tudtommal még senkinek sem zavarta a lelke nyugalma, tényleg rámutattam a vezetésem alatti intézetekről akkor kiadott nagyobb ismeretű munkámban e kérdés egyik ágának, a tanítóképző-tanári képesítő vizsgálatoknak megoldását igénylő fontos voltára.

Legyen szabad, már csak a kérdés történelmi előzményeinek a teljessége szempontjából is, telhívnom becses figyelmüket az általam akkor mondottakra. (Lásd ez emlékirat függelékét.)

Azt hiszem, hogy abban, a mit tizenhat évvel ezelőtt inkább csak odavetve, bár nem csak ötletszerűleg, e tárgyra vonatkozólag elmondottam, feltalálható még a mai álláspontról tekintve is, a kérdés megoldásának egészséges alapeszméje.

Innentől kezdve öt évig nem történt semmi ez ügyben. Még csak hozzászólás sem. Azt kell hinnem azonban, hogy az eszme, ha lappangva is, idézett némi erjedést elő az illetékes körök gondolatvilágában, úgy hogy 1887-ben, csak látszólag mint deus ex machina, tűnik fel egyszerre Trefort Ágost-nak a tanítóképző-tanári tantolyam felállítását, és elvben a tanítóképző-tanári képesítési vizsgálat eszméjét is magában foglaló rendelete.

Abban a helyzetben vagyok, hogy e rendelet genesiséről is mondhatok valamit. Volt benne egy kevés részem.

Gönczy Pál körülbelől ez időben állott hatalma tetőpontján. A népoktatásügy vezetésében csaknem korlátlan mértékben bírta minisztere bizalmát. Minthogy pedig G.-hez személyes viszonyaim is elég kedvezők voltak s különben is őt, nézeteinek minden önállósága daczára, tanügyi kérdésekben komoly érvekkel eléggé hozzáférhetőnek, capacitálhatónak ismertem, elmentem ez időtájt hozzá, hogy — ha lehet — kísértsem meg meggyőzni őt annak szükségessége felől, hogy a tanítóképző-tanárok kiképzése körül valamivel több is történjék, mint a mennyit a polg. isk. tanítóképző egymagában nyújtani bír. A magas kormány — mondám — mind nagyobb és nagyobb mértékben kezdi alkalmazni polg. tanítóképzőnk kitünőbb képesítésű növendékeit a tanítóképző-tanári állásokra s itt az ajánlásnak, a kiszemelésnek nem annyira hálás, mint inkább nagy felelősséggel járó feladata hova-tovább mind súlyosabban nehezedik reám.

De ha a m. kormány akár elvből, akár csak a «faut de mieux» kényszerűségéből ezt a feladatot is ráruházhatónak vélte a Paedagogiumra, úgy tétessen legalább lehetővé némi szerény ösztöndíjak adományozása által az, hogy a kiválasztandó tanárjelöltek 1—2 évig a mi vezetésünk

mellett minden idejüket és erejüket a tanítóképző-tanári állásra való előkészülésre fordíthassák.

A tanítóképző-tanári tanfolyam czéljainak megfelelő előadások (Collegiumok) tartását egyelőre csak elvben véltem kimondandónak. Tudtam, hogy a külön előadások tartása nem valósítható meg anyagi áldozatok nélkül s teljesen bizonyos voltam a felől, hogy ha ezt conditio sine qua non-ként állítanók oda, úgy az egyértelmű lenne az egész eszmének dugába dőlésével. Ezt tehát a későbbi kedvezőbb időnek véltem fenntartandónak. A képzés lényegére nézve az volt a nézetem, hogy az, a tanári kar vezetése és ellenőrzése alá helyezendő autodidaxison kívül leginkább abban álljon, hogy az illető jelöltek kellő vezetés mellett gyakorlatilag részt vegyenek a tanítóképzés tanítási és nevelési munkájában, úgy hogy elemi tanítóképzőnk és ennek internatusa rájuk nézve a *gyakorló* iskola jellegével birjon. Hasonló módon legyenek bevezetendők az illetők az intézeti adminisztráció összes ügyvitelébe is.

Így jött létre a tanítóképző-tanárképzés ügyében kiadott, úgy hiszem legelső rendelet 1887. évi június havában.

(Lásd ezt egész terjedelmében az emlékirat függelékében.)

Ennek a rendeletnek sentebb előadott előzményeit hiába keresné valaki az irattárakban. Egészen közvetlen és magánjellegű szóbeli tárgyalások alapján született meg az. Akkoriban még lehetséges volt minden hivatalos irka-firka nélkül elintézni olyan fontos intézeti ügyeket, sőt általános érdekű közoktatásügyi kérdéseket is, a melyeket ma sem tanárkari írott és nyomtatott memorandumokkal, sem országos tanáregyesületi határozatokkal — sőt még millenniumi egyetem tanári kongresszusok ünnepélyes kijelentéseivel sem tudunk dűlőre vinni. Nem annak a kornak a dicséretéül hoztam fel ezt — csak a jellemzéséül.

Ilyenformán született meg a tanári tanfolyam első munkaterve is. (L. a függelékben.)

Tehát majdnem minden tinta nélkül ez is.

De annál bővebben folyt ez a nedű akkor, a midőn a tanítóképző-tanárképzésnek ezen bár kezdetleges, de az azelőtti semminél még is csak több és jobb, sőt talán alapeszméjében is eléggé egészséges «bevégezett tényei» napvilágra jöttek.

Ez a tinta pedig a gyöngye növényzetre nem a tápláló meleg eső, hanem a földre paskoló zivataros zápor alakjában ömlött rá. És ezek a támadások, sajnos, még némi morális alapra is tettek szert abban a körülményben, hogy — már nem sokára az új intézmény életbe lépése után — magában a magas kormányban is félreismerhetlenül nyilvánulni kezdett bizonyos tartózkodó hidegség, hogy ne mondjam alaktalan bizalmatlanság, úgy az egész intézmény tervezete, valamint az általunk ennek sikeres életbeléptetése iránt tett valóban lelkes és önzéstelen munkálkodásunk iránt.

A jobb sorsra érdemes kísérletnek az volt a legnagyobb szerencsétlensége, hogy alkotói, *Trefort* és *Gönczy P.*, már a rendelet kiadásának évében letűntek a közokt. kormány színpadáról s így ezen az ő gyámolításukra annyira rászoruló fiatal intézményt kora árvaságra juttatták. A szerencsétlen született az utódok már nem ismerték el a

magukénak, túrték — mint a hogy a mostohákat szokták — s a tanügyi közvélemény, már a mennyire a sajtót ennek szószólójául tekintünk lehet, egyáltalában nem mutatott semmi hajlandóságot ennek az árvának a felkarolására. Sőt inkább rátámadtak minden oldalról. Ennek a mi folyóiratunknak az első évfolyamai érdekesen és tanulságosan világítják meg ezt a harcot. Azt, hogy a tanítóképző-tanárok kvalifikációját meg kell állapítani és pedig oly módon, hogy szervezni kell valamiféle tanítóképző-tanári vizsgáló bizottságot, már akkor sem igen vonta kétségbe senki. Miután azonban a Trefort-féle rendelet alapján a képzés — már úgy, a hogy — a Paedagogiumra ruháztatott s ebből a tényből logice arra lehetett következtetni, hogy a képesítés is — ha csakugyan lesz belőle valami — esetleg a Paedagogiummal fog kapcsolatba hozatni, ez a gondolat, hogy úgy szóljak, *elviselhetetlen* volt a hazabeli tanítóképző-tanárok legnagyobb része előtt. Ennek az intézetnek az a sajátságosan elszigetelt, mondhatni *elhagyott* állapota, melyet egy nemrégiben a sajtó útján is reprodukált beszédemben már eléggé behatóan vázoltam, valóban soha sem volt annyira éles megvilágításba helyezve, mint akkor, a midőn a tanítóképző tanárok képzésének és képesítésének a kérdését a lapok a Trefort-féle rendeletből kifolyólag tárgyalni kezdték. Az akkor ez ügyben írt cikkek legnagyobb része elismerésre méltó őszinteséggel tárta fel a mi embereink ebbeli felfogását és gondolatmenetét. A rövid formulája ez:

A tanítóképző-tanárképzést és képesítést az egyetem *mellé* kell szervezni, mert:

- a) ez fog a tanítóképző-tanári állásnak kellő *tekintélyt* szerezni;
- b) csak így remélhetjük anyagi helyzetünk méltányos javítását.

Az a félszeg felfogás, hogy a tanítóképző-tanári állásnak a kívánt tekintélyt és anyagi javadalmazást csak az egyetemi képzés által lehet megszerezni, fájdalom, még mindig nincs teljesen kiírtva a közfelfogásból sőt felütötte volt ez a fejét még az 1896. évi kongresszus alkalmával is. Erre kénytelen leszek később még visszatérni.

A Paedagogiumot tehát támadták minden oldalról. Arról, hogy mily nagy kulturális eszmének képezi ez az intézet a megtestesülését, már alig akartak — itt e társaságban — tudomást venni. A külföld méltányosabb tudott iránta lenni. Külföldi celebritások (pl. De Gubernatis) felismerték a P.-ban kifejezésre jutott nagy népoktatásügyi eszmét.

— És miféle eszme az?

A népoktatási főiskola eszméje. Ez az eszme az, a melynek — nézetem szerint — első sorban épen a népoktatásügy embereit kellene lelkesítenie. Egy ily főiskola megalkotásának nagy munkájában a népoktatásügy emberei — első sorban a tanítóképző tanárok — vállvetett munkásságának kellene a főtényezőnek lennie. Ez a főiskola lenne az összetartó kapcsa, betetőzése az egész népoktatásügynek. Ez lehetne a tanítóképző-tanári pályán szerzett legkiválóbb érdemek, valamint a népoktatásügy bármely terén kivált igazi nagy tehetségek elismerésének, értékesítésének s a legtöbbször jutalmazásának is úgyszólván a végállomása, épen úgy, mint a milyen a «Curia» a bírói pályán levőkre nézve. Egy ily iskola főfeladata lenne pedig ugyanaz — a mi nagyjában a mostani tarthatat-

lanul hiányos állapotok között is feladata a Paedagogiumnak, nevezetesen:

1, Tanárokat képezni a polgári iskolák számára és pedig oly módon hogy ez a polgári isk. tanítóképző legyen egyszersmind praeparandiája — tehát az egyetemre való előkészítő iskolája — a tanítóképző tanárképzőnek is. Ez az intézet birjon külön a polgári isk. tanítóképző céljaira szolgáló internatussal és a polgári iskola normal szervezetének mindenben megfelelő *minta* gyakorló polgári iskolával;

2. Seminariuma lenni a tanítóképző tanárképzőnek, mely birjon e czélból úgy a felügyelet, mint a szervezet és berendezés tekintetében egészen különálló internatussal, egy *minta gyakorló-tanítóképzővel*, mely viszont szintén egészen külön felügyelet, szervezet és berendezéssel bíró internatussal és *minta gyakorló-iskolával* álljon kapcsolatban.

Nincs helyén, hogy tovább fűzzem itt ez eszmét. Engemet a polgári isk. tanítóképzés terén megfutott s már maholnap itt is egy negyed századot kitevő utamon ez az eszme lelkesített. Lehet, hogy csak úgy, mint az Arany örökszép költeményében a szívárvány a gyermeket. A fölvetett téma megint előmbe varázsolta ezt a szívárványt; megint elcsábított és eltévelyedtem. Térjünk vissza tehát az eredeti témához.

Az a sok támadás azonban, mely az új intézményt minden oldalról fogadta, egyszersmind a *tisztító* tűz szolgálatát is tette rá nézve. Mi személyileg szenvedhettünk e támadások miatt, de az ügy csak nyert vele s most örömmel gondolunk mindnyájan arra a pozitív haszonra, a melyet az eszmék surlódása az ügy tisztább kialakulására nézve eredményezett.

Én a Trefort-féle rendeleten alapuló új intézmény legfőbb érdemét ma is nem annyira a képzés munkájának ilyen vagy amolyan voltában, mint inkább a *tanítóképző-tanári pályára való kiválasztás elvének a kellő érvényre jutásában látom.*

Igen, Uraim, a *kiválasztás!* A tanítóképző-tanári pályára való belső hivatottságnak, a valódi tanár-jellemeknek a Paedagogiumban (és pedig nem csak a tantermekben, hanem az internatusi nevelőházakban) töltött három, sőt hét év alatt (négy év az elemi, három a polgári tanítóképzőben) alapos és lelkiösméretes megfigyelések alapján eszközölhetett kiszemelése: ez itt a fő. Ez képezi az egész intézménynek egyik semmiféle kicsinylés által nem ignorálható életrevaló, szilárd alapját. Ez az egyszerű magyarázata annak, hogy a csupán polg. isk. tanári képesítéssel bíró egyéneknek tanítóképző-tanárokkul való alkalmazása — mihelyt ez esetekben kellőképen érvényesülhetett a kiválasztás — nem járt azzal a veszedelemmel, melyet többek között a M. Tanítóképző érdemes szerkesztője is e tárgyról írt minapi szép cikkében (L. a m. é. októberi füzetben) fenforogni látott. Magam is ép oly kívánatosnak tartom, mint bárki más, hogy a polgári isk. tanári oklevél ne legyen többé elég a tanítóképző-tanári állások betöltésénél, hanem szorítsa ki azt e térről mielőbb teljesen a jövőbeli *tanítóképző-tanári oklevél*: de addig is, míg ez bekövetkeznék, ünnepélyesen tiltakoznom kell azon föltevés ellen, hogy az országos tanítóképző tanári testületnek csupán polgári iskolai tanári oklevéllel bíró tagjai — *a mennyiben t. i. ezek a*

fentjelt kiválasztás alapján jutottak be ide, akár az ügynek veszedelmére, akár a mi országos testületünknek szégyenére váltak volna. A kiválasztásnak lelkiösméretes gondossága többnyire eléggé pótolta a képzésnek egyes hiányait. Töröltessék el tehát ez is végképp, nehogy a tanítóképzők érdekei itt is «a Paedagogium érdekeinek a keresztfájára fesszítessenek», a mint azt nemrégiben egy, a Paedagogiummal szemben valóságos «idiosyncrasia»-ban szenvedő tisztelt ellenfelünk egy más tárgyról szólóban ugyan — bár itt is egészen alaptalanul — rólunk elmondani jónak látta. Töröltessék el — mondom — de aztán mi jöjjön a helyébe? Nos, akkor ennek a kiválasztásnak a helyét nyomban egy másféle kiválasztás fogja megostromolni: a nekivadult protekció, a mely tudvalevőleg minden egyéb, csak nem válogató.

Én mindjárt a Trefort-féle rendelet megjelenésekor egy a «Népt. Lapja» 1888. évfolyamának egyik számában megjelent cikkemben igyekeztem méltatni az új inlézményt. Legyen szabad külön is felhívnom az érdeklődők becses figyelmét erre a cikkre, (Lásd a Függelékben) mely a kérdés lényegét illetőleg s kiegészítve azt, a Népt. Lapja 1893. évi jubilaris számában ugyan e tárgyról írt aforizmáimmal (L. a Függelékben) ma is kifejezi ebben a kérdésben az én egész »Credo«-mat.

Részint az ezen cikkekben foglaltakból, részint azóta is ugyan-ezt a tárgyat érintő egyes nyilatkozataimból kifolyólag főleg két dolgot vetettek a szememre.

Egyik az, hogy én magam is elfogult vagyok, miheiyt arról van szó, hogy a tanítóképző-tanári pályára a középiskolai tanári képesítés egészen megfelelő minősítésnek tekintessék. Legközelebről a Mikszáth «Országos Hirlap»-jában olvasom: «Jellemző (t. i. rólam), hogy a középiskolai tanárokkal minden felszólalásában sok baja van.»

Nekem bizony nincs semmi bajom velük, hisz magam is tizenhárom éven át működtem a középisk. tanári pályán, csak azon felfogás ellen küzdöttem — és fogok is küzdeni mindig, a mig csak birom — hogy *semmi szükség sem volna külön tanítóképző-tanítóképzésre és képesítésre, mert a tanítóképzőknek elég jó a középiskolai tanítói képesítés is.* Én ebben a felfogásban a tanítóképző-tanári állásból folyó feladatok sajnálatos ignorálását avagy kicsinylését látom. Ez ellen foglaltam állást s lehet, nem tagadom, hogy a nagy tekintélyekkel körülbástyázott álláspont ostromának sikere s a kellő visszahatás érdekében sokszor élesebben is, mint a hogy tán kellett volna. Azt sem tagadom, hogy a középisk. tanárság kiváltságainak ezt a kiterjesztését a felsőbb leány- és keresk. szakiskolák territoriumára is, akkor, a midőn a polg. isk. tanári képesítésűek a legszigorúbban kitiltatnak ugyanerről a területről, én szintén nem tartom eléggé indokoltnak. Én nem tudom átlátni, hogy *a középisk. tanári minősítés érvénye miért vitessék át egészen másfajta iskolákra is? Miért legyen az «passe-par-tout» minden más iskolára, még a határozottan szakjellegűekre is?* De ehhez nekem — s kivált itt e kérdés keretében — absolute nincs semmi közöm. Nem tagadom azt sem, hogy a középisk. tanároknak ezt a leereszkedését vagy mondjuk átszivárgását a tanítóképző-tanári állásokra soha sem tudtam valami örvendetes, egészséges állapotnak tartani. Még akkor

sem, a midőn még semmiféle intézkedés sem állott fenn a tanítóképző tanárok kiképzését illetőleg. Egyszerűen azért, mert az átlépésben rendszerint nem a *kiválasztás* elve érvényesült oly értelemben, a mint azt a polg. isk. tanári képesítésűeknél jelezni szerencsém volt, hanem csak azé a *kiválasztásé*, melynek motivumai közt csak a legkivételesebb esetekben lehetett volna feltalálni a tanítóképző-tanári állás iránti belső hivatottságot.

A másik dolog, a mit szememre szoktak hányni, az, mintha én a tanítóképző-tanárok képzésének kérdésében nem tulajdonítanék elég fontosságot annak az *alapos tudományos kiképeztetésnek*, mely tiszt. ellene-seim nézete szerint *csak* is a tudom. egyetemen szereshető meg, de a mely felfogást — ebben a rideg kizárólagosságban — magamévá nem tehettem soha, a mint hogy nem teszem ma sem.

Az a föltevés, hogy én a tanítóképző-tanári tanfolyamon az illetők alapos tudományos kiképeztetését nagyon fontos, sőt elengedhetetlen kívánalomnak ne tartanám, ez ügyben tett egyes nyilatkozataimnak csak a félreértésén vagy a félremagyarázásán alapulhat. Én is ép úgy vallom és hirdetem azt az elvet, mint bárki más, hogy minden valamire való tanításnak a legelső és legfőbb feltétele a *teljes és alapos tájékozottság* abban a tudománykörben, a melyet másokkal közölni feladatunk. Az, a mi ellen én kikeltem, az az *egyoldalú*, hogy ne mondjam félszegen abstrakt *tudóssá* nevelés, a mely a népoktatási pályán teljesen improduktív szokott lenni. Én azt akarom, hogy a tanítóképző-tanár, képezzék őt akár egyetemen, akár a Paedagogiumban, akár mind a két helyen, ne annyira «a tudomány előbbre vitelét»-t ambicionálja, mint inkább, hogy a *néptanítóképzés céljainak megfelelő reális tanítási és nevelési eredményeket tudjon elérni*; hogy a tanítóképző tanár soha se legyen annyira *szaktudós*, hogy a *maga tudományától ne lássa a maga tanítványát* és azokat a szaktudományi szempontból oly igen-igen szerény *célokat*, melyeket tanításával megvalósítani hivatva van. Szóval azt akarnám, hogy az, a ki a tanítóképzőben tanít, inkább legyen tanár, mint tudós. A tudós előad, a tanár tanít. A tudós előadja a tudományt tekintet nélkül a tanítványra. A valódi tanár tanítja a tanítványait — tudományra ugyan, de tekintet nélkül a tudományosság igényeire.

Bámulatos, majdnem hihetetlen, hogy hazánkban részint a tanárképzés gyarlóságai — részint a szakszerű ellenőrzés hiánya miatt mennyire grasszál mindenfelé a 6–18 éves korú gyermekek és ifjak számára való iskolák egész vonalán a tanítványokkal semmit sem törődő «tudományos előadási» mánia és ennek szomorú kísérője, az értelmetlen tankönyv-magoltatás.

Ezért mondtam már tíz évvel ezelőtt a tanítóképző tanárképzésről írt és oly sokszor megtámadott, tehát úgy látszik az elevenre tapintott cikkemben, hogy az «egyetemi előadások majmolásának a vizenyője kezd már leszivárogni a népiskola alapfalaiba is.» Hogy lehessen ezt megakadályozni?

A tanítóképző-tanárok képzése által.

Bocsánat, ha itt ki kellett zökkennem a beszámolóí feladat szűk kerékvágásából. Itt volt a helye s nem is lehetett ellenállanom a

kísértésnek, hogy el ne mondjam azt, a mi e kérdésben a szívemet nyomta.

A tanítóképző tanári tanfolyam munkája tehát tényleg megkezdett az 1887/8. isk. évben. Az új intézmény bizonyos ifjú lelkesedéssel töltötte el annak munkásait, úgy a képzőket, mint a képzendőket. Ámde csakhamar jött e lelkesedésre a hideg zuhany. A közoktatási kormányban beállott személyváltozások következtében, a mint azt már fentebb is érinteni szerencsém volt, az új intézmény elvesztette legfőbb támaszait. Az intézmény ettől fogva inkább csak türetett. A legelső jele ennek a felsőbb bizalmatlanságnak abban a rendeletben nyilvánult, a mely szerint a képesítő-vizsgálat szervezése, illetőleg a tanítóképző-tanári oklevél kiszolgáltatása a tanítóképző-tanári tanfolyam végzettjeire nézve megtagadtatott.

Mi azonban csüggedetlenül dolgoztunk tovább a bizalom és hatáskör ezen szűkebbre vont korlátai között is. Így telt el három év az intézmény életbeléptetésétől számítva. Az 1889—90 isk. év végén megtartott évről-konferencián jónak láttam megtenni az első lépést ezen ügy rendezésére nézve. Talán nem lesz érdektelen, ha közlöm itt egész terjedelmében tanárkarunk erre vonatkozó határozatát.

Jegyzőkönyv, felvétett a budapesti állami elemi és polg. iskolai tanítóképző-intézet tanárkarának 1890. június 30-án tartott záró ülésén.

Jelen voltak: Gyertyánffy István igazgató elnöke alatt: Bartalus István stb.

7. Gyertyánffy István igazgató előterjesztést tesz a tanítóképezdei tanári tanfolyam ügyében. Megemlékezik azon kényszerítő körülményekről, melyek az intézmény életbeléptetését szükségessé tették; vázolja azokat a nehézségeket, melyekkel az intézménynek úgy felállítása, mint fenntartása közben meg kellett küzdenie; utal arra az önzetlen munkálkodásra, melyet a tanárkar a jelöltek tovább képzése érdekében kifejtett; s midőn a maga részéről köszönetet mond a tanári karnak azért, hogy többi terhes elfoglaltsága mellett is e munkát minden külön jutalmazás nélkül elvállalta és abban neki három éven át híven segített, egyszersmind felveti a kérdést, hogy a tanári kar e három év alatt szerzett tapasztalatai alapján nem tartja-e az intézményt a maga részéről eléggé kipróbáltnak s nem tartja-e elérkezettnek az időt, hogy az intézmény előnyeiről s esetleges hiányairól véleményt mondhasson s azt a mélyen tisztelt igazgatótanács útján a magas kormány elé terjeszse végleges intézkedés végett.

Határozat. A tanári kar az intézményt annak életbe léptetésekor maga is kísérletnek tekintette, a mennyiben az közoktatásügyünk rendszerében egészen új és szokatlan szervezetével a kipróbálás előtt nem is volt vélegyesnek tekinthető. *Örömmel értesült a tanári kar arról a kedvező nyilatkozatról, melyet a nagyméltóságú vall.- és közoktatásügyi miniszter úr az ez évi költségvetés indoklásában az intézményről tett*, abban a meggyőződésben lévén, hogy e nyilatkozat az elért eredményeken alapul s a maga részéről is örömmel konstatálja, hogy az eddig alkalmazott jelöltek működéséről szerzett értesülései megnyugtatók, de másfelől három évi folytonos megfigyelései alapján alkalma volt megismerni a szervezet fogyatkozásait is és meggyőződést szerezni arról, hogy az intézmény fejlesztése az ügy érdekében kívánatos.

Mindazonáltal erre vonatkozólag nem kíván részletes javaslatot tenni mindaddig, a míg a nagyméltóságú miniszter úr által arra föl nem szólíttatik. Mindenekelőtt tudni óhajtaná ugyanis a tanári kar, hogy a nagyméltóságú miniszter úr az intézményt fenntartandónak itéli-e, vagy nem? Az előbbi esetben a tanárkar alázatos kérelme az, hogy az eddig ideiglenes jellegű intézmény rend-

szereztesseék. Mert a tanári kar úgy véli, hogy egy ideiglenes intézmény érdekében nem tehet olyan javaslatot, mely a tanári karra az eddiginél is nagyobb megterhelhetést róna. Ugyanis az intézmény egyik legnagyobb hiányát eddig is abban látta, hogy a tanári karnak a polgári és elemi tanítóképezdékekben eddig is egy ember teljes munkáját igénybe vevő működési köre volt, a mely mellett a tanárjelöltekkel tényleg nem foglalkozhatott annyit, mint azok képzése érdekében kívánatosnak tartotta volna. Az intézet hármass feladatának: az elemi és polgári iskolai tanítóképzésnek és képezdei tanárképzésnek olyan sikerrel való megoldására, a melyért a tanári kar a felelősséget nyugodt lelkiismerettel elvállalhatná, az intézet mostani tanerejét igen kevésnek, munkakörét igen soknak és terhesnek tartja.

Ugyanazért a tanári kar megnyugvással várja a nagyméltóságú miniszter úrnak a tanítóképezdei tanárképzés sorsa felől hozandó határozatának tudomására juttatását s fölkéri a mélyen tisztelt igazgató-tanácsot, hogy ebben az irányban lépéseket tenni méltóztassék.

8. A fentebbi ponttal kapcsolatban Gyertyánffy István igazgató tekintettel azon körülményre, hogy az elemi tanítóképezdei gazdaságtani oktatás ügye rézben a tanítóképezdei gazdaságtanárok képzettségének hiányos volta miatt jelenleg illetékes helyen tanácskozmányok tárgyát képezi, azon kérdést veti fel, hogy vajjon nem látná-e czélszerűnek a tanári kar ez irányban is felhívni a magas minisztérium figyelmét a tanítóképezdei tanári tanfolyamra, melyen az eddig nyújtott gazdasági oktatás intenzívebbé tétele által ezen igényeknek is megfelelő erők volnának képezhetők.

A tanári kar az intézet szervezetében, továbbá némi áldozatokkal teljessé tehető felszerelésében, végre az itt alkalmazott szaktanárban (Angyal Dezső) elég biztosítékát látja annak, hogy a tanári tanfolyam alkalmas egyéneket adhatna a vidéki tanítóképezők gazdasági oktatásának ellátására is. Az ezt illető konkrét javaslat elkészítésére a szaktanárt bizza meg s annak a mélyen tisztelt Igazgató-tanács elé való terjesztésére az igazgatót kéri fel.

Az igazgató-tanács 1890. évi jul. 3-án tárgyalta ez ügyet. Az erre vonatkozó jegyzőkönyvi pont így szól:

16. Olvastatik a többször említett tanárgyűlés jegyzőkönyvének 7. pontja a képezdei tanári tanfolyam végleges szervezése ügyében.

Az elnöklő kir. tanfelügyelő információt kér az intézeti igazgatótól a képzés részleteiről s a nyert felvilágosítások után örömeinek ad kifejezést a hallottak felől, bár a maga részéről is a szervezetet olyannak találja, mely még tökéletesebbítésre vár.

Határozatkép kimondatik, hogy az igazgatótanács is a most még ideiglenes jellegű intézményt rendszeresítésre érdemesnek találja; s ha ebbeli ítélete a nagyméltóságú miniszter úr tetszését is megnyerni szerencsés volna, kéri a nagyméltóságú miniszter urat, kegyeskedjék alkalmat nyújtani arra, hogy az igazgatótanács a végleges szervezésére vonatkozó javaslatát megtehesse.

Tekintettel azon valóban nagy és fárasztó munkálatra, a melyet az igazgató s a tanári kar a képezdei tanári tanfolyam vezetése körül az elmúlt iskolai évben is önzetlenül minden anyagi jutalmazás nélkül teljesített, az igazgató-tanács kedves kötelességének ismeri ezen fáradások feletti elismerésének és köszönetének jegyzőkönyvileg adni kifejezést s egyszersmind a nagyméltóságú miniszter úr figyelmét is erre felhívni . . .

17. Igazgató előterjeszti a tanári kar javaslatát a tanítóképezdei tanárjelöltek gazdasági szakoktatásban való kiképeztetése tárgyában.

Előadó igazgató a szaktanár s a tanárkar előterjesztésének kiegészítéséül a maga részéről szükségesnek találja kifejezését adni azon meggyőződésének,

hogy míg egyrésről az intézet jelenlegi szervezésében és felszerelésében az eszközök általában elég szerencsésen készen meg vannak adva arra, hogy a gazdasági szakoktatásra is teljesen hivatott képezdei tanárok képeztessenek ki intézetünkben, olyan módon, a hogy az a memorandumban contempláltatik, másfelől azon esetre, ha a benyújtott javaslat a nagyméltóságú miniszter úr által elfogadhatónak találatnék, úgy a képzés eszközeit két irányban feltétlenül szükségesnek találná kiegészíteni, még pedig szükségesnek tartja 1. egy szomszéd teleknek megszerzését a jelenlegi gazdasági terület kibővítése czéljából, mely terület különben a jelen jegyzőkönyv 11. pontjában tárgyalt tornatanítás céljaira is használható volna; 2. a jelenlegi gazdaságtani tanszéknek, mely csak polgáriskolai tanítói fizetéssel van dotálva, a rendes tanári rangra rendes tanári illetményekkel leendő felemelését. Ez utóbbit annyival inkább szükségesnek tartja, minthogy a gazdasági szakoktatás úgy az elemi és polgári iskolai tanítóképezdei, valamint a tanítóképezdei tanári tanfolyamon keresztül kiváló nagy jelentőségre tett szert s e fontos feladatra a jelenlegi szaktanárt, Angyal Dezsőt, minden tekintetben hivatott egyénnel tartja.

Az ezen ügyben a fenti határozatok alapján tett fölterjesztéseinkre némi halk visszhangul inkább, mint érdemlegesebb elintézésül szolgált a vallás- és közoktatásügyi miniszter úrnak 1890. évi augusztus hó 29-én 36,924. sz. a. kiadott azon magas rendelete, melynek első része szól a tanítóképző-tanárjelölteknek az 1890—91. isk. évre való fölvételeről, a második részében pedig kötelességünké tétetik: «hogy a szóban levő tanfolyam végleges szervezésére vonatkozó javaslatok felterjesztése előtt az igazgató-tanács, illetőleg tanári testület tegyen jelentést a tanfolyam három évi fennállása alatt tett tapasztalatairól és az esetleg észlelt hiányokról.»

A tanári kar örömmel ragadta meg az ezen ideiglenes, rendezetlen állapotokból való kibontakozásnak a fenti m. m. rendeletben kínálkozó vékony hajszálát is. Egy az egész ügyet behatóan ismertető emlékirat szerkesztésével dr. Kovács János tanártársunk bízott meg. Ez az emlékirat, mely nyomtatásban is megjelent, a tanári kar 1891. évi február hó 4-én tartott értekezletében egyhangúlag elfogadtatvan, az a Paedagogium újjászervezésére vonatkozó más két emlékirattal együtt küldöttségileg nyújtott át az akkori vallás és közoktatásügyi miniszter úrnak.

Úgy látszik azonban, hogy az akkori idők egyáltalában nem voltak kedvezők egy ily nagyobb szabású közoktatásügyi szervezésnek nemcsak a keresztülvitelére, de még a kezdeményezésére sem. Nem is lett a mi emlékiratainknak semmi, de éppen semmi eredményük. Minden maradt úgy, a hogy volt.

De ez a dr. Kovács János által szerkesztett emlékirat a fennforgó kérdésben oly maradandó becsű alkotás, melylyel okvetlenül számolniok kell mindazoknak, a kik e kérdés minden irányban kielégítő megoldására komolyan vállalkozni akarnak. Ez az emlékirat hivatva van mind érvelésének nyugodt tárgyilagosságánál fogva, mind a fennforgó kérdésnek minden oldalról való tiszta megvilágítása által hozzájárulni az eszmék tisztázásához, természetes, hogy csak ott, hol az ilyen érvelés nem ütközik az előítételek és elfogultságok vastag páncéljába.

Ez az emlékirat, melyet mint az ide vonatkozó ügyiratok egyik

legfontosabbikát, a «Függelék»-ben közlök, főleg két szempontból érde- mel figyelmet. Az egyik az, hogy itt adott tanárkarunk legelőször kifejezést azon nézetének, hogy a tanítóképző tanárjelöltek kiképzésének a programjába *a tudom. egyetemen és műegyetemen való elbádosok láto- gatása is fölvétessék.*

Azóta ez már tényleg életbe is lépett. Hogy az ügyre nézve valóban üdvös lesz-e a tanítóképző-tanári tanfolyam szervezetének első conceptiojától való ez az eltérés, vagy nem, azt a jövő fogja megmu- tatni. Reményilem én is, hogy az lesz. De ha csupán az ezen kérdés- ben erős háborgásnak indult tanítóképző-tanári közvéleménynek a le- csillapítása okából tette volna is a tanári kar e javaslatot, akkor is helyes és eszélyes volt ez a lépés.

A másik kiemelkedő momentum ebben az emlékiratban az, hogy a tanári kar nem csak nem ragaszkodott e tanfolyamnak az addigi keretben való további fenntartásához, hanem a leghatározottabban ki- jelentette, «hogy a tanítóképző-tanári tanfolyamnak a jelen alakjában, tehát minden változtatás nélkül leendő további fenntartását sem a tanítóképző tanárképzés fontos ügye, sem a tanári karnak a Paeda- gogium többi intézeteiben fennálló feladatai szempontjából nem tartaná kívánatosnak.»

Ha tehát ezen eléggé világos kijelentésünk daczára a tanítóképző- tanári tanfolyam terhei, ma is épen úgy, mint az emlékirat szerkesz- tésének idejében nehezednek mi ránk, ebből megítélheti minden elfogu- latlan ember, hogy — ismételten használva Dezső L.-nak ezen annyira tipikus kifejezését — vajjon *a tanítóképző-tanárképzés ügye van-e a Paedagogium érdekeinek a keresztfájára feszítve, vagy pedig épen meg- fordítva, nem inkább maga a Paedagogium van-e a tanítóképző-tanár- képzés érdekeivel szemben ebbe a szenvedőleges állapotba juttatva?*

Ugyanezen emlékiratban élénk színekkel van felpanaszolva egye- bek közt az az állapot is, hogy egy és ugyanazon tanári kar munkássága három *egymás fölébe épített* intézetben, u. m. 1. az elemi tanítóképzőben, 2. a polgári tanítóképzőben és 3. a tanítóképző-tanári tanfolyamon van igénybe véve, kihasználva. Itt a helye megjegyezmem azt, hogy ez a baj nemsokára úgyszólván önmagától orvoslódott az által, hogy gyar- korló polgári iskolánkban az V. és VI. osztályok az 1890—91. isk. évben beszüntettetvén, ez iskolának egyik tanára, dr. Baló József, elemi tanítóképzőnkhez helyeztetett át; Miklós Gergely tanár pedig a gy. polgári iskolában adott kevesebb számú óráin felül még az elemi tanítóképzőben is kapott megbízatást a természet- és vegytani órák ellátására. Így aztán — a magas kormány jóváhagyásával — keresztül volt vihető *az elemi és polgári tanítóképző tanári karának a kettéválassz- tása*, úgy, hogy az 1891/92 iskolai évtől kezdve a tanári személyzetet illetőleg a közösködés úgyszólván csak az igazgatóra nézve maradt fenn, ki az 1873/74. isk. évtől kezdve — tehát már egy negyed század óta viseli mind a két — sőt 1887/88-tól kezdve három intézet összes igazgatási teendőinek a terheit — a három intézet közül a *legalsónak* — az *elemi tanítóképzőnek* az igazgatóit megillető javadalmazással.

Talán a fenti kérdés szempontjából sem lesz érdektelen közölnöm

itten a Paedagogium 1891—92. évi állapotáról szóló záró jelentésemnek a tanítóképző tanári tanfolyamra vonatkozó részletét.

«A tanítóképző tanári tanfolyam dolgai — mondja e jelentés — miként azt a fenti statisztikai kimutatások is igazolják, az 5 évvel ezelőtt megállapított szervezet keretében szabályszerűen és az adott körülmények között elég szép sikerrel végeztettek ez évben is. Azonban ez intézménynek «Nobile officium»-szerű jellege megmaradt ez évben is, s bár e tanfolyam végzettjei — fájdalom, nem képesítettjei, hanem csak «végbizonyítványosai» — az életben daczára az ezen tanfolyam iránt bizonyos körökben tendenciose szított bizalmatlanságnak, mindenütt derekasan megállották a helyüket, úgy hogy tőlük az elismerést még az intézmény legkonokabb elvi ellenesei sem tagadhatták meg: a tanári kar azon tagjaira nézve, kiké a tanfolyam vezetésének terhei súlyosodtak, annál nagyobb önmegtagadással járó munka volt ez, minthogy az 1891. évi február havában erre vonatkozólag felterjesztett azon memorandumra, melyben a tanfolyam újjászervezését illetőleg a «lenni vagy nem lenni» kérdés alternatívája állítatott fel, semminemű válasz nem érkezvén, míg ez a körülmény ez intézmény ellenfeleit mind hevesebb támadásokra buzdította, addig az ezen tanfolyam vezetésében oly önzéstelenül fáradozó tanári karra nézve ez a munka annál hálatalanabbnak s tehát olyannak tűnt tel, a melytől — ha azt a magas kormány ezután sem tartaná érdemesnek figyelmére méltatni, *okvellenül föl kellene magát mentetnie.*

Ezekben áll a tanítóképző tanári tanfolyamot illetőleg a helyzet «signaturája» s midőn erre rámutatni erkölcsi kötelességemnek tartottam, ehhez hozzátenni valóm alig lehet valami egyéb mint az a kéréssem, hogy vajha az idézett memorandum mely majdnem két évvel ezelőtt nyujtatott be — bármiképpen elintézés nyerhetne, hogy ennélfogva ennek a bizonytalan s mindnyájunkra oly nyomasztólag ható ideiglenes állapotnak valahára vége vettetnék.»

Azt, a mi ez ügyben azóta történt, annyival inkább rövidre szabva adhatom elé, minthogy mi, kik a képzés munkájának terheit, hogy ne mondjam: odiumát, viseltük, ettől fogva ez ügyben inkább csak *passiv* szerepet vittünk.

Az aktív munkálkodást most az egyesületek vették át s ez a korszaka a tanítóképző-tanárképzés történetének mindnyájuk előtt eléggé ismeretes.

A jelszó majdnem mindenütt ez volt: *egyetemi képzést a tanítóképző-tanároknak!* A Paedagogium pedig, a hol csak ez a kérdés napirendre tűzött, mindenütt abba az igen gyanús, ferde megvilágításba jutott, mintha elvégre is csak ez intézet tanárainak a magánérdekei, vagy ambíciója képeznék a Paedagogium melletti küzdelem egyedüli rúgóit. Nem akarok ezúttal az akkor keletkezett Paedagogium ellenes hangulat behatóbb elemzésébe bocsátkozni. Lehet, hogy talán még ma sem tudunk ebben a kérdésben elég tárgyilagosak lenni — sem a Paedagogiumon belül, sem az azon kívül levők.

Azok közt, kik az egyetemi képzés mellett törtek lándzsát, leginkább kivált a sárospataki állami tanítóképző érdemes igazgatója, úgy tamadásának széles alapja, mint feltűnően éles volta által. *Sebestyén Gyula is az egyetemi képzés mellett szállott sikra a Paedagogiai Társaságban.* Olyan társaságban tette ezt, mely úgyszólván *telítve* volt az egyetemi képzés eszményítésével, az egyetem *szuverenitása* iránti feltétlen hódolattal. Épen ezért ez ügynek is a társaságban való tárgyalása egyáltalában nem is igényelte volna Sebestyéntől az ő nem közön-

séges ékesszólása pompájának nagyobb kifejtését. Meg kell adni azonban, hogy ő elég diszkrétén használta ki helyzetének nagy előnyeit, úgy annyira, hogy megtette az első kísérletet, az eddigelé mereven elkülönített két álláspontnak az áthidalására azzal a közvetítő indítványával, hogy a tudományos képzés helye az egyetem legyen, de a gyakorlati maradjon ezután is a Paedagogiumban. Ez a felfogás azóta meglehetősen tartja is magát. Innentől kezdve a tanítóképző-tanárok képzése feletti viták egy darab ideig valóságos *egyleti divattá* váltak. Mindenfelé vitatták a kérdést, valószínűleg még *Mucsán* is. De újabb eszmék nem merültek fel sehol, csak hangulatok keletkeztek, természetesen a Paedagogium ellen irányulók.

Ugyanakkor, a midőn a tanítóképző-tanárképzés és képesítés kérdéseinek fölvetése alkalmából a kedélyek háborgása s a Paedagogium-ellenes hangulat úgyszólván a tetőpontra állott, történt egy olyan m. kormányi intézkedés, melynek egészen kivételes és szokatlan jellegét csak az ezen kérdésben akkor beállott egészen kivételes állapotok teszik érthetővé, de a mely m. intézkedés iránt ez az intézet a legnagyobb hállára lehet lekötelve a közoktatásügyi kormány akkori érdemes vezérei iránt.

Az eset ez volt.

Miután a m. kormány azon már akkor is (1891—2.) elég sűrűn gyakorolt azon intézkedését, hogy a tanítóképző-tanári állásokra a Paedagogium növendékei alkalmaztattak, hová-tovább mind szélesebb körben kezdették vitatni, bírálni, sőt hibáztatni: a m. kormány jónak látta *egy egészen bizalmas jellegű rendeletet intézni az állami tanítóképzők igazgatótanácsainak az elnökeihez, hogy megfelelő intézkedések alapján tegyenek bizalmas jelentéseket arról, hogy a Paedagogiumból kikérült növendékek, mint tanítóképzőintézeti tanárok elegendő sikerrel tudják-e megoldani ebbeli feladataikat?*

Fölötte bölcs intézkedés volt ez, mert a m. kormánynak elvégre már a rá háramló nagy felelősségnél fogva is lehetőleg tisztán kellett látni ebben a dologban, a Paedagogium pedig — bár ez az intézkedés látszólag az iránta való bizalmatlanság jellegével bírt — csak hállával vehette a bizalom kérdésének ezt a fölvetését.¹ Ez az intézet ugyanis azt a kitüntetést, hogy a polg. iskolákon kívül még a tanítóképzők számára is képezzen tanárokat, *soha sem kereste, soha sem ambicionálta*. Ha tehát ez a szolgálata a körülmények kényszere folytán a m. kormány által igénybe veendőnek találtatott, elvégre ez intézet is méltán igényelhetett legalább annyit, hogy vagy vegyék le róla az ő feladatai kiszélesítésének ezt a terhét, ha t. i. nem képes annak eléggé megfelelni, vagy — ha eléggé megfelelt — úgy védelmezzék meg valami módon az avatatlanok abbéli folytonos támadásaitól, hogy nem méltó a közoktatásügyi miniszternek erre a bizalmára.

¹ Másfelől azonban meg kell vallani, hogy ez a m. kormány intézkedés főleg azon oknál fogva tette *valóságossá* a Paedagogium helyzetét, minthogy ez ép akkor állított a felette bíraskodó vidéki intézetek osztrakizmusa elé, a midőn a P.-ellenes hangulat úgyszólván a forrpontra állott.

Arról, hogy miként hangzottak a beérkezett jelentések, nekem természetesen absolute nincs semmi tudomásom. Erről az egész esetről — anélkül, hogy itt bárki részéről valami hivatali indiscretio követtetett volna el — csak jóval később, akkor, a midőn az eset elveszítvén actualis jelentőségét, annak csak történelmi jelentősége maradt — a fővaroson kívül, és csak egészen véletlenül szereztem tudomást. Ezek a jelentések tehát ma is az irattárak titkát képezik. Lehet, hogy még most sem érkezett el az ideje annak, hogy indiscretio nélkül e jelentésekbe bepillantást kérnem lehetne. Pedig bizonyára nem utolsó élvezet volna olvasni például azt, hogy miként kelle a mi igen érdemes, bár igen elkeseredett ellenfelünknek — a sárospataki állami tanítóképző igazgatójának — dícséretes dolgokat mondani el azon intézet növendékeiről, a melyet oly következetesen támadott mindig. De hát honnan tudom én, hogy dícséretes dolgokat írt? Onnan, mert tudom, hogy érdemes ellenfelünk nem írhatott az *igazsággal ellenkező jelentést*, már pedig ezen — a mi intézeti növendékeinket ott is méltán megillető dícséretnek felől, más oldalról ugyan, de a legilletékesebb formában, az ezen intézetről az országos közoktatási tanácshoz beterjesztett *ministeri biztos* jelentésekből — volt szerencsém tudomást szerezhetni.

E szerint, a mi a bizalmas rendelet végeredményét illeti, föl kell tennem, hogy talán még i. t. kartársunk erre vonatkozó jelentése is hozzá járulhatott ahhoz — a mi ránk nézve minden esetre a legszebb erkölcsi elégtétel — hogy azóta a tanítóképző-intézeti tanári állások csaknem kivétel nélkül mind a Paedagogium növendékeivel töltenek be.

Igy került ez az ügy — post varios casus — végre 1894-ben a Tanítóképző-Intézeti-Tanárok Országos Egyesületének a közgyűlése elé, hol Sebestyén Gyulának már a Paedagogiai Társaságból ismert indítványa, bár nem könnyű küzdelem után, határozattá emeltetett. A Paedagogium melletti álláspontnak dr. Kovács Janos volt a szóvivője. Én akkori súlyos idegbetegségem miatt nem vehettem részt a gyűlésben, hol — ha máskülömben egészségi állapotom megengedi vala is — semmi esetre nagyobb szerepre nem vállalkozhattam volna, miután tudvalevőleg a szónoki küzdelem babérai nem az én számomra termettek.

Anélkül azonban, hogy itt most az akkori pártküzdelemnek szerencsésen kialudt zsarátnokát föléleszteni akarnám, meg kell jegyeznem, az igazság kedvéért, hogy a paedagogiumi képzés mellett felhozott realis érveknek megvolt a kellő hatása, még a gyűlésnek nem a Paedagogiumból kikerült tagjaira is és ha mi az egyesületnek magunkéul mondható tagjai összetartásában bármi kevés akciózt fejtettünk volna ki, úgy a közgyűlés döntése valószínűleg nem ütött volna kedvezőtlenül ki a Paedagogiumra nézve.

A közgyűlés határozatai a választmány által a maga módja szerint fölterjesztettek a m. kormányhoz, de ez tudtommal nem reflektált e határozatokra s az ügy megmaradt továbbra is a régi kátyújában. Ez a körülmény természetesen csak fokozta bennünk, a képzéssel megbízottakban, a zsisbesztó bizonytalanságot, a nagyközönségben pedig a teljes tájékozatlanságot.

Igy érte meg ez az ügy az ezredévi nagy ünnepek esztendejét. Az állapot ekkor röviden összefoglalva ez volt:

1. A magas kormány már régebbtől fogva életbe léptetett és fenntartott egy tanítóképző-tanári tanfolyamot.

2. Ez az intézmény még igen kezdetleges és bevégzetlen lévén, maga az ezen képzéssel megbízott tanári kar ismételtén kérte, sürgette annak vagy a czélszerű újjá szervezését, vagy — ha ez nem lehet — ebbeli megbízatása alól való fölmentését.

3. A m. kormány sem el nem törölte az intézményt, sem annak rendezése és tovább fejlesztése iránt nem történt semmi intézkedés.

A midőn tehát 1896-ban a nagy apparatussal szervezni kezdett «II. Orsz. és Egyet. Tanügyi Kongresszus» tanítóképzési szakosztálya e kérdés napirendre tűzését elhatározta, általános és teljes volt a tájékoztatatlanság a m. kormánynak e kérdést illető intencziói felől. A kongresszuson ez ügyben határozni hivatottak semmiképen sem tudtak eligazodni sem a létező állapotok mibenléte, sem azon alapelvek felől, a melyek szerint a m. kormány, mint hazai közoktatásügyünk vezető közege, ezt az igazán égető kérdést megoldani szándékozik. A vezetést ebben a kérdésben tehát egészen az egyesületek, nevezetesen a Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesülete ragadta a kezébe.

Itt pedig ekkor már meglehetősen kiegyenlítődek volt a nagyobb ellentétek. A Paedagogium szerepe ebben a képzésben tisztább és elfogulatlanabb megvilágításba jutott már itt is s viszont a tanárképzéssel tényleg megbízott Paedagogiumbeliek már régebb óta belenyugodtak abba a közóhajtságba, hogy a *tudományos* kiképzetés súlypontja a tudományegyetemre helyeztessék át.

A kongresszus tehát elég símán tárgyalhatta le ezt a kérdést. Miután csaknem valamennyien, kikhez most szavamat intézni szerencsém van, résztvettünk ennek tárgyalásaiban, ennél fogva részletesebb ismertetésbe itt nem is bocsátkozom. Komáromi Lajos tisztelt tagtársunk elismerést érdemlő tapintattal és a kérdés minden ágára kiterjedő bölcs körültekintéssel oldotta meg előadói feladatát. De a midőn örömmel konstatalom itt is, hogy a dolog érdemére nézve nincs már közöttünk különbség, egyszersmind ki kell jelentenem, hogy az érdemes előadó úr argumentumainak megválasztásában kevésbé volt szerencsés. Neki, nézetem szerint, mindenek előtt és felett azt kellett volna bebizonyítania, hogy minden másféle intézettel s így a Paedagogiummal szemben is csak az egyetem az a hely, *a hol a tanítóképző-tanároknak azt a kiképzését, melynek segélyével nagy népnevelési missziójukat leginkább betölthetik, megszerezniök lehet.* Amde az előadó úr jónak látta e helyett a következő négy pontba csoportosított érveléssel hozakodni elő: A kiképzést az egyetemre kell vinni:

1. mert ott szerezhetni meg a *«legtökéletesebb tudományos képzést»*;
2. mert így remélhetjük paedagogiai irodalmunk föllendülését;
3. mert így remélhetjük fizetésünknek a középisk. tanárokéval való egyenlősítést;
4. mert így remélhetjük társadalmi helyzetünk és tekintélyünk emelkedését.

Ezekkel az érvekkel sehogy sem tudok kibékülni ma sem. Ezek, nézetem szerint, valamennyien kívül állanak a kérdés logikai periferiáján.

Az első és második szám alatt felhozott «legtökéletesebb tudományos képzés»-re és az irodalom föllendítésére vonatkozólag legyen szabad hivatkoznom arra, a mit fenntebb a «tudós- és tanárképzés» között tett párhuzamban már elmondottam. Erről nincs több mondani valóm.

A harmadik argumentum, a fizetés egyenlősítése a középisk. tanárokéval, először is nem tartozik a dologra, de ez különbön is már túlhaladott álláspont.

A negyedik, a társadalmi helyzet és tekintély emelkedésére való hivatkozás leginkább bántja meggyőződésemet. Vajjon érv-e ez és nem inkább «Captatio benevolentiae»? Tiltakoznom kell ez érvelés ellen már csak azért is, mert az ebben rejlő tekintély-elméletnek mélyen kell sértenie mindazon tanítóképző-intézeti tanárok önértetét, kik egyetemi képzettség nélkül ugyan, de kifogásolhatlan lelkiösmeretességgel és eredményekkel töltik be ebbeli fontos missziójukat. És veszedelmes ez az elmélet már azért is, mert ez újból felidézhetné testületünkben azt az áldatlan rang- és tekintélyviszályt, mely nem az emberek realis értéke, hanem a diplomák minősége szerint akarja kinek-kinek kimérni az őt megillető társadalmi helyzetet és «tekintély»-beli fokozatot. Ez elmélet szerint bekövetkezhetnék az az eset, hogy az egyetem filozófiai fakultásának «Bukovay»-jai nagyobb tekintélyt követelhesenek maguknak, mint azok, kik nem az egyetemen ugyan, hanem például a Paedagogiumban valóban komolyan képezték magukat a tanári pályára és praktizáltak is — igaz, nem a kávéházakban — hanem az intézet gyakorló-iskolaiban és szeminariumaiban.

Meg vagyok győződve, hogy az érdemes előadó úr maga is tiltakoznék az ő nyilatkozatának ilyen értelmezése ellen. De vegyük ezt a szerencsétlen érvet a lehető legszelidebb alkalmazásában. Tegyük fel például, hogy ugyanazon testületben egy tisztán egyetemi — és egy tisztán paedagogiumi képzettséggel bíró egyén foglal helyet és az egyik ép olyan becsülettel megállja a helyét, mint a másik: vajjon az egyik csupán azért, mert ő az egyetemről származott, igényelhet-e magának nagyobb tekintélyt és társadalmi helyzetet, mint az a másik, ki csak a Paedagogiumig viheti fel a szellemi származási fáját? Lám ilyen abszurdumokhoz vezet ez a theoria és nekem azért nem lehetett ezt szó nélkül hagynom, minthogy ebben a rangkórságos, stréberkedő korszakban amúgy is igen-igen nagy mértékben megvan az emberekben — s a tanárvilágot épen nem véve ki — a nagyzási hóbort, vagyis az a nismus, hogy a belső értéket semmibe sem véve, igyekezzék minden lehető ostoba címek és ürügyek alatt egyik a másik fölébe kapaszkodni.¹

¹ Minthogy Komáromy úr a választmányi ülésen szóval megtette megjegyzéseit, hely adunk ez írásbeli helyreigazításnak is. Szerk.

Kongresszusi felolvasásomból (lásd a M. Tanítóképző 1896. 262. lapját) világosan kitűnik, hogy ez argumentumok nem tőlem erednek s hogy én azokat a dolog historikumának vázolója végett soroltam fel, mint olyanokat, «melyek a tanítóképző-tanárok képzésének az egyetemre helyezé-e mellett felhozattak.» Hisz az én tisztem nem is ezen álláspont helyes-

Bocsánat e kitérésért és ne méltóztassanak félreérteni, ha egyszer már belenyugodván mindannyian az egyetemi képzést illető «res judicata»-ba, én még sem tartottam talán eléggé tiszteletben a «Quieta non movere» elvét. Úgy hiszem tartoztam ezzel a kis helyreigazítással a magam meggyőződéseinek is, a melyek talán akaratom ellenére is élesebben domborodtak ki e visszapillantásaim folyamán, mint a hogy az épen szükséges avagy kívánatos lett volna.

Es most örömmel konstatálva ezúttal is, hogy a kongresszusnak ez ügyben hozott végmegállapodásai, a négy éves egyetemi tanfolyam kivételével, melyről egy más alkalommal fognám szerény nézeteimet itt tolmácsolni, majdnem mindenben megegyeznek azon álláspontunkkal, melyet 1891. évi ismeretes emlékiratunkban fejeztünk ki: eljutottam a *képzést* illető visszapillantásommal egészen a jelen időig úgy hogy most — szíves engedelmükkel, áttérhetek a *képesítésnek* sokkal rövidebben és kevesebb kitéréssel előadandó multjára is...

Gyertyánffy István

A tanítóképző-tanárok fegyelmi ügye.¹

— Vélemény a «Fegyelmi eljárás» című szakaszra. —

Ki hivatalt vállal, elvállalja az azzal járó kötelességeket, melyeknek viszontszolgáltatása fejében részére bizonyos jogok biztosítatnak. A hivatalt nyújtó és az ezt elfogadó felek mintegy szerződésre lépnek. A szerződésnek bármely részről való megsértése a legtöbb esetben oly természetű, mely sem a büntető törvényekkel, sem pedig az állam rendőri hatalmával nem jó összeütközésbe, mind a mellett sürgősen oly orvoslást követel, hogy a hivatal érdekeinek szem előtt tartása mellett az ezt betöltő tisztviselőnek egyéni és családi érdekei is kellő figyelemben részesüljenek, mindkettő összeegyeztessék.

Minél több jogot szerez a tisztviselő, annál nehezebb és sürgősebb a két érdek összeütközéséből származó vitás ügynek, az úgynevezett fegyelmi vétségnek méltányos elintézése. Egy-egy fegyelmi eset alkalmával a szerzett jogok mind kérdésekké lesznek. Személyes érdek, ellenszenv, felületes információ gyakran kerülnek felszínre, elbuktatják a legigazságosabb ügyet, nyomorúságba kergetnek családokat.

Mikor tisztviselő ellen fegyelmi vizsgálat indítatik, akkor oly társadalomban, hol a tisztviselő kötelességei és jogai nincsenek törvényerőre emelt s mindenki által tiszteletben tartott szolgálati pragmatika által szabatosan körülírva, többnyire el van már döntve a panaszlottnak sorsa. Terhére rónak ilyenkor sok olyat, mire máskor ügyet sem vetnek. A már érintett egyéni gyarlóságokon kívül nem ritkán játszik belé

ségének bizonyítgatása volt már, mert az 1894-i közgyűlés azt már elfogadta; hanem az, hogy azon «elvi határozat életbe léptetésének módzatait összeállítani megkísérltem.» Épen ezért, — mint ez egyesületünk legutóbbi választmányi gyűlésén Gy. úr felolvasása után nyomban szóval is elmondtam, — én ezen, személyemet érintő élehangú leczkértetést reám vonatkozóan egyáltalában el nem ismerhetem.

Komáromy Lajos.

¹ Felolvasta szerző a választmány f. é. január hó 17-én tartott ülésén.

a társadalmi, felekezeti, nemzetiségi és politikai szétvonás, pártoskodás s nagy causává fujják fel azt, a mit helyes kinevezés, megfelelő ellenőrzés, esetleg figyelmeztetés vagy némi rendbüntetés által megelőzni lehetett és kellett volna.

A tanári pályán működő egyének fegyelmi ügyeinek elbírálása pedig jóval nehezebb, mint bármely más téren működő egyénekéi. A tanári teendők teljesítése nem szabható meg és nem vethető ki külső mérték szerint. A nevelői hatás, melyet elérünk, az ösztönzés, lelkesítés, az új meg új irányba terelés oly eredmények, melyek sokszor hosszú idő múlva s akkor is csak éles szemű és gyakorlott bírálók által vehetők észre és méltányolhatók. Másrészt azonban ne feledjük, hogy alig van pálya, melyen szinte észrevétlenül annyi mulasztást követhetni el, hol a tisztviselő magán- és társadalmi élete, viselkedése, az egyénisége által nyújtott példa állásának tekintélyét, becsülését, bizalmát annyira emelné, mint a tanári pályán. Innen van, hogy a tanári pályán elkövetett mulasztások, vétségek elbírálására külön a tanügygyel foglalkozó egyénekből álló bíróságok felállítását sürgetjük.

A tanítóképző-tanárok fegyelmi ügyeit tényleg ki is veszi a közigi bizottság hatáskörét megállapító miniszteri rendelet ezek fegyelmi albizottságainak befolyása alól. Hasonló intézkedést találunk a középiskolai tanárookra nézve az 1883. évi XXXII. t.-cikkben. Ezzel szemben azonban az óvónőkészítő-tanárok és tanítók fegyelmi ügyei a közigazgatási bizottsághoz utasíthatnak.

Javaslatunk szintén külön fegyelmi bíróság szervezését ajánlja. Szerzőjét ebben más ok nem vezethette, mint azon törekvés, hogy szakértő egyének, kollegák bírálják el a tanár ügyeit. Ők ismerik legjobban a képző-intézetek életét, körülményeit, ők a legkompetensebbek az esetleges mulasztások, vétségek méltányos elbírálásra. A fegyelmi ügyeknél azonban nem annyira az ítélethozatal, mint inkább a vizsgálat a döntő. Az elbírálás, ítéletkimodás már adott és tisztázott tények felett határoz. Nagyon másodrendű kérdésnek tűnik itt fel az, vajjon a bírák jártasak-e a panaszolt foglalkozási körében vagy sem. Mint a magán- és büntető-ügyek bírájától nem kívánjuk, hogy a peres ügyet saját foglalkozásából kifolyólag is ismerje s azért mégis igazságosan, méltányosan ítél, úgy a tanítóképző-tanárok fegyelmi ügyeinek elbírálásánál sem lehet ezt elengedhetetlen föltételül szabni. Ellenben el nem engedhető követelmény, hogy a fegyelmi bírák, hasonló természetű ügyek elbírálásában, a vizsgálati jegyzőkönyv tárgyi és alaki hiányainak felismerésében jártassággal bírjanak. A hiba, a mulasztás, a botrányos magaviselet minden hivatalnál ugyanazon általános ethikai elvek szerint elbírálandó.

E tekintetben bizvást engedhetünk tehát azon követelésből, hogy felettünk kizárólag pedagógiai szakértőkből álló fegyelmi bíróság ítéljen. Nem pedagógiai, hanem bírói felfogásra és gyakorlatra van e téren szükség.

En ennél fogva nem találok megnyugvást a kizárólag tanárokból álló fegyelmi bíróságban. Nem azért, mivel köztapasztalás szerint a fegyelmi esetek száma ezen körben igen csekély s így nagyon is valószínű, hogy valahányszor ezen kizárólag tanárokból álló fegyelmi bíróság

ság egybeül, tagjai oly bírák lesznek, kik hasonló funkcziót addig nem teljesítettek s e téren való járatlanságukkal mindannyiszor csak árthatnak úgy az ügynek, mint a bepanaszolt egyénnek.

Másrészt elérhetőnek sem tartom a javaslatban kontemplált külön fegyelmi szakbíróóság felállításának engedélyezését. Nálunk ugyanis mint ezt a tanítók és óvónőképző tanárok fegyelmi ügyeinek a közigazgatási bizottsághoz való áttételéből látjuk, újabban azon törekvés észlelhető, hogy mint Poroszországban, a tisztviselői pálya különböző ágai között különbség ne tétessék, hanem minden tisztviselő fegyelmi ügye ugyanazon elvek, ugyanazon eljárási mód szerint egyöntetűen és egységesen intéztessék és bíraltassék el. A kizárólag tanítóképző tanárok számára felállítandó külön fegyelmi bíróság létesítéséről tehát alighanem végképp le kell mondanunk.

A fegyelmi ügyeknél különben is a legfontosabb tényező a vizsgálat. Ha mind a hivatal, mind a panaszlott tisztviselő érdekeit egyaránt szem előtt tartjuk, itt is azt kell kívánnunk, hogy csak az ily ügyekben jártas egyén bizassék meg a vizsgálat vezetésével. Kívánatos ugyan, de itt sem elengedhetetlen, hogy a vizsgálattal megbízott egyén működő tanár legyen. Analóg esetet találunk a tanítók fegyelmi ügyeinél, hol a vizsgálatot a szolgabíró s illetve városokban a polgármester eszközli. Tapasztalatom szerint ebből nem fejlődtek inkonvenienziák. Itt csak az a fő, hogy a vizsgálóbíró úgy az intézet, mint annak külső körülményeiben teljesen ismeretlen ne legyen, továbbá ne csak a panaszos és a panaszlott s ne csak az idézett, hanem esetleg önként jelentkezett tanúk is kihallgattassanak. Előfordulhat azonban, hogy tanítóképző-tanár elleni fegyelmi vizsgálatnál a vizsgálóbíró nem nagy fontosságot tulajdonít oly körülmények kiderítésének, melyek a pedagógiai pályán kiváló fontossággal bírnak.

A tanítók elleni fegyelmi vizsgálatoknál ezért a vizsgálatot vezető szolgabíró mindig köteles a kir. tantfelügyelőt a vizsgálat napjairól értesíteni, hogy mint szakértő esetleg jelen lehessen. A szakérdek megóvása céljából óhajtom tehát, hogy a képző-intézeti tanárok fegyelmi vizsgálatait is ne egy kiküldött, hanem 3 tagból álló bizottság vezesse s azok között legalább egy értsen a tanügyi adminisztrációhoz.

A fegyelmi ügyek elintézésénél fennálló, a pénzügyminiszteriumnak 1874-iki intézkedésével kiadott szolgálati szabályokon alapuló gyakorlat szerint, melynek főintézkedéseit a mi javaslatunk is megtartja, a miniszter indítja meg a vizsgálatot, ő nevezi ki a vizsgálóbírót, s a fegyelmi bíróság által hozott ítéletet ő hajtja végre.

Nincs ugyan kizárva, hogy a miniszter meg is változtathatja a határozatot, de így is a miniszter a panaszos, a vizsgálóbíró, bíró és végrehajtó.

Az igazságszolgáltatás egyik főkelléke, hogy az igazságtalan ítélet emberi lehetőség szerint kikerültessek. Ezért állítatik úgy az igazságszolgáltatás, mint a közigazgatás ágaiban 3 u. n. forum. A javaslatban tulajdonképen csak egy fegyelmi hatóságról van szó, mert azon eddigi gyakorlat, mely szerint a miniszter a fegyelmi eljárást elrendeli, a vizsgálóbírót kiküldi és a kerületi fegyelmi bíróság határozatát végrehajtja, főfelügyeleti jogánál fogva pedig megváltoztathatja, semmiképen sem

nyújthat megnyugvást a határozat igazságossága felől. Megengedem, hogy minden egyes esetben megvédi a hivatal érdekét, mert ez tekintik főcélznak, de hogy az egyénnel vagy családjával szemben nem követ-e el méltánytalanságot, igazságtalanságot egy forum mellett nem áll minden kétségen felül. Miért is ha minden irányban igazságos, sőt megnyugvást keltő ítéletet akarunk, legalább két független fegyelmi hatóság felállítását kell követelnünk, míg a miniszter, illetve a miniszterium kebelében szervezett fegyelmi bizottság a hozzá felelősséget ügyekben harmadfokúlag döntsön. A miniszter mint ilyen a jogerőre emelkedett ítéletnek csak a végrehajtója legyen.

Porosz mintára két fegyelmi forum felállítását kívánja az orsz. tisztviselők egyesületének a Keleti Ferencz szerkesztésében legközelebb megjelent, általam csak egy ismertetésből ismert szolgálati pragmatika tervezete is.¹

Törvénytisztelünk és politikai viszonyaink mellett a fegyelmi két forum ép oly kevéssé nyújthat megnyugvást, mint a hogy nem bizonyult be elegendőnek a fegyelmi törvényben a vétségek és a kiszabható büntetéseknek egyszerű felsorolása sem. E mellett a fegyelmi bíróságnak nagyon széles hatáskör jut, úgy, hogy általában hajlandó a legszigorúbb büntetésnemeket alkalmazni. A büntető törvénykönyvben a közönséges büntettek minősítettnek és ennek megfelelőleg ki van szabva a büntetés minimuma s maximuma. Ha a fegyelmi törvényben ugyanily kategóriákkal találkozánk, lényegesen kevesebbednek a büntetésből való áthelyezések és a hivatalvesztések száma. Ugyanez okból ajánlható kisebb mulasztások és vétségek megtorlása s így nagyobbak megelőzése a törvényhatósági tisztviselőknél szokásos rendbüntetéseknek az arra rendelt hivatalfőnök, jelen esetben a főigazgató által való kiszabása minden különös eljárás nélkül. A tulajdonképeni vagy nagyobb fegyelmi eljárás csak ismételt hivatali mulasztások alapján lenne foganatosítandó.

Mindezek alapján nem kívánatos és nem is vihető ki, hogy azon esetben, ha hazánkban a rég óhajtott tisztviselői pragmatika valahára elkészül, törvényerőre emelkedik, avagy általános fegyelmi törvény létesül, a tanárok külön fegyelmi törvény alá helyeztessenek. Addig azonban, míg ily törvény létre jön, csak helyesléssel találkozhatik minden oly törekvés, mely ezen égető ügynek megoldását előkészíti, sürgeti, az erre szükséges anyagot összehordja. Miért is mindaddig, míg ily szolgálati pragmatikával nem rendelkezünk, a képzőintézeti tanáregyesület a szükséges anyag egybegyűjtésével nem végez felesleges munkát. Hangoztassa a maga óhajait, kívánalmait minden kínálkozó alkalommal s igyekezzék azoknak érvényt szerezni.

Ha a tisztviselői pragmatika nem készül el addig, amikor ezen törvényjavaslat tárgyalás alá kerül, nem lehet belőle ezen szakaszt mellőzni. Ily értelemben hozzájárulok a fegyelmi eljárás című szakaszhoz megtartásához, melyet azonban az általam elmondottak értelmében esz-

¹ A tisztviselők egyesülete által készített tervezet szerint a fegyelmi bíraskodás két fokozata: 1. a fegyelmi kamara, 2. a közigazgatási bíróság. Szerk.

közölt némi kiegészítő módosítással a következőkben van szerencsém a tisztelt választmány nagybecsű figyelmébe ajánlani:

1. A tanító-, tanítónő- és óvónőképző tanítók és tanítónők fegyelmi ügyeiben az országos fegyelmi bíróságok döntenek.

2. A tanítóképző-intézeti tankerületek szerint az országban öt orsz. fegyelmi bíróság működik.

3. A fegyelmi bíróság az elnökön kívül 5 rendes és 2 póttagból áll. — A tagokat, kik közül kettő tanítóképző tanár, a többi a közigazgatási és bírói karból való legyen; a vallás- és közokt., m. kir. miniszter, az elnököt pedig a miniszter előterjesztésére ő Felsege nevezi ki a tanítóképző tanárok, illetve a tanügyi adminisztráció terén működő egyének közül.

Az elnök sohasem lehet a képző-intézeti felügyelő, a panaszlottal ugyanazon intézetben működő pedig fegyelmi bíró.

4. Fegyelmi eljárásnak helye van:

a) ha az illető megsérti vagy hanyagul teljesíti a törvényben, szabályrendeletekben előírt köteletségét;

b) ha botránnyal okozó, erkölcstelen életet él, vagy ilyenmű kihágásokat követ el, melyek következtében az állásával járó tiszteletre, tekintélyre és bizalomra méltatlannak bizonyul.

5. A fegyelmi eljárást az orsz. felügyelő előterjesztésére csak a vallás- és közoktatási miniszter indítja meg, ki a vizsgálat vezetésére 3 tagból álló vizsgáló-bizottságot küld ki.

6. Fegyelmi büntetések.

I. Rendbüntetések, ugymint:

a) intés, pénzbírság 10 frtig, a melyeket az igazgató indokolt jelentésére csak a felügyelő szabhat ki.

II. Nagyobb büntetések:

a) megrovas;

b) pénzbüntetés a fizetés 10⁰/₀-áig;

c) áthelyezés hasonló minőségben;

d) az ötödéves pótlékra való igénynek megvonása;

e) áthelyezés adminisztratív, esetleg kisebb fizetéssel járó hivatalra;

f) az eddig szerzett nyugdíj megvonása;

g) hivatalvesztés a nyugdíjjogosultság fentartásával;

h) hivatal és az ezzel szerzett jogok elvesztése.

7. A fegy. bíróság a vizsgálati iratok alapján készített előadói javaslatot észrevételei megtételére megküldi a panaszlottnak s annak beérkezése után dönt elsőfokúlag.

8. Az ítélet felebbezésének elfogadására öt évenként a miniszter által más-más kerületi bíróság jelöltetik ki, azon korlátozással, hogy ugyanazon két kerületi bíróság nem képezheti egymásnak kölcsönösen másodfokú felebbező hatóságát.

9. Két egyező ítélet ellen további felebbezés nem engedtetik meg. Két eltérő határozathozatal esetében harmadfokúlag felebbezhetők a fegyelmi határozatok a vallás- és közoktatási miniszterhez.

10. A jogérvényes ítélet végrehajtásáról a vallás- és közoktatási m. kir. miniszter gondoskodik.

Groó Vilmos.

A tanítóképzésről szóló törvények módosítása.

— Testületek javaslatai. —

A bajai állami tanítóképző-intézet tanárkarának javaslata.

A bajai állami tanítóképző-intézet tanárkara 1897. évi december 18-án és 30-án tartott értekezletén vitatta meg Nagy Lászlónak a tanítóképzésről szóló törvény módosítására vonatkozó javaslattervezetét.

A tervezet előadására felkért *Mihaliiska István* tanár az eszmecsere-t a következő érdekes történeti visszapillantással nyitotta meg.

Tisztelt Tanárszék! Immár harmincz éve annak, hogy nemzetünk, hazánk a szellemi közkinccseknek legdrágábbikát, legfönségesebbikét, a szabadságot visszakapta. Azóta új nemzedék nőtt fel a szabadságnak szárnyain, a szabadságnak oltalma alatt s megerősödött a szabadságnak levegőjében. Úgy érzem, hogy a visszaszerzett szabadság fája nemzedékről nemzedékre egyre mélyebb gyökeret fog verni a nemzet szívében és megizmosodva egyre több és édesebb gyümölcsöt fog nemzetének teremni. Gondos kezek ápolása mellett a fa hatalmassá, terebélyessé fejlődhetik. Számtalan kéz ápolja szabadságunk fáját, de ezek között az végzi az ápolás legfontosabb részét, a mely a fa gyökereit öntözi s a mely a talajt gondozza, a melyek által s a melyből a fa erőit meríti. Ezek a kezek a tanítók és a tanítóképző-tanárok. Hogy 1867-ben visszakaptuk szabadságunkat, alkotmányunkat: új élet pezsdült fel nemzetünk elzsibbadt tagjaiban. A túrést, a szenvedést, az önmegtagadást és önmegadást új remény, új hit, bizalom és lelkesülés, magasra törő vágyak és cselekvő erők váltották fel. Petőfi szobrát ki kellett a posványból emelni, a sártól meg kellett tisztítani s oda kellett állítani a magas hegyre, melyen egykoron állott. A nemzet megértette az új idők szövegét, munkához látott s lázas sietséggel iparkodott kipótolni az elmulasztottakat, utólag elhaladott nemzeteket. Ipar, kereskedés, tudomány, művészet új életre kelnek és a versenyből elmaradhat-e ezeknek dajkája, a népiskola?

Nem maradhatott el s el nem maradt, megalkottatott az 1868. évi XXXVIII. törvényczikk. Megindult ennek a hivatalos organuma is a Mayer Miksa által oly nemes lelkesedéssel, oly mérsékelt előretöréssel s oly tapintatos körültekintéssel szerkesztett *Néptanítók Lapja*.

1870-ben létesültek a tanítóképzők is. Megindult az alkotmányos életnek az alapvető munkája, a tanügy is. «Hisz mindnyájan a szabadságra születünk», mondja Pál apostol, és így nem csoda, ha a szabadságnak édes érzete, a szabadságnak büszke tudata a tanítóságot csodálatos lelkesedéssel tölti el. Nincs hazai ügy, a mi a tanítóságot nem érdekli; nincs fenkölt eszme, a melynek zászlója alá a tanítóság nem gyülekezik. Szebbnél szebb, értékesebbnél értékesebb cikkek jellennek meg az akkori *Néptanítók Lapja* hasábjain. Valamennyi cikknek csak egy közös célja van: a haza boldogsága.

Ilyen volt alkotmányos életünk reggele, tele üdítő, egészséges fuvalattal.

Ily körülmények között csakhamar észrevették az éles szemek, hogy az iskola mindeddig inkább a vallásnak, az egyháznak és az általános műveltségnek tett szolgálatot, de kevésbé szolgálta magát a hazát. A népoktatásnak tehát új irányt kellett vennie, t. i. nemzeti, hazafias irányt. És a lelkes, a hazaszeretetben bővelkedő tanítók biztos kezekkel átterelték, átvezették ezen új irányba a népoktatást.

Igy haladott népoktatásunk az 1868. évi XXXVIII. törvénycikknek világító felhőszoja után 1893-ig, a mikor a nevezetes törvénycikk 25 éves jubeliumát ünnepeltük s az eddig csak szórványosan emlegetett reform-szüksége a népoktatásnak, most már magasra emelt hangon követelte és követeli a XXXVIII. t.-cz. módosítását.

A népiskola derék munkát végzett ezen 25 év alatt az alkotmány fejlesztésében, a haza felvirágoztatásában. Ezt az eredményt azonban csak úgy tudta elérni, hogy a tanítóképző-intézetek egész rajokban bocsájtották ki a jeles, honszerető, lelkesedni tudó, munkálkodni szerető, paedagogiai érzékkel és emberi, meg nemzeti tudattal bíró tanítókat. Ha tehát van érdeme a népiskolának a nemzeti műveltség fejlesztésében, az alkotmány megizmosodásában, a haza szellemi és anyagi felvirágzásában, ez az érdem első sorban a képző intézetekre s azok tanári karaira háramlik vissza... A népoktatásban, sőt merem mondani, az egész hazai tanügy testében a szív, a honnan a vérkeringés kiindul, a tanítóképzés. A tanítóképzőket a népiskolától elválasztani nem, csak még azokkal jobban összeforrasztani lehet.

Innen van az, hogy mihelyest a népoktatási törvény revisiójának eszméje fölmerült, azonnal felmerült a tanítóképzés reformálásának is a szüksége.

És milyen érdekes jelenség mutatkozik a reform fejtegetéseinek mezején?! Mig a 70-es évek elején a néptanítók törnek lelkesen, merészen előre s a képzők csendesen, mintegy a háttérből szítják e nemes tüzet: addig ezen új zászlóbontásnál megfordítva a tanítóképző-intézetek s azok tanárai képezik a támadó és vezető sereget, s oly paedagogiai irodalmi tevékenységet fejtenek ki az eszmék harcában, felfejtésében, megvilágításában, a milyennel még eddig nem igen dicsekedhettünk. Ezen reform-aura tárja csak fel előttünk teljes nagyságában azt a szellemi erőt, hatalmat, a mely a tanítóképzőkben és azok tanáiraiban rejlik.

Remélem, nem csalódom, a midőn állítom, hogy a lökést a reformok ezen üdvös vitájához Szuppán Vilmosnak azon beható jelentése adta meg, melyet ő a tanítóképző-intézetek igazgatóinak az 1890/91. tanévről 24,325. sz. miniszteri rendelettel bekívánt évi záró-jelentéseiből szerkesztett s a Közoktatási Tanács a vallás- és közoktatásügyi miniszter elé terjesztett.

Szuppán Vilmos tapintattal, de azért mégis határozott körvonalakban mutatta ki ezen jelentésében a tanítóképző-intézetek szervezetének fogyatkozásait, a tanári karok működésének gyengéit.

Azon percztől kezdve, a mint ez a jelentés a napvilágot látta, megindultak a reformtörekvések, mozgásba jöttek a tollak a *Magyar Tanítóképző* hasábjain.

Ez a mozgalom a *Magyar Tanítóképző*-ben 1893-tól kezdve napjainkig tart, majdnem szakadatlan lánczolatban. Mégis legtermékenyebb esztendő ily irányú czikkekből az 1893-iki.

A reform-törekvés két ággal, de párhuzamosan halad. Az egyik ág a tanítóképzők szervezetében inkább annak alaki oldalát tárgyalja, a másik inkább annak szellemi részét a Közoktatási Tanács által szerkesztett tantervjavaslat alapján, magát az oktatást és nevelést tárgyalja.

A reformálásra vonatkozó eszmék tisztázásában kiváló részt vettek:

I. Általánosságban, azaz a tanítóképzésről szóló törvény módosításáról általánosságban írtak: 1. Margitai J. (1893. III.); 2. Sebestyén Gy. (1893. IX.); 3. Nagy László (1893. X.); a dévai, sárospataki, pozsonyi tanítóképző (1893); 5. Nagy László (1895. II—III); 5. Az aradi, felsőlövői, iglói, lévai, nagy-kőrösi ev. ref., országos izraelita, sárospataki, temesvári tanítóképzői tanári karok (1895. IV.); a znióváraljai, székelykeresztúri tanítóképzői tanári karok (1895. V.); a pécsi róm. kath. tanítóképző tanári kara (1895. IX.); 6. Simkó E. (1895. X.); 7. Sebestyén Gy. (1896. IX.); 8. Nagy László (1897. I.); 9. Krausz Sándor (1897. II.); 10. Arányi Antal (1897. V.); 11. Besztercze-Naszódmegyei ált. tanítóegylet (1897. IX.); 12. Az aradi, lévai, pécsi róm. kath. tanítóképzők tanári karai (1897. IX.)

II. A módosítás egyes részeihez hozzászóltak:

1. *A tanári képesítésről*: a) Dr. Kármán Mór (1893. I.); b) Felméri Albert (1893. II.); c) Mohar József (1893. VI.); d) Dezső Lajos (1896. III.).

2. *Az internátusról*: a) Csengery Antal (1893. IV.—V.); b) Tanítóképző-névtelen (1893. VIII.); c) aradi, csurgói, győri, félegyházai, iglói, soproni, székelykeresztúri, znióváraljai tanítóképző-intézetek (1893. X.); d) Lázárné Kasztner Janka (1894).

3. *A felügyeletről*: a) Kolumbán Samu (1893. IV.—V.); b) H...? (1893. VII.); c) Egy régi tanár (1893. X.); d) Barány Gyula (1895. IV.); e) Dr. Kovács János (1896. V.); f) Huzják Lukács (1896. IX.); g) Miklós Gergely (1897. V.).

4. *A gyakorlati kiképzésről, gyakorló-iskoláról*: a) Ujfalussy Sándor (1893. VIII.); b) Belle László (1893. X.); c) Svarba József (1894); d) Groó Vilmos (1897).

5. *A felvétélről*: E. T. (1897. VI.).

6. *Tanítóképesítés*: Simkó E. (1896. V.)

Fegyelmi eljárásról szóló cikket nem találtam.

Azonban a felsorolt cikkekből is láthatni, mily hatalmas felpezsdülést okozott a reform-kérdés, a melyről, ime, egész kis irodalom keletkezett! De lássuk a másik ágat is, lássuk a tantervjavaslatokat.

Ezekről általánosságban írtak: 1. Scherer S. (1893. X.); 2. Krausz S. (1895. V.); 3. Simkó E. (1896. IX.).

A tantervjavaslat egyes részeire vonatkozó nézeteiket elmondták:

1. *A nevelés- és oktatástannról*: a) Dr. Málnai Mihály (lélektan, 1893. I.); b) Dr. Kármán Mór (lélektan, 1893. II.); c) György A. (lélektan, 1893. III.); d) Léderer Ábrahám (lélektan, 1893. IV.—V.); e) Dezső Lajos (1897. V.).

Ezen részhez szólottak a legjobb paedagógusok s ezen eszmecsere a legértelmesebb a disciplinákra vonatkozó irodalomban. Ez, igazán öröndetes jelenség.

2. *A magyar nyelv és irodalomról*: E. Farkas Sándor, Margitai József és Horvath József. — Ügyszólván meddó maradt e rész.

3. *Német nyelvről*: a) Szarvas Gáborné (1893. IV.—V.); b) Felméri Albert (1893. VI.); c) Margitai József (1893. X.) — Ezekon kívül Kasztner Janka, Somogyi Géza és Krausz Sándor.

4. *Földrajzról*: a) Bárány Gy. (1893. I.); b) Kriek Jenő (1893. III.).

5. *A természetrajzról*: a) Bárány Gy. (1893. I.); b) Schultz Imre (1893. IV.—V.); c) Karoliny Mihály (1896. IV.); d) Simkó E. (1896. IX.); e) Bárány Gy. (1897. IV.).

6. *A természettanról*: Bárány Gy. (1893. I.).

7. *Gazdaságtanról*: a) Herchl János (1893. IV.—V.); b) Simkó E. (1897. I.); c) Snasel Ferencz.

8. *A történelemről*: Krausz Sándor (1893. II.)

9. *Az alkotmánytanról*: Pataki Lajos (1897. I.).

10. *Számítástanról, mértanról*: Sztára József (egyes részletek).

11. *Szépírásról*: Pataki (Stark) Lajos (1896. IX.).

12. *A hegedűtanításról*: Simkó E. (1897. IV.).

Ezekből láthatjuk, hogy az eszmecsere a disciplinákról is élénk volt, noha a felszólamlások csak kevés oldalról jöttek és bizony kívánatos volna, hogy még többen is hozzászóljának a tárgyhöz.

Ezek összeállítását ilyen táblázatos alakban azért tartottam szükségesnek, hogy lássuk, hogy a Nagy Lászlónak a *Magyar Tanítóképző* 1897. évi I. füzetében közzétett módosító törvényjavaslata már átszúrt eszmék, már a különféle rostákon keresztülment terveknek alapján létesült. Nagy Lászlónak módjában volt a javaslat eszméibe magát beleélni, módjában volt a legjobb, a legcsúcsosodóbb eszméket összegyűjteni s azokat saját egyéniségének képességével, fölfogásával rendszerré alakítva concret javaslat alakjában a tanácskozó tanügy asztalára tenni. Bizalommal olvashatjuk tehát ezt a javaslatot s bizalommal helyezkedhetünk a javaslat szándékának, céljának nyilvánvalóvá lett álláspontjára.

Ez oknál fogva én előadói tiszteimből kifolyólag javaslom, hogy tanárkarunk Nagy Lászlónak a «Tanítóképzésről» szóló törvény módosítására» vonatkozó s az ez évi *Magyar Tanítóképző* I. füzetében közzétett javaslatát helyes, s a tanítóképző tanügyet minden irányban fejlesztő és biztosító elveinél fogva általánosságban fogadja el.

Tanárkar előadó javaslata alapján a tervezetet általánosságban elfogadja, részleteire vonatkozólag pedig a következő módosításokat ajánlja:

I. Szervezet. Nevelés és oktatás.

1. E cím első pontjából a «legalább» szó kihagyandó, mert az további reform-kísérletezésekre jogosítana, s a biztos megállapodást akadályozná és mert egyelőre, s talán hosszabb időre is 4 évfolyam hazai tanítóképzésünknek csakugyan elég. Ugyanezen pontban «Az évfolyamok» kifejezés «A tanítóképző-intézetek» kifejezéssel cserélendő fel.

2. A 2. pontban kifejezett elv olyképen lenne módosítható, hogy az általános és a szakműveltséget nyújtó tárgyak ezentul is úgy, mint az eddig történt, párhuzamosan taníttassanak, mert a neveléstani oktatásnak embertani és lélektani részét későbbi évekre halasztani, felsőbb osztályokba áttenni, jobban mondva, összehalmozni nem lehet. Egyébként így contemplanja ezt a Közokt. Tanács által kiadott új tantervjavaslat is. — Ezen pont a tanárkar véleménye szerint a következő rövidebb formában fogalmazandó meg: *Az oktatás kiterjed mind az általános, mind a szakműveltséget nyújtó tantárgyakra. A tanításnak ez a két iránya párhuzamosan halad.*

3. A tantárgyak következő sorrendjét ajánlja a tanárkar:

1. *Vallástan.* — 2. *Neveléstudomány* [a) test- és élettan; b) lélek- és neveléstan; c) népiskolai nevelés- és oktatástan; d) neveléstörténet és iskolai szervezettan; e) tanítási gyakorlatok]. — 3. *Magyar nyelv és irodalom.* — 4. *Német nyelv.* — 5. *Mennyiségtan* [a) számtan; b) mértan]. — 6. *Történelmi tárgyak* [a) történelem; b) hazai alkotmánytan]. — 7. *Természettudományok* [a) földrajz; b) természetrajz és kémia; c) fizika; d) gazdaságtan] — 8. *Művészeti tárgyak* [a) ének és zene; b) szépírás és rajz]. — 9. *Kézimunka és gazdasági gyakorlatok.* — 10. *Torna és játék.*

4. A 4. pont végkép elhagyandó.

5. Az 5. pontnak következő szövegét ajánlja a tanárkar: *A tanító- és tanítónőképző-intézetek oktatási nyelve a magyar.* — Ezen pont második része elhagyandó, mivelhogy a benne engedélyezett elv visszaélésekre adna alkalmat s a tanítóképzés egységének megbontására vezethetne.

6. A 6. pont második mondata, miután az ingyenes népoktatás elvébe ütközik, törlendő.

7. A 7. pont második bekezdése elhagyandó.

8. A 8. pont következő szövegét ajánlja a tanárkar: *A tanító- és tanítónőképző-intézetekben csupán a vallás- és közoktatási miniszter által engedélyezett tankönyvek használhatók.*

9. A 9. pont végkép elhagyandó. A tanítóképzők ezentul is tisztán önmagukért, a maguk világos, össze nem téveszthető céljáért tartassanak fenn s ugyancsak az óvóképzők is visszaadandók saját rendeltetésüknek.

10. A 10. pont módosítandó, mert oly eszményi állapotot óhajt megteremteni, a mely sem paedagogiai, sem pénzügyi szempontból nem kívánatos. Módosított szövege a következő lehetne: *Minden tanító- és tanítónőképző-intézet a növendékek gyakorlati kiképzése végett két tanítóval bíró 6 osztályú gyakorló-iskolával látandó el. A gyakorló-iskola tanítói gyanánt legalább 5 évi népiskolai gyakorlat után a paedagogiából tanítóképző tanári képesítést szerzett tanítók alkalmazandók rendes tanári fizetéssel.*

11. A 11. pont, miután tartalma az intézet külszervezetére vonatkozik, s magától értetődik — elejtendő.

12. A 12. pont első bekezdésének második mondata kihagyandó; a 3-ik bekezdésből pedig törlendő a «rendes tanár» kifejezésből a «rendes» jelző.

13. Változatlanul meghagyható.

14. A 14. pont a tanárkar véleménye szerint a következőképen fogalmazandó meg: *Az állami tanító- és tanítónőképző-intézetekben a vallástanításról az illető egyházi hatóságok meghallgatásával az állam gondoskodik.*

II. Felvétel.

1. Habár a tanárkar a tanítóképző-intézeti tanulmányokra való tekintettel az érettebb 15. életévet tartaná kívánatosnak, az 1. pontban foglaltakat a *«némi zenei hallása van»* kifejezés kihagyásával elfogadja.

2. A 2. pont, miután bizalmatlanságot fejez ki a közép- és polgári iskolák iránt, törlendő.

3. A 3. pontot a következő szövegezéssel javasolja a tanárkar: *A felvételt a tanári testület javaslatára a vallás- és közoktatási miniszter eszközöli.*

4. A 4. pont végkép elhagyandó, mivelhogy szándéka illuzoriussá teszi azt, a mire éppen törekszünk, t. i. a szakzerű és egységes tanítóképzést. De meg a középiskolák felsőbb osztályai meg a tanítóképzők között nincs is meg az a kapocs, és sohasem is lesz, a mely az átélést a tanítóképzőkből a középiskolákba lehetővé tenné.

III. Tanári testület és igazgatás.

1., 2. Ezen szakasz 1. és 2. pontját a tanárkar változatlanul elfogadja.

3. A 3. pont második mondatát következőképen ajánlja: *A tanár (tanítónő) rendszerint csak arra a szakra alkalmazható, a melyre a képesítést szereste.*

4. A 4. pontból kihagyandó a következő rész: ... az illető tanítói testület hármas kijelölése alapján.

5. Az 5. pontot a következő tartalommal fogadja el a tanárkar: *Valamely tanító-(tanítónő-)képző-intézetben az igazgató 6—10, a rendes tanár pedig 18 tanórára kötelezhető. Ha ennél többet tanítana, méltányos különdíjban részesítendő.*

6. A 6. a) pont következőleg szövegezendő: A kiszabott tantárgyakat *tanítani*; általában a növendékek *nevelésére és tanítására* vonatkozó paedagogiai (fegyelmi) eljárásokat megállapítani s az illető törvényeket és rendeleteket végrehajtani. — A 6. c) pont szövege: A tantárgyakat felosztani s az óratervet elkészíteni. — A 6. e) pont: Az ifjúsági köröket *vezetni és ellenőrizni*. — A 6. f) pont: A segélyek és ösztöndíjak kiosztására és megvonására nézve javaslatokat készíteni.

Külön 6. g) pont alatt felveendő a következő: *A jutalmakat odattéli.*

7. A 7. pont bevezető szövegéből a «van» szó helyébe «áll» teendő. — A 7. d) pontban a «vezeti» szó «elintézi»-vel helyettesítendő.

8. A 8. pont szövegéül a tanárkar a következőt ajánlja: *Az igazgatót a vallás- és közoktatási miniszter nevezi ki.* — Ezen módosítást a tanárkar azért tartja szükségesnek, mert a tanítóképző kiváltképen és

legelső paedagogiai és népoktatási intézet lévén, azt minden nagyzási szintől mentnek kívánja látni; de különben is a jó administratio, a paedagogiai buzgóság és tapintat nem a kinevezés alakiságától függ. Meggondolandó még az is, hogy vajjon a contemplált kinevezési forma nem rejti-e magában az irigység, a gőg s ezek folytán a surlódások csiráját.

9. A 9. a) pontból a «*avagy egyéb*» kifejezés elhagyandó. — A 9. b) pontban «*elhelyeztetését*» helyett «*áthelyeztetését*» teendő.

IV. A tanárok fizetése.

1., 2., 3. Ezen szakasz 1., 2. és 3. pontját a tanárkar változatlanul elfogadja.

4. A 4. pont végkép elejtendő, mert ez által a tanár működése a külső hatások, szereplések vadászására és pénzszerzési források nyitására tereltetik s megfosztaná a tanári működést azon természetétől, a mely szerint annak olyannak kellene lennie, mint a jótékony harmatnak, mint azt Kossuth Lajos mondja. Az államot is terhelné. Végül is a lelkes, lelkiismeretes, ügybuzgó működés nem rendkívüli, hanem szükségképeni kötelessége minden tanárnak és minden kis érdemet mindjárt csak anyagilag jutalmazni szintén nem volna helyes s az igazi érdemet megfosztaná erkölcsi becsétől.

5. Az 5. pont második bekezdése az 1. pont alapján fölösleges.

V. Fegyelmi eljárás.

A hozandó általános szolgálati pragmatikában rendezendő a fegyelmi eljárás is.

VI. Felügyelet.

Az 1., 2., 3. és 4. pontot a tanárkar változatlanul elfogadja.

5. Az 5. pont következőképen szövegezendő: *A tanító-(tanítónő-) képző-intézetek felügyelőségi terén hosszabb időn át működő, hivatott tanferfiak közül a vallás- és közoktatási miniszter előterjesztésére Ő Felsége nevezi ki.*

6. A 6. pont, mint a melynek keresztülvitele külső és belső nehézségekbe ütközik, elhagyandó.

A tanári testület 1897. évi deczember hó 18-án és 30-án tartott gyűléseinek jegyzőkönyveiből.

A budapesti áll. polg. isk. tanítónőképző-intézet testületének véleménye.

A budapesti VI. ker. áll. polgáriskolai tanítónőképző-intézet tanári testülete január 11-én tárgyalta a Nagy László-féle javaslatot. Előadó *Groó Vilmos* kir. tanácsos volt, kinek előterjesztett munkálatát a tanári kar beható vita után némi módosítással elfogadta. A testület véleménye a következő:

A képzőintézeti tanáregyesület hatása tanítóképzésünk színvonalának, a tanárok anyagi helyzetének emelésére, jogi viszonyainak rende-

zése és biztosítására már eddig is sok kézzelfogható eredményben nyilvánul. Helyes volt az eddig elkülönítve tárgyalt tételeket egybefoglalni s a tanítóképzés ügyének mielőbb remélhető törvényszerű újrendezését előkészíteni. Üdvözljük a kezdeményezőket s bár nem hallgathatjuk el, hogy ezen ügynek rendezése szorosán egybefügg a népoktatási törvény többi szakaszainak módosításával, az eddigi tapasztalatok alapján nem lehetetlen annak a többi tanügyi kérdésektől független rendezése ép úgy, mint ez az iskolai hatóságokkal, a magyar nyelv tanításával, a tanítók fizetésével és nyugdíjügyével történt.

A kérdés alatti javaslatot egészében elfogadjuk és helyeseljük úgy az abban kifejezést nyert elveket, mint azok szerkesztési alakját. A részletekre vonatkozó észrevételeinket a következőkben foglaljuk össze:

1. A szervezet 3. p. h) alatt a német nyelvhez csatolandó lenne *«esetleg más hazai nyelv.»*

A német nyelv tanításában eddig elért csekély eredmény, mely a német paedagogiai művek olvasására, valamint a legkezdetlegesebb társalgásra is elégtelen, magában is elég ok általános kötelező voltának elejtésére mindazon intézetekben, melyeknek növendékei akár előkészültségük vagy egyéb körülmények miatt eddig közepszerű sikert sem értek el, akár pedig leendő alkalmaztatásuknál előreláthatólag annak különben sem veszik hasznát. Figyelembe veendő továbbá, hogy nemzeti művelődésünk szempontjából hovatovább annál több oly magyar ajkú tanítóra van szükség, kik a német, tót, román stb. lakta vidéken nem magyar tannyelvű iskolákban a magyar nyelv terjedésének útját legbiztosabban egyengessék. E célból nemcsak a német, de a többi hazai nyelv tanítása is legalább elemies elsajátítása mellőzhetetlen. Mivel pedig e tekintetben nemcsak a vidék, de az egyes különböző tannyelvű iskoláknak száma is mérvadó, a magyaron kívül tanítandó második nyelvet esetről esetre a miniszter állapítsa meg. Ily szempont mellett a német nyelv kötelező tanítása csak egyes erre kijelölt intézetekre szoríthatnák, míg a többiben más-más hazai nyelv lenne kötelező. Azonban bármely hazai nyelv taníttassék, a tancél nem lehet kevesebb, mint oly gyakorlattság megszerzése, hogy magyar anyanyelvű növendékeink a felmerülő szükséghez képest nem magyar tannyelvű iskolai tanítói állomások elfogadására képesíttessenek.

A nem-magyar tannyelvű képzőintézeti növendéknek Magyarhon valamennyi tanítói állomása áll nyitva, míg a magyar anyanyelvű csakis a magyar tannyelvű iskolákra szorítkozik. Nyissuk meg részükre a nem, vagy csak részben magyar tannyelvű iskolai állomásokat a mellőzhetetlen segédnyelv elsajátításának megkönnyítése által s nemcsak rajtuk segítettünk, de a nemzeti nevelésnek is a leghivatottabb apostolokat nyertük meg.

2. *A tanítási és gazdasági gyakorlatokra tervezett ötödik évfolyamra vonatkozó 4-ik pont elejtendő.*

A nagymérvű tanítóhianyt a díjazás csekélyisége mellett jórészen a negyedik évfolyam életbeletetése okozta. A képzőintézeti tanfolyam idejének további kiterjesztése még ennél is nagyobb visszahatással lesz a képzőintézetek népességére. A gazdasági gyakorlatot a tanítókép-

zésben túlbecsülik, ha azok kedvéért a már is elég hosszú tanfolyamot egész esztendővel ki akarjuk terjeszteni. A tanítási gyakorlottságnak megszerzésére pedig elegendő a harmadik és negyedik évfolyam, ha e czélra a gyakorló iskola teljesen kihasználtatik s a növendékek száma a harminczat meg nem haladja. A hol 4 esztendő alatt a gazdasági és az evvel szoros összefüggésben levő kézügyességi gyakorlatok elsajátítása iránti érzéket felkölteni — mert csak erre van szükség — nem képesek s a növendék oly tanítási gyakorlottságot nem szerez, hogy megfelelő szakfelügyelet mellett reá egy-egy iskola vezetését nyugodtan lehessen bízni, ott az ötödik, úgynevezett gyakorlati év is kárba fog veszni

3. A 6-ik pontban említett általános tandíjmentesség nem egyeztethető össze a képző intézeti tanári egyesület azon eddig következetesen és helyesen hangsúlyozott álláspontjával, hogy a tanítóképző-intézet szakintézet és mint ilyen a többi szakintézettel egyrangú legyen. A mihez könnyen, fáradság nélkül jutunk, nem sokra becsüljük. Az általános tandíjmentesség csak ott fogadható el, hol tankötelezettség van. A képzőintézet, mint szakintézet ne legyen e tekintetben kivétel. A növendékek segélyezésének más módjai vannak s legyen közöttük a tandíjelengedés is, ha érette folyamadik, de az általános tandíjmentesség nem szakintézetbe való.

4. A 7-ik ponthoz. Az általános tantervtől eltérő módosítások az illetékes főigazgatóhoz s csak ezáltal terjesztendőek fel esetleg a vallás-és közoktatási minisztériumhoz.

5. A 10-ik ponthoz. A 6 tanteremmel és 6 tanítóval bíró gyakorló iskola szervezése nemcsak lekiuzdhetetlen pénzügyi akadályokba ütközik, de a legtöbb helyen tanulóihiány miatt sem lesz létesíthető. A képzés feladatát tekintve sem fogadható el. Mert bármily módon egyesítsük is mesterségesen az egyes osztályokat osztatlan iskolává, az a vezetést és haladást tekintve soha sem fogja a primitív viszonyok között levő falusi osztatlan iskola elérhető tanítási eredményének mintaképét adni s a növendéket hasonló munkára és sikerre buzdítani. Több a hátránya, mint előnye ezen tervezett újításnak. A ki osztatlan iskola sikeres vezetésére képes, annak egy-egy külön osztály vezetése nem okoz semmi nehézséget, holott megfordítva nem áll az eset. Az osztott iskola eredményének szemlélésére, sőt esetleg a tanítási gyakorlatok fokozására felhasználhatók a helybeli osztott iskolák. A két tantermet a gyak. iskola és tanítási gyakorlatok érdekében szükségesnek tartjuk.

6. A 11-ik pont befejező része a következőkép módosítandó: «a kézügyesség oktatása végett berendezett munkateremmel szerelendőek fel.»

7. A felvételtől szóló szakasz 3-ik pontjánál elhagyható a miniszeri biztos, mint a felvételnél nem szükséges tényező, ellenben a hol és mikor jelenlétének szükségessége felmerül, megjelenhetik a kerületi felügyelő vagy főigazgató, ki ne eszközölje, de hagyja jóvá a felvételt.

8. Elvi jelentőségű a tanári testületre vonatkozó szakasz első pontja, mely a képzőintézet közvetlen vezetését a tanári karra bizza. A testületi vezetés megfelel a magyar közigazgatás elvének s autonóm tanintézeteinknél be is vált. Képzőintézeteink jelen szervezete mellett is behatolt ezekbe s a legtöbb helyen már is érvényesült, de csakis a

szellemiekre nézve s itt is csak úgy, hogy első sorban mégis az igazgató felelős az intézetben előfordultakért.

9. *A felekezeti tanárok választása vagy kinevezése nem terjeszthető fel a vallásügyi miniszternek megerősítés végett; ez ellenkezik az autonom kormányzás eddigi törvénybiztosította gyakorlatával, hanem bejelentendő a főigazgatónak s esetleg ez által a vallásügyi minisztériumnak, a mi az eddigi gyakorlattal — bár ez csak nyugdíjintézeti és nyilvántartási tekintetből történik — nem ellenkezik. A tanári testület, igazgatás cz. III. szakasz 4-ik pontjának befejezése tehát így módosulna:*

«A választás, illetve kinevezés a megválasztott, illetve kinevezett tanár állomásának elfoglalása előtt a képzőintézeti főigazgatónak bejelentendő.»

10. A 6-ik pontban «paedagógiai» helyett *szellemi* teendő.

Az anyagi ügyeket vezesse a köztartás vezetésével megbízott gondnok vagy gazda. Az igazgató ellenőrizze s illetve eszközölje a végrehajtást a tanári testület határozatai és a miniszteri rendeletek értelmében. Ezen pont tehát így módosulna:

«Az intézet szellemi ügyeiért a tanári testület, illetve a saját szakmájukban az egyes tanárok (tanítónők), az anyagi ügyekért a gazda az igazgatónak felelős. Az igazgató úgy a tanári testület határozatainak, mint a felsőbb hatóságok intézkedéseinek végrehajtását felelőség terhe mellett eszközli s mindkét irányban gyakorolja az állandó helyi ellenőrzést és felügyeletet.»

Ugyanezen szakasz 6. a) pontjának befejező része: *«s az illető törvényeket és rendeleteket végrehajtani»* elhagyandó.

A végrehajtás tiszte, melyre mindig alkalmasabb az egyén, mint a testület, igen helyesen az igazgató hatáskörébe utaltatik a 7. a) pontjával. Itt tehát felesleges.

11. A javaslat a polg. iskolai tanítóképző-intézetekre nincs figyelemmel, holott ezen intézetek az 1868. évi 38-ik törvényzcikkból nem hiányzanak, bár az akkori viszonyoknak megfelelőleg a felső tanítóképzés csakis a polg. isk. tanképesítés révén említettik.

Ezért is ezen javaslat címébe felveendő, hogy ezen javaslat az elemi iskolai tanító- és tanítónőképző-intézetekre vonatkozik, esetleg pedig a törvényjavaslat bővítendő ily ponttal:

«A felső nép és polg. isk. tanító- és tanítónőképző-intézetek szervezése külön törvényben állapíttatik meg.»

A szatmári kir. kath. tanítóképző-intézet tanári karának észrevételei

A szatmári kir. kath. tanítóképző-intézet tanári kara szívéből óhajtván, hogy tanítóképzésünk kérdései mentől sikeresebben oldassanak meg, meleg érdeklődéssel vette tárgyalás alá *«A tanítóképzésről szóló törvény módosítása»* érdekében kidolgozott és ismert tervezetet. A tanári kar elismeri, hogy a jelzett javaslat hivatva van ügyünket a helyes és kívánatos irányba vezetni, de nem mulaszthatja el egyszersmind úgy az általános, mint különösen *katholikus tanügyünk* szempontjából a maga észrevételeit egész őszintén feltárni.

A «Szervezet. Oktatás és nevelés» I. pontja helyesen kívánja, hogy a tanítóképző minden más iskolától függetlenül szerveztessék. Hogy t. i. legyen az valóban «képző»-intézet, melyben minél előbb és minél tökéletesebben vezessük a növendéket a pedagógia világába.

A «Szervezet. Oktatás és nevelés» 3. pontja az oktatás kötelező tárgyai közé sorozza a német nyelvet is; végül azt mondja: «A kötelezett tantárgyak tanulása alól senki sem menthető fel állandóan.»

Nem új eszme és nem is mi hozzuk nyilvánosságra először azon sokak lelkében élő óhajt, hogy a tanítóképzőkbe hozzuk be a *német nyelvnek fakultatív módon való tanítását*. Megvalljuk, hogy a német nyelvnek rendes tantárgyul való szereplése mellett nyomós okok szólnak. Az európai színvonal, modern, magasabb szellem kívánalmi mind olyan eszmék, mik előtt szemet hunynunk nem lehet; a gazdag német paedagogiai irodalom kiaknázása szintén majdnem hódító erővel viszen mindnyájunkat a német nyelv szorgos tanítására, de senki sem tagadhatja, hogy a fakultatív módon tanításnak is meg vannak a maga elutasíthatlan érvei, sőt kényszerítő kívánalmi. A mi viszonyaink olyanok, hogy a legszebb, legtetszetősebb, magas színvonalra való hivatkozást is legyőzik. Statisztikailag van kimutatva, hogy hazánkban még ma is 800 egynéhány oly iskola van, hova tanerőt kapni nem birnak. A tanárok összetapasztalata azt is igazolja, hogy éppen a német nyelv miatt sok oly növendéket kell a tanítói pályáról leszorítanunk, kik máskülönben csöndes, áldásos és eredményes működést tudnának az életben felmutatni. Mindenesetre kívánatos volna, hogy a tanító német nyelvi tudása alapján a gazdag német paedagogiai irodalmat tanulmányozza. De kérdezzük: vajjon vihetjük-e mindenütt és mindenkor ilyen fokra ezt a tudást? És vajjon elfogadhatjuk-e, hogy csak a meglévő magyar irodalom emlőjén táplálkozó ifjúból egyáltalán nem lehet jó es mévelt tanító? Éppen azért, mikor érezzük, hogy a tanítói pályára oly kevesen konkurálnak; mikor tudjuk, hogy iskoláink tanerők hiányában vannak; mikor bevalljuk, hogy a paedagogiai ügyességre kevés idő áll rendelkezésünkre, nem volna-e tanácsos a *német nyelvnek fakultatív tanítását behozni, vagy pl. csak a jeles osztályzatot kötni a német nyelv rendszeres tanulásához?*

A 6. pontra. A nem állami képzőkben, főleg ott, hol az állam az intézet fentartásához semmi segélylyel nem járul, nem tartjuk méltányos dolognak, hogy «*némi tandíj*»-at is csak a *miniszter* jóváhagyásával szedhessenek.

A 9. pont. A tanítóképző és kiseddóvó egyesítésének eszméjét elvben nem kifogásoljuk. De az egyesített tanterv ne áldozza fel a hittani órák számát.

A 10. pont. *A hat osztályú elemi gyakorló-iskola létesítését sem paedagogiai, sem nemzetgazdasági okokból sem tartjuk szükségesnek.* Hiszen elemi népiskoláink óriási többsége egy tanítós. A tanítóképzők legtöbb helyen találhatnak több tanítós iskolát. Ott, hol nem találhatnak, *egy másik gyakorló osztály (szoba)* létesítésével könnyen segíthetünk magunkon. Egy-egy osztály növendégeit oda vihetjük. És megvan az osztott iskola a tanítóképzés sajátos céljára.

A II. pont. A mintagazdaságok és kéziműhelyek felállítása igen praktikus intézmény lesz. Szükségét látjuk azonban annak, hogy a *gazdaságtan* tanítása a mostaninál szerencsésebb módon nyerjen megoldást az új tantervben.

Ismeretes dolog ugyanis, hogy a 4. évfolyamban vannak a növendékek legjobban megterhelve, készülnek az osztályvizsgálatra és a képesítőre, s e miatt a tanév ez osztályban a legrövidebb. S ezen csonka évben kell nekik a gazdaságtan minden ágával úgy elméletileg, mint gyakorlatilag megismerkedni, s ezen kívül egy kis kézi ügyességre is szert tenni.

Javaslatunk tehát az, hogy a *gazdaságtan* elméleti és gyakorlati része ne csupán a 4. évfolyamon adassék elő, hanem czélszerűen megosztva, mind a négy osztályban taníttassék; nemkülönben a kézi munka is. Másképp a kitűzött cél távrolról sem érhető el, mint azt az eddigi eredmények fényesen igazolják.

A 14. pont. Hogy a hitoktatót az egyházi hatóság csak a miniszter beleegyezésével mozdíthatná el: az egyház kormányzat szellemével összeegyeztethetlenné találjuk.

A «Tanári testület és igazgatás.» 4. pont szerint: A felekezeti stb. képzők tanárait a fentartó hatóság választja meg vagy nevezi ki. Ez természetes. De hogy a választást, illetőleg a kinevezést a minisztérium erősítse meg, — ez nem méltányos. Hiszen a minisztériumnak fen van tartva az a joga, hogy csak képesített tanárt ismerjen el stb.

8. pont. Az igazgatót a tanári testület hármas kijelölése alapján, a minisztérium előterjesztésére Ő felsége a király nevezné ki. A tanári kar a hármas kijelölés eszméjét nem tartja szerencsés gondolatnak. Bonyodalmakra adna alkalmat és arra, hogy sok érdemes tanár sohasem lehetne igazgató. A másik megjegyzésünk, illetve kérdésünk: *vajjon a felekezeti stb. — (nem állami) tanítóképzőkbe is a miniszter előterjesztésére Ő felsége nevezné ki az igazgatót?*

A «Fegyelmi eljárás.» 1. pontja szerint: A tanító, tanítónő stb. fegyelmi ügyeiben az országos fegyelmi bíróságok döntenének. Ez a pont mélyen belenyúl a (nem állami) felekezeti iskolák tanügyének autonómiájába. Úgy látszik, ezt maga a tervezet is sejti, mert az 5. pontban már csak arról beszél, mikor van helye a *vallás- és közoktatási miniszter közvetlen rendelkezése* alatt álló tanítóképzőkben a fegyelmi eljárásnak. Azért a teljes világosság okáért az 1. pont így helyesbítendő: *A vallás és közoktatási miniszter közvetlen rendelkezése alatt álló tanító stb. képzők fegyelmi ügyeiben az országos fegyelmi bíróságok döntenek, — a nem állami képzőknél a fegyelem ügyében az illető fentartó közeg intézkedik.*

A «Felügyelet.» 1. pontja: «A hazai összes tanító-, tanítónő és kisdidovóképző-intézetek egységes állami felügyelet alá vonandók,» — így helyesbítendő: *«vonandók az illető felekezet autonómiájának (jogainak) érvényben maradásával.»*

Végre a tanári kar szíves örömmel járul ahhoz az óhajtáshoz, mely a tisztelt választmányban f. é. jan. 18 án elhangzott, hogy t. i. az a szent cél lebegjen előttünk: egy minden szempontra figyelő alapon,

európai színvonalon álló, szabatosan fogalmazott törvénytervezet létesüljön; de azt is meggyőződésből óhajtja tanári karunk, hogy nem a régi és megszentelt jogok romjain. Ha őszintén és igazán akarunk, akár az állam vagy bárki más segíteni képzőintézetünk helyzetén, úgy segítsen jogainak respektálásával; és akkor semmi akadály nem lesz arra, hogy e fontos kérdés szerencsésen megoldassék.

A kath. képzők ennek a hazának érdekeit munkálták régtől, munkálják ma is. A mi édes gyermekeink millióira vannak döntő befolyással. Méltányos dolog tehát, hogy az ő jogaik is tiszteletben tartassanak.

És ebben nem kérünk semmi jogtalant vagy lehetetlent, mert hiszen az államnak ma is meg van a kellő befolyása.

Szatmár, 1897. decz. 12.

Dr. Steinberger Ferencz,
igazgató.

Bodnár Gáspár,
tanár.

A szatmári elemi és polgári kath. tanítónőképző-intézetek tanári karának véleménye.

A szatmári elemi és polgári iskolai tanítónőképző-intézet tanári kara a «Magyar Tanítóképző» című folyóiratban megjelent s a tanítóképzők újjaszervezését célzó törvénytervezetre vonatkozólag a következő megjegyzéseket teszi:

A) *A tanítóképesítést illetőleg* a tanári kar nem látja át annak szükséges voltát, hogy egy országos vizsgáló-bizottság alakíttassék. Sokkal alkalmasabb annak elbírálására, hogy bír-e a növendék tanulmányainak elvégzése után elegendő paedagogiai érzékkel és ismerettel, vagy nem, azon tanári kar, mely a növendéket fölnevelte, mint bármely más vizsgáló bizottság.

Sérelmesnek tartja tanári kar a kath. autonomiára nézve is, hogy a kath. képző-intézetek a képesítés jogától megfosztassanak; hogy mi vessünk, mások arassanak; hogy mi kath. tanárok a nevelés szellemére, az egyes tantárgyak előadásában követendő irányra és a tankönyvek megválasztására nézve teljesen ki legyünk szolgáltatva a vizsgáló-bizottság egyes praeponderans tagjai által támasztott nem mindig okvetlenül helyes követeléseknek, ha azt akarjuk, hogy növendékeink a képesítő vizsgálatot sikerrel letegyék. Mindenki beláthatja, hogy így a mi intézeiteink példányképekül föllállított egyes iskolák majmolására s a vizsgáló-bizottsági tagok nézeteinek kipuhatolására lesznek utasítva, ami bizony se nem megtisztelő feladat a tanári karra nézve, sem módot nem nyújt az egyes iskolák között a nemes versenyre, a mi pedig a haladásnak nélkülözhetetlen feltétele. Azt is beláthatja mindenki, hogy ha a tanári kar kezéből kiveszik a képesítés jogát, ez lazítani fogja a ragaszkodást a növendékek és a tanári kar között s alássa ez utóbbinak tekintélyét. Meg fog történni, hogy a növendék nem szaktanárjának utasításait fogja követni tanulmányaiban, hanem ha már az országos vizsgáló-bizottság tagjaihoz nem férkőzhetik, legrosszabb esetben azok

csékély értékű értesítéseit, akik olyan a milyen sikerrel az országos bizottság előtt letették vizsgálataikat.

Végre ezen rendszer teljesen tönkre teszi a vidéki tanító- és tanítónőképző intézetek háromnegyed részét, sőt megrontja az ország tanítói karának puritán erkölcsű jellemét. Merész állításnak látszik ez, azonban, hogy miképen lesz folyománya a tervezett rendszernek, rögtön előadjuk. Azt ugyanis szívesen megengedik nekünk a fővárosi s még néhány nagyobb városi tanár urak, hogy a vizsgáló-bizottságban ők lesznek tulsúlyban. Másképp ez nem is lehetséges s mi sem irigyeljük tőlük e tisztséget. Azt is természetesnek fogják találni, hogy a növendékek azon intézetekbe fognak tódulni, melyekben a vizsgáló-bizottsági tagok, mint tanárok működnek. Körülbelül olyan lesz az arány a fővárosi képző intézetek növendékeinek száma és a néhány megmaradt vidéki képző-intézet hallgatósága között, mint a budapesti és kolozsvári egyetemek jogi fakultásának hallgatósága és a vidéki jogakadémiák növendékeinek száma között. Ebben pedig veszedelem rejlik nem csupán azon vidéki tanító- és tanítónőképző-intézetek fennállására, melyek internátusában elegendő alapítványi hely nincs, hanem magára a jövő tanító- és tanítónő-nemzedék erkölcsiségére is. Nagy városokban ugyanis, különösen pedig Budapesten, képtelen a tanári kar a növendékek erkölcsére, iskolán kívüli magaviseletére úgy felügyelni, mint ezt vidéki kisebb városokban teheti. Mennyi erkölcsi mételey harapózhatik így el s fog is bizonyára elharapózni az ország jövőndő oktatói és nevelői között! Bizonyosra vesszük, hogy ily rendszer mellett tíz-husz év múlva a tanítói kar jobbára a falusi életbe beletörődni nem tudó, elégedetlen, nagyzó, szocialista, megbizhatatlan, sőt kétes jellemű emberekből fog állani. Már pedig ilyen eredménnyel nem ér föl az állam számára biztosítandó azon jog, hogy az ő általa kinevezett központi vizsgáló-bizottság képesítsen. Ki nem látja át, hogy itt egy pozitív, nagy-fontosságú nemzeti érdek harcol egy bár szintén nemzeti, de csak imaginárius érdek ellen.

B) *A tantervet* igen jónak találja a tanári kar, azonban, mint-hogy leány növendékeket tart szeméi előtt, sokalja az órák számát. E hiba kiküszöbölésre ajánlja a tanári kar: 1. Minthogy a magyar anyanyelvű növendékeknek nagy nehézséget okoz a német nyelv tanulása s az eredmény, melyet e tantárgy tanításával elérni lehet, a magyarság lakta vidékeken igen csekély, tétessék a német nyelv fakultatív tantárggyá; 2. lehetőleg szállíttassék alá a művészeti tantárgyak óráinak száma; 3. a tanítónőképző-intézetekben töröltessék mint teljesen céltalan, a könyvvitel tanítása.

Kétes sikerűnek tartja a tanári kar azon kísérletet, hogy a képző-intézetben a mennyiségtan tanítását az algebrán kezdje; eddigi tapasztalatai ugyanis arról győzték meg, hogy a polgári leányiskolákban a számtan általában igen mostoha elbánásban részesül, úgy hogy a növendékek igen csekély ismerettel jönnek a tanítónőképző-intézetbe. Csupán azon esetben lehetne a mennyiségtan tanítását az algebrán kezdeni, ha a polgári leányiskolákban a számtan tanítása oly színvonalon állana, hogy arra tovább lehetne építeni.

Óhajtja a tanári kar, hogy a tanítónőképző-intézetek tantárgyai közül a zongora tanítása kiküszöböltessék. Kivánja ezt a következő okok alapján: 1. Az általános műveltség tekintetéből nem postulatum. 2. Minthogy igen csekély benne az eredmény, a lélek aesthetikai fejlődését is igen kevésbé mozdítja elő. 3. A növendék heti 2—3 félórai gyakorlás mellett a semminél nem sokkal többre haladhat. 4. Szó sincs róla, hogy még tanítson is zongorát kint az életben s így anyagi existenciáját kissé javítsa. Zongorája nem lesz talán soha, egész életében. 6. Egyes zongorázó leányok már előbb tanultak és képző-intézeti pályájok ideje alatt is tanulnak zongorát külön; zongorájok van otthon s voltaképen nem az intézetben sajátítják el a technikát. 7. Methodikailag véve a zongora, mint tantárgy, tömegtanításra nem alkalmas; 8. Az 1868: XXVIII. t. cz. III. §-k. pontja is csak éneket követel. Az ének mellé a nagykörű zongora- és összhangzati tanulmányt később csak amugy könnyedén csatolták oda.

Zongora és összhangzattan helyett vegyük fel a tantervbe a hegedű tanítását! Több fontos ok ajánlja ezt: 1. A hegedűt a növendék megszerezheti s otthonában tarthatja; tehát a gyakorlás reá nézve könnyebb s több az alkalmára. 2. A hegedű hatalmasan fejleszti a zenei hallást, a hangközök iránt való érzéket s így a hangtalálósos éneklést is hamarabb tanulja meg a növendék. 3. Később az elemi iskolai énektanításnál megbecsülhetlen hasznát veszi a hegedűnek a tanító. 4. Methodikailag a hegedű tömegtanításra is inkább alkalmas.

C) *A fegyelmi eljárást illetőleg* a tanári kar illetéktelennek tartja a miniszter közvetlen beavatkozását a felekezeti hatóságok alatt álló iskolák tanárainak ügyeibe. Ez az egyházi hatóság joga és kötelessége. A közvetett beavatkozás ellen, mely az egyházi hatósággal való érintkezés által történik, semmi kifogásunk nincsen.

D) *As állami felügyeletet* szívesen fogadja a tanári kar hazafias érzéséből kifolyólag, azonban a felekezeti hatóság jogainak megcsorbítása nélkül. Éppen azért nem tartja helyén valónak, hogy a tanítónőképző-intézeti állami főigazgató a vizsgálatokon az elnöki tisztet vigye. A tanári kar véleménye szerint az állami főigazgatónak a felekezeti iskolákkal szemben csupán az ellenőrzés lehet a joga és kötelessége s mint ilyennek a társelnöki tiszt teljesen elégséges.

E) Ha a felekezetek jogot adnak az államnak iskoláikra nézve, joggal elvárhatják, hogy az állam segítse a felekezeti iskolát azon esetben, ha a felekezet a tanárokat képzettségük és munkájuk arányában fizetni képtelen. A fizetésre olyan szabályzatot óhajtunk, minő az állami képző-intézetekben lesz. Egyenlő terheket viselünk; egyformán szolgálunk a hazának s a magyar nemzeti állam eszméjének: ne legyen közöttünk e tekintetben sem különbség.

Egyébként melegen üdvözljük a törvénytervezet eszméjét s kívánjuk, hogy az a kellő módosításokkal mihamarabb törvénynyé váljék, mert nézetünk szerint ez épen olyan szükséges a magyar állam megerősödésére, mint a hadsereg, hadihajók, és öldöklő szerek. Ezek védelem és rombolás által tartják fenn az államot, mi pedig az által, hogy az elmék-

ben és szivekben építünk. Ott a mulasztás közvetlen kárral jár, itt azonban a fiak és a késő unokák érzik meg az apák mulasztásának kárhozatos következményeit.

Szatmáron, 1897. évi december 20-án.

Dr. Steinberger Ferencz
igazgató, a tanácskozmány elnöke.

Bagossy Bertalan
tanár, a tanácskozmány jegyzője.

A temesvári áll. tanítóképző tanári karának javaslatai.

A temesvári áll. tanítóképző-tanári kara az alkotandó törvényhez azon reményt fűzi, hogy a hazai tanítóképzés sok tekintetben rendezetlen zavaros állapotát *rendezni és továbbfejlődését előmozdítani fogja*. E két követelménnyel lép fel a törvényjavaslattal szemben is. Nagy László javaslatában megtalálja azt, azért *Krausz Sándor* előadó javaslatára hozzá is járul Nagy László javaslatához, a következő néhány módosítással és kiegészítéssel:

1. *«A tanító-, tanítónő- és kiseddövöképző-intézetek állítása és elhelyezése»* című részből elhagyandónak tartja a következő részt: «Az állam által adott segély fejében s ennek arányában a kormánynak befolyás biztosítandó az illető intézetek vezetésére és kormányzására, a melynek feltételei törvény által állapítandók meg és esetről esetre szerződésileg biztosítandók». Ezt ellentétben találja a felügyeletről szóló részzel, mely az államnak *föltétlenül* felügyeleti jogot biztosít.

2. Természetesebbnek találja, ha a *«felvétel»* című rész a második helyet foglalja el. *A fölvetelt* illetőleg nem tartja szükségesnek egy miniszteri biztos, hanem csak az egész tanári kar jelenlétét. — Az orvosi bizonyítvány daczára szükségesnek tartja, hogy felvételnél a növendékek egészségi szempontból felülvizsgáltassanak. — *A tandíjról* szóló pontot, mely Nagy László javaslatában a *«Szervezet. Oktatás, nevelés»* című részben van, ide a felvételnél szóló részbe sorolandónak tartja.

3. A *«Szervezet. Oktatás és nevelés»* című rész első pontját a következővel tartja megtoldandónak: Egy-egy osztályban 25—30 növendéknél több nem lehet. Ha több jelentkezik (legalább 10) párhuzamos osztály szervezendő. — Az egyik intézetből a másikba való átlépést szabályozni kell. — A segélyek és ösztöndíjak kiosztása egységes szempontok szerint szabályozandó: Kívánatos, hogy a növendékek képzése és ellátása teljesen ingyenes legyen. A tantárgyak részletezésénél (3. p.) *a nevelés* mellett *a lélektan és gondolkozás* is említessék külön, *a magyar nyelv* mellett pedig *a magyar irodalom* is. — A 4. pontot, mely arról szól, hogy a növendékek tanítási és gazdasági gyakorlatok céljából még egy ötödik évet is töltsenek az intézetben, elhagyandónak tartjuk. A 7. pontot ily fogalmazással fogadja el: «A miniszteri tanterv egyaránt kötelező minden intézetre, tekintet nélkül az intézet jellegére. De minden intézetnek, államinak, felekezetinek egyaránt megengedhető bizonyos eltérés a miniszteri tantervtől, ha a viszonyok úgy kívánják.» — A 10. pontra nézve, mely a *gyakorló-iskolára* vonatkozik, a következőben állapodik meg a tanártestület: A gyakorló-iskola kér-

dését a helyi körülményekhez képest kell megoldani. Lehetnek nálunk városok, a hol két elemi iskolát, egy osztottat és egy osztatlanat, lehetne a tanítóképzővel összekötni. — A 12. pontra nézve a tanárkar szükségesnek tartja, hogy internátusi belélet megfigyelésében és irányításában az intézet valamennyi tanárai vegyenek részt egységes terv szerint. — A 14. pontra nézve a tanárkar megjegyzi, hogy a hitoktatás is az állam felügyelete alá helyezendő olyképen, hogy a hitoktatók a tanönyveket, tanmenetüket mutassák be, tanítási módszerük az intézet céljának megfelelő legyen.

Szükségesnek tartja a tanárkar a *fegyelmezés egységes szabályozását* is. Erre nézve a következőt hozza javaslatba: Ha valamely növendék akár nagyfoku hanyagságot, akár rossz erkölcsi magaviseletet tanúsít, úgy hogy az intézetben maradása a többi növendékekre káros, *elbocsátható*. Ha az elbocsátó határozat nem egyhangulag hozatott, a felsőbb hatóság dönt. Az először elbocsátott növendék más intézetbe felvehető. A másodszor elbocsátott növendék egy év multán ismét felvehető valamely intézetbe utolsó kísérlet végett. A harmadszor elbocsátott növendék nyilvános intézetbe többé nem vehető fel. Valamennyi nyilvános intézetből való *kizárást* botránysos erkölcsi vétségek folytán csak a legfelsőbb hatóság mondhat ki a tanártestület javaslatára. — Meghatározandók a jutalmazási és büntetési fokozatok, és pontosan meg legyen szabva a tanár, az osztályfőnök, igazgató és tanári testület hatásköre. — A növendékek panasza tanár vagy igazgató ellen mindenkor a testület elé tartozik. — Az évi vizsgálatok mikénti megtartása is szabályozandó. Kívánatos, hogy csak a kétesekre terjesztessenek ki. A IV. évfolyam nem tesz évi vizsgálatot, hanem érettségi vizsgálatot.

4. *A tanítók képesítéséről* szóló részt a tanárkar elfogadja, csupán a 2. pontot kívánja megtoldani e javaslattal: A kormány képviselőjének tiltakozása elégséges legyen arra, hogy kelleg nem készült jelölteknek bizonyítvány vagy oklevél ki nem adható.

5. *A tanítóképző-tanárok képzésére és képesítésére* vonatkozó részt a tanárkar a maga egészében magáévá teszi.

6. *A tanártestületről és az igazgatásról* szóló részhez a tanárkar a a következő módosításokat és kiegészítéseket ajánlja: 1. p. Minden tanító- és tanítónőképző-intézet az igazgató közvetlen vezetése alatt áll. — 4. p. Az állami tanítóképző-intézetek tanárait, nyilvános pályázat alkalmazásával, a közoktatásügyi miniszter nevezze ki. — A többiben a tanárkar hozzájárul e ponthoz. — A 8. pontra nézve sem kívánja a testület jelölési jogát. — Ezen részbe még a következőt kívánja a tanárkar fölvenni: A testület rendes tanácskozásai havonkéntiák. Ha az igazgató felfogása a testület határozatával ellenkezik, jogában van végrehajtás előtt a felettes hatóság döntését kikérni. — Ha az igazgatónak valamely tanár ellen, vagy tanárnak az igazgató eljárása ellen, akár tanítás-nevelési, akár más természetű (p. o. erkölcsi magaviseleti) ügyben panasza van, az eset a *tanári szék* elé tartozik, mely tárgyalhatja, határozatot is hozhat, ha nem fegyelmi vétség, mely esetben a fegyelmi bírósághoz utasítja. A tanári testület jegyzőkönyvei havonként a főigazgatóhoz beküldendők.

7. *A tanárok fizetéséről* szóló részhez is hozzájárul a tanárkar azon módosítással, hogy rendes tanár fizetése 1300 frtnál kevesebb nem lehet, és azon kiegészítéssel, hogy az áthelyezési és utazási költségek is pontosan meghatározandók.

8. *A fegyelmi eljárásra* vonatkozólag a tanárkar a következő javaslatot teszi:

Három fegyelmi hatóság alakítandó, *első* a tanártestület; *a második* a főigazgató székhelyén szervezendő az ott levő kir. bíróságok tagjaiból és kinevezendő igazgatók és tanárokból; *a legfelsőbb főlebbezési fegyelmi hatóság* az ujonnan fölállított *legfelső kir. közigazgatási bíróság* legyen.

Mindegyiknek hatásköre pontosan megállapítandó.

9. *A felügyeletről* szóló részt a tanárkar magaévé teszi.

Élénk vitát keltett Peres Sándornak *a tanítóképző-intézetek igazgatásáról* szóló javaslata. A tanárkar e javaslatot elvileg helyesli, azonban tekintettel hazánknak nemzetiségi, felekezeti viszonyaira, továbbá a tanítóképző-intézeteknek általában véve még ki nem alakult szervezetére, még nem látja *elérkezettnek az időt* megvalósítására.

Krausz Sándor
előadó.

Horváth Antal
igazgató.

A német nyelv a tanítóképzőkben.

A Magyar Tanítóképző 1897. évi VII. füzetében Krausz Sándor elmondja a maga nézeteit a német nyelv tanításáról, még pedig *«tekintettel a készülő részletes utasítások irányadó szempontjaira.»* Ez, ha jól értem, azt jelenti, hogy az új tanterv mellé készülő részletes utasításokban ugyanazok az elvek és módok, tétessenek kötelezővé a német nyelv tanítására, a melyeket Krausz barátom ismertet és, a mint írja, eredményesen alkalmaz is.

Teljes készséggel elismerem, hogy a szóban lévő elvek és módszer, mint elv és módszer egészen helyesek, s hogy azokat a temesvári tanítóképzőben Krausz barátom minden akadály nélkül és eredményesen követheti és alkalmazhatja, de már arra nézve vannak némi kétségeim, hogy a részletes utasítások készítői akkora idealizmussal fognának munkájokhoz, a mekkora az említett cikkben megnyilatkozik

Mégis minthogy az uralkodó jelszavak a munka hevében a leggyakorlatiasabb gondolkozású embert is idealisztikus irányba terelhetik, jónak látom a magam kételkedő s a német nyelv-tanítás eredményességére igen kevés reményt tápláló nézetét is pár szóval elmondani; akármilyen hatástalan figyemeztetésül arra nézve, nehogy elérhetetlen célú és megjárhatatlan utakat jelöljenek ki a tanítóképzők német nyelv-tanárainak s annak a lelki torturának tegyék ki őket, hogy sokszorozott buzgalommal se tudják a kiszabott célú elérni.

Az iskolai nyelvtanítás, még ha osztályonként nem heti 2—3 óra tanítási idő áll rendelkezésére, hanem 4—5, ha megvalósíthatóra törekszik, a *megértésnél* egyéb célú nem tűzhet ki magának feladatát, mert

mert ha többre vállalkozik s a beszédet: a nyelvnek *szóban és írásban* való használatát is céljául fogadja, mindjárt lehetetlenségre vállalkozik.¹ Mert nyelvet gyakorlás nélkül senki meg nem tanulhat, a sok gyakorlás erre nézve a legelső feltétel s épen ez a legelső feltétel az, a mi az iskolai nyelvtanításnál hiányzik. Azért ismétlem azt a fentebb egész határozottsággal kifejezett nézetemet, hogy az iskolában az idegen nyelv tanításának biztosan elérhető célja csak a *megértés* lehet.

Csakhogy most a felkapott jelszó az, hogy akármi keveset, de beszéljen a tanuló, mert csak így van haszna az idegen nyelv tanításának! És hiába való a tolytonos tapasztalat, hogy ez a cél az iskolában azon a pár nyelvi órán — bármennyire hangoztassa is azt a mindent a naponkénti haszon szempontjából tekintő korunk, — el nem érhető; mert sem a tanárok, sem a közönség meg nem hajolnak a tapasztalat előtt, és szól az itélet: *«A tanár nem tud tanítani, mert 4—8 évig tanítja egy-egy gyermeknek ezt vagy azt a nyelvet, még sem tud az egy hangot is beszélni rajta.*

Úgy kell a nyelv-tanítóknak (majdnem azt íram a közmondással: eben esik), mert nem mernek már egyszer szembe nézni ezzel az utilitáris jelszóval s tiltakozni a lehetetlen kívánság ellen! Mert ha több időt és eszközt nem is nyernének a nyelvtanításhoz, legalább felvilágosítanak a követelődző *«közvéleményt»* (?), hogy nagyobb gyakorlati haszna lesz az illető nyelv tanításának, ha az elérhetetlen cél: a beszélni tanulás helyett *annak a lehető legjobb megértésére, az azon való olvasásra* tanítják meg a tanulókat.

Bizony kínos vergődés az, mit a nyelvtanítók a napi pillanatnyi szükség kielégítését követelő jelszót hallatlanná tenni nem merve, véghez visznek!

A tanterv kötelességükké teszi a német pedagógiai művek megértetését, a jelszó kívánja: tanítsák egy kis beszédre, a tanképesítő vizsgálati szabályok meg könnyebb magyar szövegnek a németre való fordítását kívánják a jelölttől. A tanár minden kívánságnak eleget akarván tenni, a tanterv kívánta cél elérésére törekszik, de a jelszó kívánta gyakorlatias módszert alkalmazza. S hogy aztán a végső eredmény általában az, hogy se beszélni nem tud egy árva szót is a tanítójelölt, se a német pedagógiai műveket nem érti, sőt olvasni sem tud hibátlanul (nem a szó nem németes kiejtését, hanem a rossz kiejtés mellett egyes hangoknak a megmasítását értem), azt minden nap tapasztaljuk. Szóval két szék között a pad alá esik az egész német nyelvtanítás.

A tanító, ki erején felüli buzgalommal is elkövet mindent, hogy eredményre jusson, kétségbe esve látja az eredménytelenséget. Hiszen ő akalmazta a *direkt-módszert* külön is, keverve is, mint a legkiválóbb pedagógusok kívánják, órákig szavalta a Mina János fülébe: Ich bin nicht gross, de azért Mina J. csak: Is bin nis gróst ejtett állhatatosan; a beszéd anyagául a beszéd-ért, gyakorlatok anyagát használta, össze-

¹ Hogy minden félremagyarázásnak elejét vegyem, kijelentem, hogy olyan nyelvet értek, a mely nem tanítási nyelv az illető iskolában s a melyet a tanulók az iskolában hallanak és tanulnak először.

állított kettőt, hogy egymással gyakorolják, a mit tanultak, de mind hiába, az eredmény az, hogy az is bin nis-ből ik bin nikt lesz, de német beszéd semmiképen sem

Nem bizony, mert két külön nyeret egyszerre megülni nem lehet. Vagy megelégszünk azzal, hogy az olvasottak bizonyos fokú megértésére tanítjuk meg a tanulót, vagy csupán arra törekszünk, hogy egy pohár sört és egy sós kiflit valami kinnal tudjon kérni a német kellertől s esetleg a fizetésre nézve is meg tudjon németül egyezni vele, de mind a kettőre, mint a tapasztalat mutatja, hiába.

Már pedig ha csak egyik cél, az elérhető, választjuk, akkor módszerünk is alkalmazkodjék ahhoz s ne kövessünk beszélgető, direkt módszert akkor, mikor olvasni (német pedag. művek haszonnal való olvasására) akarjuk képessé tenni a tanulót, hanem inkább az e célhoz illő nyelvtani módot.

Épen azért különösnek találok, hogy a készülő tanterv a könnyebb pedagógiai művek megértését, mint cél, gyakorlati módon (melyen a direkt módszert szokás érteni) akarja elérteni.

Egyébirant hogy olyan kevés eredmény mellett, milyent a tanítóképzőkben tapasztalunk, miért kell a német nyelvet általánosan kötelezett tantárgyként tanítani, azt én megmagyarázni nem tudom.

Ugyanis a hasznavetőbb német pedagógiai művek ma már jó-részt olvashatók magyarul is, tehát a magyar pedagógiai irodalomból a szükséges szakképzettség megszerezhető. De még nem láttam olyan eleven tanítót, a ki a tanítóképzőben szerzett német nyelvi ismerettel annyira ment volna, hogy ilyen műveket olvasni tudjon. — Beszélni még kevésbé tanult meg barki is, a ki azelőtt nem tudott; és így ha egy kevés német beszéd nélkül meg nem elhetne is a tanító Magyarországon (a mi ma már, istennek hála, nem igaz), még akkor is felesleges valami olyat művelni, a minek egyáltalán semmi eredménye sincs.

Emlegetnek még közműveltségi szempontot is, de tudtommal eddig senki sem írta körül pontosan, hogy mi ez? Krausz cikkéből azt gyanítom, hogy egy idegen irodalom olvasásából származó szellemi haszon értendő rajta. Csakhogy miképen lesz barki is a közműveltségnek részesévé az által, a miből a tanár minden erőlködése mellett sem ragad rá — úgyszólván — semmi?

A német nyelv törvényeinek a magyar nyelvével való összevetése emennek hasznára válik és különben is egy olyan fejlett nyelv tanulmányozása, a milyen a német, igen sok szellemi haszonnal jár, — szól egy másik argumentum. De ha eredménytelen ez a tanulmányozás! Aztán meg, ha elfogadjuk eredményesnek, akkor is arányban áll-e a belőle származó szellemi haszon a ráfordított idővel? És az alatt az idő alatt nem lehetne-e más tárggyal több szellemi gyarapodást szerezni? Ki meri mondani, hogy nem?

Meg legelfogadhatóbbnak látszik az az argumentum, hogy az országban még sok németnyelvű iskola van és szükséges, hogy németül tudó magyar tanítók legyenek. Azonban e szempontból is a német nyelvnek csupán fakultatív tanítása volna szükséges, minthogy a ki azelőtt németül nem tudott, az sem az egyik, sem a másik magyar nyelvű

tanítóképzőben meg nem tanult annyira németül, hogy német nyelvű iskolába be merjen állani tanítónak. Aztán meg a német nyelvű iskolák fenntartása nem lehet állami cél, nem arra kell törekednie az államnak, hogy azok tartósságát biztosítsa, hanem hogy minél előbb magyar nyelvűekké változzanak azok is.

Szóval nem találok okot és magyarázatot arra, hogy miért kell minden tanító-jelöltnek a német nyelvvel küzködni, mikor amúgy is oly sok mindenfélével vannak megterhelve, hogy mindennel csak futólag foglalkozhatnak. Ennélfogva óhajtánám, hogy a közoktatási minisztérium ezt a dolgot alaposan megfontolja, mielőtt az új tantervet meg-erősítene.

Mintogy azonban alapos a reményem, hogy ez az óhajtásom megmarad teljesen jámbor óhajtásnak, nem lesz felesleges azzal is bibelődni, hogy milyen legyen az új tanterv mellé kiadandó részletes utasítás.

Általános nézeteim az eddig elmondottakban erre vonatkozólag is eléggé jelezve vannak, most tehát csak a részletekről kell szólnom valamit. Alapul a Krausz barátom fejtegetéseit veszem s azokhoz fűzöm a magam megjegyzéseit.

1. A mit Krausz a német nyelvtanítás *céljáról* mond, annak csak egy részét nem írom alá. Ő ugyanis nem elégszik meg azzal, hogy a tanítójelölt annyira jusson a német nyelv tanulásában, hogy *a könnyebb német pedagógiai műveket megérthesse*, mint a tanterv kívánja, mert szerinte a céljt így kell megszabni: *«A német nyelv a tanítóképzőkben gyakorlati, közműveltségi és szakképzettségi szempontból taníttatik»*.

A gyakorlati cél, hogy kissé megtanítsuk beszélni a tanulókat; a közműveltségi, hogy a német irodalom kiválóbb műveinek a megértésére s az irodalomtörténet főbb mozzanatainak ismeretére vezessük őket, a szakképzettségi, hogy az újabb német pedagógusok könnyebb műveit haszonnal olvashassák.

Mindezt az összes tanítóképzőkre kötelező célképen akarja kimondatni.

Tagadhatatlan, hogy ez idealiter igen szép s ha olyan könnyű, vagy egyáltalán mindenütt lehetséges volna a megvalósítása, másként nem is történhetnék a cél kitűzése. Azonban az alábbiakban látni fogjuk, hogy ez csak egy-két képzőben valósítható meg, azért sokkal megfelelőbb a valóságnak az, a mit az új tanterv akar, tehát maradjon csak úgy a cél kitűzése, a mint abban van.

2. *A tanítás anyagát és módszerét* 3 fokozatban mutatja be Krausz. Az elsőt a társalgás és nyelvtan fokozatának, 2-ikat a német irodalom fokozatának, a 3-ikat a könnyebb német pedagógiai irodalom fokozatának nevezi.

Az I. fok esik az I. és II. osztályra; ezen az eljárása a következő: hetenként félórát társalgásra, fél órát nyelvtanra, 1 órát (mikor írásbeli van, csak felet) olvasmányok tárgyalására fordít. Tehát a két év alatt tart 32 órai beszédgyakorlatot, u. a. alatt tanít nyelvtant és 64 órát fordít írásbeli dolgozatokra és olvasmányok tárgyalására.

A beszédgyakorlat (társalgás) anyaga olyan beszéd-ért. gyakorlat féle összesen 28 tárgykörrel. Tehát a 32 órából jut 1 óra 8.5 perc

egy tárgykörre és ha 28 tanítványa van, mint nekem, akkor az 1—1 tárgykörből tarsaloghat egy tanulóval 2 és fél perczet. Hogy hány szót s azokból alkotva hány mondatot lehet megtanítani s begyakoroltatni egy-egy tárgykörrel 1 óra 8 perc alatt, a mikor azokat 1—1 tanulóval csak 2 és fél percig gyakoroltathatja külön, azt nem szükséges fejtegetnem; valamint azt sem, hogy az így szerzett nyelvi késlethez bajosan lesz egy *kissé németül beszélés is*, sőt egyáltalán semmiféle beszélés sem.

Hiszen az a tanuló, a ki csak az iskolában hallott német szót, a németül beszélésre alig van jobban elkészülve, mint az, a ki egyáltalán nem tanult németül, mert ő akár a gimnáziumban vagy reálban, akár a polgáriban csak olvasni és érteni tanult (annyit, a mennyit) németül, de arra, hogy a kiejtett német szót gyorsan meghallja, felfogja, folyékonyan kimondja, gyakorlata nincs, vagy igen kevés van. Ebből kifolyólag több tanulóval meg kell tenni azt, hogy ugyanazt a szót vagy mondatot 8—10-szer kimondatjuk vele; így aztán az egy tanulóra eső 1 óra s pár perc a kiejtés gyakorlására sem elég igen sok tanulóval; honnan nyerünk aztán időt arra is, hogy az ilyenekkel a mondat alkotást, a beszéd lényegesebb felét is gyakoroltassuk, hogy egy kicsit beszélni megtanuljon?

Mert itt számba kell venni azt is, hogy kik jönnek a tanítóképzőbe. Az én 28 I. osztályosom közül 4 beszél úgy dialectice németül, 2 itt hallott először német szót, 22 tanult iskolában németül, de belőlük 20-nak elégséges osztályzata van. A statistika a többi osztályokra nézve sem igen lenne kedvezőbb. Ilyen az anyag, a melynek német nyelvet kell tanítani a tanítóképzők többségében. Ehhez hozzá kell számítani a tanulóknak egyebbel való nagy elfoglaltságát: kertészet, hegedű, zongora, orgona, háziipar a rendesen más iskoláknál is előforduló dolgokon kívül; továbbá, a mit legelső sorban kell vala említeni: azt a kiölhetetlen tudatot, hogy a német neki szükségtelen, semmi hasznot nem hajtó tanulni való s mint ilyent inkább elhanyagolja, mint bármely más tárgyat, mikor valamelyikből nem lehet elkészülnie. Szóval, a mit az órán nem gyakoroltatunk be, az a legtöbb esetben begyakorlatlan marad, mert a tanuló ebben még inkább megelégszik a felszínes munkával, mint más tantárgyakban.

Még azt hozhatná fel valaki, hogy az egyes mondatok vagy mondat-csoportok begyakorlása együttesen is történik, és így több idő jut egy-egy tanulóra, mint a mennyit én számítottam. Megjegyezve, hogy az együtt tanulásnak egy-egy tanulóra nézve *legfőlebb* félannyi lehet, mint a különmondatásnak, számítsunk 1—1-re még tízszer annyi időt s vegyük ezt is olyan értékűnek, mint a külön mondatást: akkor is miféle beszédre lehet a tanulót 14—16 órai gyakorlás által megtanítani, mikor ez a néhány óra is két hosszú évre van beosztva és így a feledésre minél bővebb alkalom nyílik?

Bizonyára érezte Krausz is, hogy ilyen rövid idő alatt az életben felhasználható beszédképességet a németül nem tudó tanulóban fel nem ébreszthetünk, s azért kötötte ki, hogy egy osztályban csak 20—25 tanuló lehet, s hogy a tanár a német nyelvet használja tanítási nyelvül s evégből maga is jól tudjon németül.

Csakhogy ezekből azt a feltételt, hogy egy osztályban legfőlebb 25 (rendesen 20) tanuló legyen, felállítani nem lehet. És egy módszer érvényességét min. tantervhez kiadandó utasításokban ahhoz kötni valami furcsa volna, hiszen az utasítások általános érvényű módszert foglalhatnak magukban csupán, mert különben nem alkalmazkodhatnak hozzá ott, a hol az ilyen eshetőleges feltétel hiányzik.

Azt meg éppen kivihetetlennek tartom, hogy a tanítás mindenütt német nyelven történjék, hiszen pl. az én tanítványaimnak a nyelvtan magyarul is nehezen válik érthetővé úgy, a mint szükséges, s hová jutnék, ha németül kezdenék nekik prelegálni, mikor előbb azt kellene magyaráznom magyarul is, hogy mit mondtam németül s aztán értelmeznem magyarul is a németül tanítottakat? Mert bizony ezek annyit sem tudnak németül, hogy a hallott beszédben a szókat meg tudják különböztetni, vagyis, hogy a szokásos paradoxont használjam, nem is hallanak németül.

Es így a Krausz feltételei sehogy sem alkalmasok arra, hogy lehetővé tegyék azon cél elérését, hogy a tanulók *kissé megtanuljanak beszélni németül.*

De Krausz számított erre az eshetőségre és a társalgás szükségességét más oldalról is megokolja s azt tanítja nekünk, hogy a «szakképzettségi» cél csak a *gyakorlati* és közműveltségi szempontnak eleget téve érhető el.

Hogy csak a társalgás, köznapi iskolai és másféle tárgyakról való beszélgetni tanulás útján juthatnánk el a német pedagógiai művek megértéséhez, annak mindennemű eddigi tapasztalatom ellent mond. Sok esetet hozhatnék fel, hogy valaki egész könnyű szerrel olvasta valamely idegen nép irodalmi termékeit a nélkül, hogy bár meg is próbálta volna az illető nyelven beszélni. Továbbá épen a tanítóképzőkben és épen a német nyelv tanítása közben szintén mást, valami egészen ellenkező dolgot tapasztaltam. Ugyanis pusztán elméleti tanulmányok és okoskodás útján megállapítottam magamnak én is egy ideális nyelvtanítási módot, a mely szerint természetesen, a tanterv megszabta cél megvalósítása mellett azt is el akartam érni, hogy legalább a mindennapi dolgokról kissé beszélni is tudjanak a tanítványaim (a mint a kor kívánja). Úgy jártam el, hogy az esztendő első harmadát (szeptembertől karácsonyig) csupán társalgás tanítására fordítottam. Kellett a sok gyakorlás, hogy a székelés és alföldi fiúk füle kissé megszokja a német szó hangzását, beszélő szerve meg annak a kimondását.

Kezdettem a dolgot a kézügybe eső tárgyak neveinek a megtanításával ekképen: Was ist das? kérdeztem, rámutatva az illető tárgyra. Aztán megtanítottam e kérdést kimondani és megérteni is. Das ist ein Tisch, — eine Bank, ein Bild stb. szólt a megtanított felelet. — Aztán: Wie ist die Bank? stb. Wasfürein Tisch is das. — Wieviel Stühle sind dort? Wo ist das Bild? Was macht...? stb. valának a további kérdések, a mik szerint az egyes tárgyakról, személyekről beszélgetést tanítottam.

Néhány kérdést s rá néhány feleletet tudtak is a legköznapiasabb dolgokról a tanítványaim.

Karácsony után elévettem az olvasókönyvet, hogy most már olvasmányok alapján tovább folytatom a megkezdett beszélgetést és reméltem,

hogy az eddig tanultak után csak gyerekjáték lesz a könnyű német olvasmányok megértése és fordíttatása.

Kettős csalódás várt reám: az olvasmányok alapján nem folytathattam a megkezdett beszélgetést, nem ment sehogyan; másfelől pedig az addig tanult beszélgetés a legkevésbé sem könnyítette meg az olvasmányok megértését és fordítását. Előbb meglepődtem e miatt, de aztán könnyű volt kitalálnom az okát. T. i. egészen más szóanyag, más és sokkal egyszerűbb szólásformák és stílus volt az, a mit beszélgetés alatt használtunk, mint a milyen az olvasmányokban található, ennél fogva nem igen lehetett megkönnyítője a beszélgetés az olvasmányok tanulásának, de egyuttal ez volt az oka egyrészt annak is, hogy a beszélgetés ugyanolyan formában nem folyhatott az előre elképzelt természetességgel tovább. Azonban van ennek egy számot tevőbb akadálya is, t. i. egyszerre két célra törekedni az olvasmányokkal nem igen lehet, mert vagy az a fő, hogy az olvasmányok megértésében, magyarra fordításában haladunk előre, hogy a pedagógiai művek megértéséhez eljussunk, vagy pedig az, hogy a benne levő nyelvyagot a beszélgetés céljára használjuk fel.

Úgy látszik, mintha e két dolog azonos volna, pedig egymással sok tekintetben ellentétes. Ugyanis ha az olvasmány nyelvyagát a beszéd gyakoroltatására használjuk fel, akkor a mi körülményeink között nagyon soká kell foglalkozniuk egy-egy olvasmánnyal s nem jut időnk arra, hogy a másik célhoz is eljussunk. Könnyű ezt belátni, hiszen bármely nyelvnek a szavait és szólásmódjait könnyen és hamar megtanulja bárki, ha nekifog, annyira, hogy azoknak értelmét anyanyelvén kifejezze, de már ahhoz, hogy gondolatainak a kifejezésére szükséges szókat és szólásformákat beszéd vagy akár írás (fordítás) közben is gyorsan megtalálja valamely idegen nyelven bárki is, telette sok gyakorlás kell.

Meg kell jegyeznem, hogy ilyenféle stílus és szókincs-beli eltérés az irodalmi és pedagógiai művek között is megvan bizonyos fokig és a tanításnál ezzel is számolni kell.

Mármint, ha mindezek így vannak, akkor *egyáltalán nem eszköze a gyakorlati cél a szakképzettségnek, sőt hátráltatója annak.* Ennél fogva semmi haszna sincs a gyakorlati cél, a beszédgyakorlás hangoztatásának, *s ellentétben Krauszszal helyeselnem kell az új tantervben alkalmazott azon felfogást, mely a tanítóképzőkbeli német nyelvtanításnak csupán egy minimális célt tűz ki és a tanári testületekre bízta, hogy adott körülményeik szerint maguk szabják meg az esetleg elérhető nagyobb célt.*

A tanítás anyagát Krausz a társalgási anyagon kívül irodalmi és pedagógiai olvasmányokban, a rendszeres nyelvtan rövid áttekintésében, a különböző stílusfajták felfogatásában, az irodalomtörténet kiemelkedőbb mozzanatainak ismertetésében jelöli meg.

Erre vonatkozólag az a megjegyzésem, hogy a beszédgyakorlat anyaga az eddigiek szerint szükségtelen, a stílus különböző nemeinek felfogatása lehetetlen, valamint az olyan rendszeres irodalomtörténetféle is az, a melyet ő akar, a tanítóképzők nagy többségében. Az olvasmányokból meg sokkal több kell, mert 4 éven át 35 olvasmány, éven-

ként 9, szerfölött kevés még a tantervbeli minimális cél: a pedagógiai művek megértésének az elérésére is.

A tanítás módjára nézve sem lehetek egy véleményen Krauszszal, mert úgy, a mint ő akarja taníttatni a németet, legfőleg csak 3—4 tanítóképzőben lehet, mert ahhoz a legelső feltétel az, hogy a tanulók nagy része tudjon németül beszélni s a más része is egy kissé tudjon.

Nem szükséges itt részleteznem, hogy miket tartok alkalmatlannak a Krausztól javasolt módszertani elvek közül, hiszen az eddigiekből látható az is, hanem e negatív fejtegetések helyett röviden jelzem, hogy milyen eljárást tartok alkalmasnak a tanítóképzők többségében, mert egyes tanítóképzőkben, mint már többször említém, teljes mértékben alkalmazható a Krausz módszere is.

Az eddigiekben kifejtett nézetem szerint a német művek olvasására, megértésére való megtanítás lehet az általában elérhető céli: ehhez képest legalkalmasabb módszer a fordítva és nyelvtani alapon való tanítás. E végből eleitől fogva mindig olvasmányokat tárgyalunk, a melyeknél főgondunk, különösen eleinte, a formai, nyelvi s ne az értelmi tárgyalás legyen. Gyakorolnunk kell tehát a jó kiejtést, ismertetnünk kell a szót a jelentés és alak szerint, értelmeznünk kell a mondatokat (fordítás), és végül meg kell tanítanunk az olvasmány tartalmát előbb magyarul, aztán röviden, beszédgyakorlás anyagául használva, németül is.

Vagyis e vázlatosan elmondottakat kissé részletesebben tekintve: az olvasmányt olvastatjuk mondatonként, ugyanazt a mondatot egymás után többször is, ha a jó kiejtés gyakorlása végett szükséges. — A mondat elolvasatása után rendre vesszük belőle a szót és szólásokat, kifejezéseket, megtanítjuk azoknak a jelentését, a szólásokét szó szerint és magyarosan. Így végig tárgyaljuk az olvasmány valamennyi mondatát. Ez elfoglal egy tanítási órát, de ha hosszabb az olvasmány, még többet is, azonban az egy órán eltárgyalt anyag begyakorlását a következő órára leckéül adjuk. A szóanyag ilyen megtanítása után következik a mondatok fordítása előbb szó szerint, aztán magyarosan. A fordítás után elmondjuk az olvasmány tartalmát magyarul. A szükséges értelmezés ekkor esetleg és az egyes mondatok fordításakor történik.

Az ilyen módon megejtett tárgyalás után az olvasmány egyes mondataiból különféle egyszerűbb mondatokat alkotunk magyarul s azokat lefordítatjuk németre. Ezt úgy csináljuk, hogy belőlük az olvasmány rövid tartalma kerüljön ki. Az így megalkotott rövid tartalmat minél több tanulóval elmondjuk. Az ilyen fajta *nyelvgyakorlásnak* két célja van: az egyik az, hogy az olvasmány nyelvi anyagát megőrgzítse a tanulók emlékezetében, a másik az, hogy a tanképesítőn szükséges magyar-német fordítást is gyakoroltatjuk vele jó előre. Ez utóbbira törekszünk jó részben írásbeli dolgozatokkal is, a melyeknek az anyagát az olvasmányokból épen úgy kell összeállítani, mint a fenti nyelvgyakorlatokét. Azonban az írásbeli dolgozatoknak csak egyrésze ilyen, a másik része németből magyarra való fordítás. — Hogy velük kapcsolatosan a helyesírás megtanítására is kell törekedni, azt talán fölösleges is említenem.

A nyelvtan tanításánál szintén az olvasmányok szolgálnak alapul, illetőleg kiinduló-pontul. A nyelv törvényeit a rendszeres nyelvtan menetét követve kell tanítani, mert a tanulók e nemű előismeretei már lehetségessé teszik ezt. Azonban az olvasmányokban előforduló szók és szólásformák ismertetésekor alkalomszerűleg, szétszórta is nyújtunk nyelvtani ismertetéseket a rendszeres nyelvtan tanítása mellett.

A nyelvtani műszókat megtanítjuk németül is. A németül tudó tanulókkal meg a nyelvtani szabályokat is elmondjuk németül, tehát nekik megtanítjuk magyarul is, németül is.

Hogy a nagyobb és jelentékenyebb szépirodalmi, valamint a neveléstani olvasmányoknak íróját és esetleg a mű keletkezését is meg kell röviden ismertetni, az épen oly magától értetődő dolog, mint az, hogy neveléstani olvasmányok csak akkor fordulhatnak elő, mikor a megfelelő neveléstani ismereteket más úton már megszerezték a tanulók.

Hogy az itt jelzett módszer a részletes eljárásban a tanár egyéniségéhez alkalmazottan valósulhat meg csupán, az is magától értetődő dolog.

Tagadhatatlanul igaz, hogy így a németül tudó tanuló is gyakorolja magát a német nyelvben, de minthogy a dolog természete szerint a tanár legkevésbé ügyet épen rájuk vehet, ez a gyakorlás kevés. Ennélfogva helyesnek tartom a tanulóknak valamelyes oly csoportosítását, a mely szerint több alkalom nyílik arra, hogy a németül tudók a német nyelvben való tökéletesedésben gyorsabban és nagyobb mértékben haladhassanak előre.

Javaslatot azonban erre vonatkozólag ezúttal nem teszek.

Ime, az éremnek, a melynek Krausz Sándor a szebb felét megmutatta, van kevésbé tetszetős oldala is. És ha én vállalkoztam arra a hálátlan munkára, hogy ezt az oldalát felmutassam, azt azon célból tettem, hogy hangot találjon az a meglehetősen általános meggyőződés is, hogy a tanítóképzőkben a beszélgetni tanítás czéltalan dolog, mert eredményre nem vezet; továbbá még inkább az, hogy a német csak fakultatív tárgyként tanítandó, nem rendes tárgyként, a tanítóképzőkben, a hol a tanulók úgy is felette sok tanulni valóval vannak elhalmozva, elannyira, hogy mindenből csak felszínes, megdöbbenően felszínes tudást szerezhetnek csupán. Aztán meg a németnyelvtanítás eredménye oly kevés, majdnem semmi, és a német nyelv ily kismértékű tudására, de még nagyobb mértékűre is oly életbe vágó szüksége nincs a tanítónak, hogy egyéb tanulni valók rovására is gyötrődnie kelljen vele.

Hogy valami számottevő eredménye lenne felszólalásomnak, azt sem remélem, de talán legalább az utasítások készítőire a módszer megjelölésénél mérséklő hatása mégis lehet.

Eddig vártam a czikk közre adásával, mert reméltem, hogy nálamnál tapasztaltabb és szakavatottabb emberek elmondják ezeket vagy mondanak ilyesfélétet, de látom, hiába várnék tovább.

Déva.

Kolumbán Samu.

NÉPOKTATÁS.

A népiskolai tanítás javítása Amerikában.¹

— A tizenötös bizottság jelentése. —

III. A törvényhatósági (city) iskola-rendszerek.

A tizenötös bizottság harmadik albizottságának jelentése ránk nézve kisebb fontosságú. Hogy azonban e bizottság működésének teljes képét is nyerjük, nem látom szükségtelennek azt fővonaláiban megismertetni.

E jelentés az iskola külszervezetével, annak közigazgatási viszonyaival foglalkozik. Minthogy e szervezet az Egyesült-Államok államszervezetének egy részét alkotja — ez pedig minden európai államszervezettől eltérő: ennél fogva e kisebb fontosság nyilvánvaló; de bizonyos tanúságot mégis rejt magában.

A jelentés bevezetésében, a helyes vezetés fontosságát hangsúlyozza. «Az iskolák munkájának sikere egyrésztől az által biztosítható, ha megfelelő épületekről, felszerelésről és azoknak illő rendben tartásáról gondoskodunk; másrésztől, ha a tanítókat úgy alkalmazzuk, szervezzük, támogatjuk és igazgatjuk, hogy az oktatásban élet és képesség legyen azon nagy célok végzésére, a miért az iskolák fenntartatnak.»

A kormányzás két részből áll: az egyik az iskolának ügyvitelével foglalkozik, a másik az oktatásra ügyel fel.

E kettőnek egymással összhangzásban kell lennie. Mindkettő hozzáértő egyénekre bízandó. Az iskolák szervezésében és kormányzásában határvonal húzandó a törvényhozói és végrehajtói ténykedés között. Az elsőben a nép lehető nagy részének kell befolyonia, a másodiknál az összpontosítás hatásosabbnak bizonyúl.

A következőkben a bizottság az iskolát kormányzó testület, az iskola-tanács összeállításával foglalkozik. A tanácstagoknak a közigazgatási hatóság feje által való kineveztetését a közvetlen választásnak elébe helyezi; mert ez utóbbi esetben a felelősség megoszlik annyira, hogy hiba esetén kérdőre senki sem vonható. A tanácstagok kinevezésénél csak az arravalóság jöhet tekintetbe; politikai párt vagy vallási, felekezeti érdek figyelembe nem vehető. Minél kisebb a tanácstagok száma, annál jobb: ötvenezernél kevesebb lakosággal bíró törvényhatóságnál kilencznél több ne legyen, sőt helyesebb, ha csak öt tagból áll.

A legnagyobb törvényhatóságnál se legyen tizenöttnél több.

A tagsági időtartam minél hosszabb, mintegy öt év legyen.

A bizottság azt hiszi, hogy a nevelési tanácsnak leghelyesebb oly

¹ Az első közleményt (a tanítóképzés reformja) l. az 1897-iki évfolyam IV. füzetében; a második közleményt (a népiskolai tanulmányok egymásra vonatkozása) a X. füzetben.

szervezetet adni, hogy a hatáskörének két ága és tényezője legyen; az egyik ág a veto hatáskörével bír, vagy legalább ellenőrzi a másik működését. Létesítendő tehát egy iskola-igazgatói állás, melyre az adminisztráció ügyviteli dolgai ruháztatnak. Az iskola igazgatójától megkövetelendő, hogy minden idejét állása kötelességeinek szentelje és ezért megfelelőleg kártalaníttassék. Az iskola-tanács, mint ilyen, irányzó testület; neki kell megállapítani és vezetni az iskolai alkalmazottak kinevezését.

Nagy városokban az oktatásügy veszélynek van kitéve, ha a felelősség megoszlik, miért is az egész egy oktatásügyi felügyelő (superintendens) kezeibe teendő, kinek független hatásköre és megfelelő tekintélye van, a kin az egész felelősség nyugszik.

A felügyelő pusztán az oktatás felügyeletével és irányzásával ruházandó fel; a vizsgáló tanács által képezett tanítók közül a tanítókat ő nevezi ki.

A bizottság nagy városok iskolarendszerének szervezésére és kormányzására nézve a következő elvekben állapodik meg:

1. Az iskola ügyeit pártvitákba és helyhatósági ügyletekbe bevonni nem szabad.

2. A törvényhozói tevékenység és végrehajtó kötelesség között éles határvonal vonandó.

3. A törvényhozói ténykedés szabályzat által világosan megállapítandó és aránylag kis tanács által gyakorlandó. Előnyösebbnek látszik, hogy ezen tanács inkább kinevezés, mint választás által állítatik össze.

4. A közigazgatás két nagy független csoportba, melyek mindegyike külön tisztviselő által igazgattassék, különítendő. Az egyik az ügyvitellel foglalkozik, a másik felügyel az oktatásra.

5. Az ügyviteli legfőbb tisztviselőre bízandó minden birtok gondozása, az ügyviteli személyzet összeállítása.

6. Az oktatási szak legfőbb tisztviselője minél hosszabb időre alkalmaztassék és a tanács által jelöltessék ki. Ha a tanács két szakból áll, az a végrehajtó ügykezelés által neveztessek ki, a törvényhozó szak által pedig erősíttessék meg. Ha egyszer megerősített, legyen független. Az ő tiszte a tanítás fejlesztése.

Következtetések.

Az előzőekben kívántam az Egyesült-Államok úgynevezett «tizenötös bizottsága» három albizottságának nagyjelentőségű «Jelentése»-it bemutatni. Mielőtt azokból a következtetéseket levonnám, a czélből, hogy az Egyesült-Államok közoktatásügyének — az egyetemeket kivéve, mint a melyeket illetőleg az európaiaktól lényegesen eltérő különbség nincs — egész rendszere és szervezete világosan álljon előttünk: jónak látom az u. n. «Tizes bizottság» «Jelentés»-ének végeredményét bemutatni.

A bizottság történetét illetőleg csak annyit kívánok felemlíteni, hogy az a «Nemzeti Nevelésügyi Egyesület»-nek 1892. jul. 7—9-én Saratogában tartott gyűlése által küldetett ki. A kiküldött bizottság

elnökéül Eliot W. Károly, a Harvard egyetem elnöke (Cambridge, Mass.) jelöltetett ki, kilencz tag pedig, a külön szakokra, azon meghatalmazással választatott, hogy mindegyik belátása szerint, külön tízes bizottságot létesíthet; ily módon a tízes bizottság, az Egyesült-Államok legkiválóbb nevelőiből százas bizottsággá egészítették ki. A szakbizottságok munkálataikat a tízes bizottságnak 1893. decz. havában New-Yorban tartott ülésén nyújtották át. A főbizottság jelentésével 1894. jún. havában készült el.

A középiskolai tanfolyamok a «tízes bizottság» által csoportosítva a következők:

Classikai középiskola.

I. év: algebra 4, természettani földrajz 3, történelem 4, angol 4, latin 5 óra hetenkint;

II. év: mértan 3, természettan 3, történelem 3, angol 2, latin 5, német 4 óra hetenkint;

III. év: algebra és mértan 4, angol 3, latin 4, német 4, görög 5 óra hetenkint;

IV. év: trigonometria és felső algebra 3, vegytan 3, angol 2, latin 4, német 3, görög 5 óra hetenkint.

Összesen: mennyiségtan 14, tudományok (term.) 9, történelem és angol 18, idegen nyelvek 39 óra.

Latin tudományos középiskola.

I. év: algebra 4, természettani földrajz 3, történelem 4, angol 4, latin 5 óra hetenkint;

II. év: mértan 3, természettan 3, növény- és állattan 3, angol 2, latin 5, német 4 óra hetenkint;

III. év: algebra és mértan 4, csillagászat és meteorologia 3, történelem 2, angol 3, latin 4, német 4 óra hetenkint;

IV. év: trigonometria és felsőbb algebra 3, vegytan 3, földtan és physiologia 3, angol 4, latin 4, német 3 óra hetenkint.

Összesen: mennyiségtan 14, tudományok (term.) 18, történet és angol 19, idegen nyelvek 29 óra.

Modern nyelvi középiskola.

I. év: algebra 4, természettani földrajz 3, történet 4, angol 4, német 5 óra hetenkint;

II. év: mértan 3, természettan 3, növény- és állattan 3, angol 2, német 4, francia 5 óra hetenkint;

III. év: algebra és mértan 4, csillagászat és meteorologia 3, történet 2, angol 3, német 4, francia 4 óra hetenkint;

IV. év: trigonometria és felsőbb algebra 3, vegytan 3, földtan és physiologia 3, angol 4, német 3, francia 4 óra hetenkint.

Összesen: mennyiségtan 14, tudományok (term.) 18, történet és angol 19, idegen nyelvek 29 óra.

Angol nyelvi középiskola.

I. év: algebra 4, természettani földrajz 3, történelem 4, angol 4, latin, német vagy franczia 5 óra hetenkint;

II. év: mértan 3, természettan 3, növény- és állattan 3, történelem 3, angol 3, latin, német vagy franczia 5 óra hetenkint;

III. év: algebra és mértan 4, csillagászat és meteorologia 3, történelem 4, angol 5, latin, német vagy franczia 4 óra hetenkint;

IV. év: trigonometria és felsőbb algebra 3, vegytan 3, földtan és physiologia 3, történelem 3, angol 4, latin, német vagy franczia 4 óra hetenkint.

Összesen: mennyiségtan 14, tudományok (term.) 18, történet és angol 30, idegen nyelvek 18 óra.

A bemutatott jelentésekben feltüntetett iskolaszervezethez csak annyit kívánok felemlíteni, hogy azok nem pusztán a zöld asztal mellett készült megállapodások — mint a hogy nálunk az ily tervezetek készülni szoktak, melyek a gyakorlati élettől egészen távol állnak — hanem sokkal inkább oly alkotás, mely egészében és részében az Egyesült-Államok alkotmány-szervezetének természetes követelménye és így teljesen annak szolgálatában áll; a társadalmi élet követelményeinek s azon nép gondolkodásmódjának egészen megfelel. Nem is olyan az, mint a mely itt vagy amott tényleg fenn nem állna. Az Egyesült-Államok minden egyes államának közoktatásügyi szervezete, alapvonaláiban, a bemutatott tervezettel megegyezik. A jelentéseknek céljük az volt, hogy a részletekben való eltérést elenyésztse, illetőleg egyöntetűséget létesítsenek.

E munkálatoknak legbecsesebb részét bizonyára a második albizottság jelentése «A népnevelési tanulmányok egymásra vonatkozásáról» képezi. A tárgy előadója a bizottságban az északamerikai Egyesült-Államok legkiválóbb bölcsésznevelője Dr. Harris T. W. állami nevelési biztos volt.

A középiskolákra vonatkozó jelentésben feltüntetett iskolanemeket illetőleg; bátor vagyok megjegyezni, hogy az illető bizottság a középiskolák mind négy módozatát egyenlő nevelői értékűnek vélte; a mi egyébként abban is kifejezést nyer, hogy azok mindegyike egyenlően képesít a felsőbb iskolákra, az egyetem különböző szakaira, az akadémiaikra és a szakiskolákra.

Mindenkinek saját érdeke hozza magával, hogy oly szakra nem lép, melynek előképzettsége nem felel meg. A magam részéről valószínűnek látom, hogy a feltüntetett középiskolák negyedik kategóriája olynemű, melyből az életbe való közvetlen kilépés a leggyakoribb. Más oldalról nem tagadom, hogy ha nekem választanom lehetne, a pusztán szakszerű tanítóképző előkészítő iskolájaként ez utóbbi (angol, szóval anyanyelvi) középiskolát választanám.

Ha már most az Egyesült-Államok közoktatásügyének szervezetét mint teljes egészet tekintjük, lehetetlen, hogy első tekintetre fel ne tűnjék a különböző tagozatoknak benső szerves kapcsolata, minden következő foknak a közvetlen alatta állóhoz való sorakozása s a felső

fokoknak majdnem plasztikai egymásutáni következetes elágazása. A népiskola nyolcz évfolyamú erőteljes törzséből a középiskola négy ága, minden határsértés nélkül, a legtermészetesebben emelkedik ki. Még ezek fölé a különböző szakiskolák, akadémiák (colleges) és egyetemi karok, szintén minden ugrás nélkül, emelkednek.

A minden szerves alkotást jellemző fejlődés törvénye alól az Egyesült-Államok közoktatásügyi szervezete sincs kivéve. Javításra, kiegészítésre itt is van szükség; csakhogy itt e javítás, mint erről a bemutatott bizottsági jelentések is tanuskodnak, az alap megbolygatása nélkül eszközölhető. Igen, mert ezen alap egészséges, az élet föltételeit magában rejtő. E szervezet azon elven épült fel, hogy egy ország közoktatásügyi organismusa csak akkor egészséges, csak akkor számíthat maradandóságra, akkor nevelhet igazán az életnek, — ha azon ország államszervezetének, kormányformájának megfelel. Az Egyesült-Államok e szervezete a népképviselői alkotmányból fejlődött ki, annak megfelel s annak áll szolgálatában. Megengedem, hogy e kialakulás a keletkezés stádiumában nem volt öntudatos; de éppen ez bizonyítja a fejlődés természetességét. Sőt megendem azt is, hogy ha az Egyesült-Államok polgárai nem maguk szabadították volna fel magukat az idegen járom alól, akkor közoktatási szervezetük más fejlődést vett volna; hanem azt, hogy jelenleg e szervezet az alkotmány formájának megfelel. És ennek amerikai kollegáink teljes tudatával bírnak; mert midőn a tízes vagy helyesebben százas bizottság egynémely tagja a középiskoláknak csak hatosztályúvá kiegészítése végett szót emelt: ezen merényletet a tizenötös bizottság második albizottsága a legerélyesebben utasította vissza.

Ezen szervezetben minden fokú iskolának meg van a maga határozott célja és rendeltetése: a népiskola nyújtja a nemzeti műveltséget, azt a műveltséget, melyre minden polgárnak szüksége van, hogy mint közvitéz a politikai nemzetnek hasznos tagja lehessen; a középiskola közvetíti azon általános műveltséget, mely az egész emberiség szellemi életébe belátást nyújt s ez által az egyént bizonyos fokú vezetői állásokra képesíti; a fő- és szakiskolák célja részint a tudományokba való mélyebb kutatás, részint a magasabb értelmiségi pályákra való előkészítés.

A népiskola ezen jellege nemcsak abban nyer kifejezést, hogy minden egyes tantárgynál közvetlen a hazaiból történik a kiindulás s ezt tanítják a legalaposabban, hanem e céljánk szolgálatában — azon fokon, midőn annak felfogására a növendék már kellőleg érett, a hetedik és nyolczadik évfolyamban — külön tantárgyak, a nemzeti történelem és hazai alkotmány ismerete is állnak: addig a középiskolákban e tantárgyak egészen hiányzanak, helyeikbe az egyetemes történelem lép, hogy ez által a növendék a műveltség általános tényezői fölött áttekintést nyerjen.

Az Egyesült-Államok népiskolája testben-léleekben egészséges, önérzetes s oly polgárokat kíván nevelni, kik a hosszú népiskolai tanfolyam által, már a népiskolákban egy egységes, erőteljes nemzettesté forrnak össze. Megkívánják adni a léleknek, a mi azt illeti, de a test

fejlődésének föltételeit sem vonják el. Nálunk is sokat hangoztatják, — nevelők, politikusok egyaránt, — az iskola túlterheltetését. De míg nálunk minden kísérlet annak megszüntetésére újabb megterheltetést von maga után s arra látszik alkalmasnak, hogy — Comenius szavaival élve — a növendék az ismeretek hullámaintól tengeri betegséget nyerjen: amerikai collegáinknál ez a törekvés nem írott malaszt, hanem valóság és abban nyer kifejezést, hogy a népiskola első évfolyamaiban heti 12, a felsőbbekben heti 17 és $1\frac{1}{2}$ órát ír elő s az óraszám még a középiskolákban sem emelkedhetik 20 órán felül. Talán nem helyeselhetjük amerikai kartársaink azon eljárását, mely az iskolai időt negyedórákra, habár csak a kezdőfokon is, feldarabolja; de szabad legyen mentségükre felhoznom, hogy ők a tanidő (recitatio) fogalma alá csak azon ténykedést foglalják, melyben a tanító a növendékekkel új ismeretet közöl.

Áttekintve a javaslatban bemutatott tanítási időbeosztást, lehetetlen, hogy első tekintetre fel ne tűnjék, hogy az írásra, olvasásra és beszédre (kiejtés) a leczkéknak több mint felét szánják. (A nyolcz évfolyam 184 leczkéje közül 98-at.) Bármily különösnek látszék is előttünk ezen eljárás, abban azon elvet kell felismernünk, hogy a népiskolának feladata nem annyira az, hogy kész embereket produkáljon, hogy minél több ismeretet közöljön, mint inkább az, hogy a lélek erőit az életbe kilépő emberben minél magasabb fokra fejleszse, biztosítsa minél nagyobb mértékben az életbe kilépőnek a tovább haladhatást.

Nem kívánok a jelentés részleteivel foglalkozni; egy hiányát vagy inkább hézagosságát azonban hallgatással nem mellőzhetem. A jelentésből ugyanis nem tűnik ki, hogy a bizottság mely nézetet vall az osztott és osztatlan iskolák egymáshoz való viszonyát illetőleg; mert hogy azok a helyi körülmények, melyek az osztatlan iskolát megteremtették, az Egyesült-Államokban meg nem volnának, el sem képzelhető. Szerettem volna tudni, hogy a bizottság az osztatlan iskola tananyagának kijelölésében vajjon a kiválasztás álláspontjára helyezkedik-e, t. i. arra, hogy a szerves összefüggéstől eltekintve, a népiskola teljes tananyaga kimagasló részeinek megtartása mellett, a tananyag kivonatszerűen kezeltesék; vagy az azonosság álláspontjára-e, mely szerint az osztatlan iskola számára az osztott iskolával teljesen egyező tananyag szabandó ki. Én nem tagadom, hogy ez utóbbi módozatnak vagyok híve, mivel csak ez úton látom a népiskola egységét biztosítottnak. Nagyon természetes, hogy ez esetben az osztatlan iskolában az ugyanazon tananyag nagyobb időre volna beosztandó, mint azt én már rég óta sürgetem és a mint azt a román iskolaszervezetben a gyakorlatban is megvalósítva láttam.

Ha a közoktatás bemutatott szervezetével a magunkét egybevetjük, bizony igen szomorú kép tárul fel előttünk. A mely fokon annak egysége elkerülhetlenül szükséges volna, ott szervesetlen tagozatokra való oszlást tapasztalunk; a hol pedig a tagozódás indokoltnak tűnnek fel, az egységre törekvést. Ha azonban közoktatásügyünk történeti kialakulását kutató szemekkel tekintjük, lehetetlen, hogy ez meglepjen bennünket. A mi közoktatásügyünket ugyanis még a rendi alkotmány teremtette meg, annak állt szolgálatában. A rendi alkotmány szerint a

nemzetet a karok és rendek alkották; nagyon természetes tehát, hogy nevelésre csak nekik volt szükségök a jobbágy művelődése még zavart idézhetett volna elő az alkotmányban s ha rendjeink, miként ezt Angliában a bárók II. Richard idejében tették, a jobbágyok gyermekeinek neveltetése ellen nem petitionáltak, ez egyszerűen annak tulajdonítható, hogy erre itt valószínűleg szükség nem volt. Így teremtette meg a rendi alkotmány a latin iskolákat, melyeknek a mai gimnáziumok másnevű egyenes utódaik.

Hogy a rendi alkotmány szolgálatában állt gimnáziumi nevelés mennyire átment a nemzet tudatába, arról mi sem tanúskodik fényesebben, mint a közel multban a reáliskolák és a jelenben a polgári iskolák története. A rendi alkotmány által megteremtett közoktatásügyi szervezetet gr. Thun Leó a maga absolutisticus céljaira annyira alkalmasnak találta, hogy azon csak lényegtelen módosításokat eszközölt. Közoktatásügyünk mai szervezete alig tekinthető egyébnek, mint az Organisationsentwurf elrontott kiadásának. Thun rendszere a mai rendszernél jobb, mert abban legalább valami principium nem fedezhető fel. Avagy miféle principium van abban, hogy az emberi fejlődés legkritikusabb szakában, a 10 évtől a 14-ig, a nevelést egymástól annyira eltérő intézetek végzik? Gimnázium, reáliskola, polgári iskola, felsőbb leányiskola, felső népiskola, népiskola. E fokon csak egynek lehet létjoga: mert az ember természete, született bár bitorban vagy rongyokban, e fokon egy és ugyanaz és ugyanazon alapműveltségre van szüksége, bármely életpályát választ életének későbbi folyamában. Ezen iskola pedig, ha már egyszer népképviselési alkotmányunk van, csakis népiskola lehet.

Szerencsétlensége szegény hazánknak, hogy az alkotmány visszaállítása óta, a boldogemlékű Eötvöst kivéve, úgynevezett kultúr-politikusaink a közoktatásügyi szervezet alapigazságával sem voltak tisztában. Ez alapigazság más nem lehet, mint az, hogy a közoktatásügyi szervezetének összhangzásban kell lenni az alkotmány szervezetével. A nemzet polgárai ugyanis nem szabad, öntudatos, önérzetes állapotban, hogy úgy szóljak oly formán, mint a hogy Minerva Jupiter fejéből fegyveresen ugrott elő, jönnek a világra: a népképviselési alkotmányos ország szabad polgárát a népiskola neveli. Midőn én ezelőtt több mint tíz évvel a kötelező népiskolai (hat évi) oktatás érdekében első ízben szót emeltem, a viszonyokat tekintetbe véve, elmentem az engedmény azon végső határáig, melyet a népnevelés minden tovább menő nevelésnek tehet.

Ép oly szerencsétlenség szegény hazánkra az, hogy nálunk a közoktatásügyi intézmények nemcsak hogy egy bizonyos principium alapján, de nem is a gyakorlati élet szükségleteiből létesültek. Egy-egy előkelő vezető egyéniségnek ötlete támad s kész volt ezen ötletért az intézetek, ha nem is ezreit, de százait létesíteni. Említsünk ezek közül csak egynéhányat: «A kereskedelmet és ipart a polgári iskolák által kell megmenteni!» «A világosság felülről jön!» «A nép nagy halandóságát a kiseddóvó-intézetek által kell megakadályozni!» «A földművelés elhagyott állapotán csak a népiskola segíthet!» stb. Pedig hát a nép-

iskola földműves szakiskola ép úgy nem lehet, mint ipar- vagy kereskedelmi iskola. Hogy vajjon ezen ötletek alkalmából létesült intézmények az élet szükségleteinek megfelelnek-e vagy nem, arról meggyőződést szerezni az illetőknek nem igen jutott eszükbe.

A francia polgári iskolák az 1886. októberi törvény által soroztattak a népoktatási intézetek közé (mint *ecole primaire supérieure*), személyzetük kerete pedig csak az 1889. júliusi törvény által szabályoztatott; s már 1890-ben pontos statisztikai adatokat gyűjtöttek az iránt, hogy az azokból kilépett növendékek tényleg mely pályára léptek. Nálunk a polgári iskolák fennállásának 28-ik mondd huszonnyolcadik esztendejében jutott — egy incidens alkalmából — eszébe egy miniszternek, hogy megszavaztassa a szülőket, mit szándékoznak gyermekeikkel tenni, ha azok a polgári iskola negyedik osztályát elvégzik. Így van ez egyéb intézeteinkkel is.

Ez ötletszerű eljárásban a legnagyobb baj az, hogy az így létesített intézetek új meg új existenciákat teremtenek, s az intézmények mérlegelésénél lassanként az egyéni érdek lép előtérbe. Tudvalevő dolog pedig az, hogy a hol az emberek egyéni érdekeiket látják érintve, ott a fondorlatnak és gyűlölködésnek határa nincs. Ezen existenciáknak érdeke azt hozza magával, hogy az intéző egyéniségek elől a dolog lényege eltakartassék. Az érdek az embereket oly leleményessé teszi, hogy azok az intézőket dicsérő tömjénfüstjeikkel részint elkábítják, részint elzárják előlük a látóhatárt.

Vannak, kik azon véleményben vannak, hogy az iskola munkájának sikeréhez annak szervezete lényegtelen: a jó tanító a legrosszabb szervezet mellett is képes a sikert biztosítani. Én pedig szeretném azt a tanítót látni, noha a tanító egyéni értékét nálam senki sem becsüli többre, a ki az osztatlan iskolában, ugyanazon tanczél mellett, rendszeren a növendékek kedvezőtlenebb egyéni állapotában, heti 7 óra alatt annyit produkálna, mint az osztott iskola tanítója heti 24—28 óra alatt. De az osztott iskola munkájának sikere is miképpen bizonyítható be, ha azt annak jobb növendékei éppen akkor — az ötödik-hatodik osztályban — hagyják el, mikor a munka be volna fejezendő? Nem úgy, uraim! A közoktatásügy helytelen szervezete a legkitünőbb tanítók munkájának sikerét is tönkre teszi.

De a mi közoktatási szervezetünk nem csak annyiban rossz, hogy az emberi fejlődés föltételeinek nem felel meg, de még rosszabb azon szempontból, hogy az összes kultúrállamok közoktatási szervezete között a legtékozlóbb és egyúttal a legfukarabb. A legtékozlóbb annyiban, a mennyiben nincs kultúrállam, a mely az emberi fejlődés ugyanazon fokán annyiféle intézetet tartana fenn és más oldalról nincs kultur állam, mely a nemzet napszámóit — népnevelőit, — oly silányul díjazná.

Ha futó pillantást vetünk arra, hogy az előhaladottabb államok népnevelőiket miként díjazzák, lehetetlen, hogy szegyenpir ne fussa el arcunkat. Álljon itt csak néhány adat: Poroszországban a tanítók átlag fizetése 1203 márka, Angliában a rendes tanító fizetése 137 angol font, az Egyesült Államokban 537 dollár. Mint előttünk kuriózumszámba menőt, nem hallgathatom el, hogy az Egyesült-Államokban a tanító-

képző-intézetek vezetőinek és a tanfelügyelőknek évi fizetésük 4—5 ezer dollár.

Nem folytatom tovább az összehasonlítást és következtetést, mert az előadottak is elégségesek, hogy gyászos sejtelmek szállják meg az ember lelkét, látván hazánk állandó pusztulását és haladását a végfelbomlás felé. Harmincz évig éltünk békés fejlődésben egy alkotmányos fejedelem jogára alatt. Ezen idő alatt milliárdok adattak ki oly intézményekre, melyek a jelent illették; de vajmi keveset fordítottunk arra, a mi jövőnket lett volna hivatva biztosítani — a népnevelésre. — s a mit adtunk is, rosszul használtuk fel. Ki tudja, engedi-e a sors, hogy még egyszer éljünk harmincz évig békés alkotmányos életet!

Bemutattam egy alkotmányos népnek, mely egyúttal a leggyakorlatibb is, jövője biztosítására szolgáló intézményét. Vajha tanulnánk belőle!

Somogyi Géza.

EGYESÜLETI ÉLET.

Jegyzőkönyv.

Felvetett a Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesülete választmányának 1897. évi december hó 22-én tartott rendes gyűlésén.

Jelen voltak: Dr. Kovács János alelnök elnöklése alatt Péterfy Sándor kir. tanácsos, elnök, Nagy László, Sztankó Béla, Komáromy Lajos, dr. Verédy Károly, Sebestyén Gyula, Groó Vilmos, Léderer Ábrahám, Peress Sándor, dr. Baló József, dr. Málnay Mihály, Farkas Sándor, utóbbi jegyző.

1. Elnök a gyűlést megnyitván, a mult gyűlés jegyzőkönyve — Sztankó Béla főtitkár azon megjegyzésével, hogy benne a júniusi és októberi gyűlések jegyzőkönyveinek hitelesítése is fejeztessék ki — hitelesnek nyilvánítatik.

2. Elnök felhívására Sztankó Béla főtitkár a következőket jelenti:

a) Az Egyesületből való kilépésüket a következők jelentették: *Fózsa Károly, Egner Adolf* s a *Somogy megyei Tanítógylet*. A kilépési nyilatkozatokat a választmány tudomásul veszi

b) Az előbbi ponttal kapcsolatosan előterjeszti *Boromissza István* kilépési nyilatkozatát. Minthogy nevezett tagtars az 1891. évben lépett be az egyesületbe, a főtitkár megbizatik, hogy alapszabalyaink 14. §-ára nevezett tagtarsunk szíves figyelmét hívja fel.

c) A tanítóképzők szervezetére vonatkozó munkálatra véleményüket beküldötték: *a máramarosszigeti áll. tanítóképző, a szabadkai áll. tanítónő-képző s a soproni ev. tanítóképző tanártestületei*. — Köszönettel vétetnek tudomásul.

d) Ismerteti az 1898. évre szóló állami költségvetési javaslatnak a tanítóképző-intézeti tanárok fizetésére vonatkozó részletét, mely szerint a VIII, IX., X., XI. fizetési osztályok, a tanárookra és tanítókra vonatkozólag az 1893. évi IV. törvényczikk szerint rendeztetik ugyan, de

még mindig több jogos óhajtás maradt abban kielégítetlenül; ezekhez képest kérelmezendő volna 1. hogy az igazgatók a VIII. oszt. két felső fokába helyeztessenek; 2. a polgári iskolai tanítóképzők tanári testületei külön statusba helyeztessenek; ezeken kívül 3. a XI. és X. fizetési osztályok létszáma csökkentendő; illetőleg a XI. fizetési osztály megszüntetendő volna, mi által különösebben a gyakorló-iskolai tanítók előléptetésének régóta érzett szükségessége válna valóvá. Főtitkárnak a költségvetésre vonatkozó ismertetése után élénk tanácskozás kezdődik. Nagy László azt kívánja, hogy miután épen azon kívánalmak, a melyeket a szóban lévő költségvetés ezuttal sem orvosol, magában a fizetés-rendezésről szóló törvényben találják indító okukat, oda kellene hatnia az Egyesületnek, hogy maga a törvény vétessék revízió alá. A választmány egyetért ugyan az indítványozóval; de miután a bajokat sokkal égetőbbeknek tartja, mintsem hogy azokon ily bizonytalan kimenetelű s felette hosszadalmas eljárással lehetne segíteni, dr. Kovács János al-elnök indítványára kimondja, hogy a) miután a gyakorló-iskolai tanítókat illetőleg már az 1868. évi törvény előnyösebb javadalmazást kontemplál a szóban lévő törvénynél s miután a magas kormánynak nem lehetett célja a fizetéseknek csökkentése, kéressék fel a mélyen tisztelt képviselőház, a jelen 1893. évi IV. törvénycikknek oly értelmű magyarázására, hogy ezen törvénycikk ide vonatkozó határozatai által nem helyeztettek hatályon kívül az 1868. XXXVIII. t.-cikknek kedvezőbb intézkedései; b) megbizza a főtitkárt, hogy úgy a gyakorló-iskolai tanítók, mint általában a többi tanárok mindazon ügyeire nézve, melyeknek orvoslásai az 1893. IV. t.-cz. keretében is megvalósíthatók, tárgyszerű csoportosításban külön kérvényeket szerkesztszen, s azt a legközelebbi választmányi ülésen mutassa be.

e) Jelenti továbbá, hogy az ezredévi kiállításon nyert elismerő oklevél az Egyesületnek is kiadatott; de mivel az a «Tanító-intézeti tanárok orsz. egyesülete» részére van kiállítva, az iratot korrekció végett a kereskedelemügyi m. kir. Miniszteriumhoz adta be. — Tudomásul van.

f) Indítványozza, hogy a II. országos és egyetemes tanügyi kongresszus naplója — a mennyiben hivatalból egyesületünknek meg nem küldetnék: szereztessék be a könyvtár részére. — Az indítvány elfogadtatik s a kongresszusi napló beszerzésével a főtitkár megbizatik.

3. Komáromy Lajos pénztárnok a következőket jelenti: A tagsági díjak beszédésére szétküldött postautalványok közül 60 darabot az illetők visszautasítottak s ezen összeg mintegy 400 frt fizetetlen hátraléknak felel meg. Ehhez képest az egyesület a tényleges bevételekből kifizetheti ugyan az évi legszükségesebb kiadási tételeket, de írói díjakra épen e miatt csak mintegy 250 frt jut. Indítványozza pénztáros, hogy a Tanítóképző jövő évfolyamában időről-időre nyomassék ki az egyesületi alapszabályoknak a belépésre, kilépésre s a tagok kötelezettségeire vonatkozó része; úgyszintén a választmánynak 1893. decz. 17-én hozott azon határozata, hogy a *Tanítóképző* küldése azon tagoknak, kik két évi tagsági díjjal hátralékban vannak, időlegesen beszünttetetik. — Pénztárnok jelentése tudomásul vétetik. Indítványa elfogadtatik s a pénztár-

vizsgálásra *Léderer* Ábrahám, *Peress* Sándor és *Miklós* Gergely választmányi tagok kéretnek fel. Az írói díjak kulcsának megállapítása s az írói díjak kiosztására *Nagy* László, *Komáromy* Lajos, *Sztankó* Béla választmányi tagok küldetnek ki, megbiztatván azzal, hogy eljárásukról a legközelebbi választmányi ülésen tegyenek jelentést.

4. Dr. *Verédy* Károly — napirenden kívül — mint kiválóan aktualis kérdést, a tanítóképző-intézeti tanárok képzésének kérdését veti fel. — A beható okadatulással kísért előterjesztés élénk eszmecserére szolgáltatott alkalmat Végül elnök összegezvén a tanácskozás eredményét, kimondja, hogy az Egyesület a tanítóképző-intézeti tanárok képzése és képzése ügyében most is változatlanul a II. egyetemes tanügyi kongresszus által hozott határozatokat tekinti saját álláspontja tekintetében érvényeseknek s e megoldásra váró kérdés megvalósulására igen előnyösnek vélné, ha a II. egyetemes tanügyi kongresszus tanítóképzési szakosztályában ide vonatkozólag hozott határozatok az egyesület részéről már most felterjesztetnének. Igen természetesen, szíves készséggel vállalkoznék a választmány a kérdésnek részletekig menő tárgyalására nézve is, főként ha az Egyesület ezen ügynek részletes tárgyalására a magas Miniszteriumtól felszólítást kapna.

5. Olvastatik *Peress* Sándor tagtársnak a tanítóképző-intézetek igazgatásáról tartott értekezéséből a javaslati rész. (Lásd a M. T. novemberi füzetének 573. és 574. lapjain.) A nagy tárgyszeretettel, alaposan kidolgozott munkálat, igen tartalmas és tanulságos vitatkozást vont maga után. *Sebestyén* Gyula erősen támadja felolvasónak azon álláspontját, mely szerint a tanári testületek autonómikus testületekké válhatnának, melyek választják és ellenőrzik az igazgatót. Nemcsak azon okból tartja ezen felfogást helytelennek, mert ilyen állapotok között elvész a személyi felelősség, mivel valamely intézetnek ügyeiért csak egy egyént és nem egy egész testületet lehet felelősségre vonni, hanem azért is, mivel tanítóképzőink ilyen szervezetét egyáltalában nem tartja beilleszthetőnek hazánk államkormányzatának organizmusába.

Léderer Ábrahám szerint sem volna az igazgatóválasztás célra vezető dolog; föltétlenül a béke és egyetértés rovására történnék ezen új intézkedés. *Verédy* Károly szintén kivihetetlennek tartja a felolvasásban tervezett igazgatói választást, mivel a magas kormány felfogása szerint, az igazgatói állás bizalmi állás, melyre épen ennél fogva egyedül ő válogathatja ki az alkalmas egyéneket. *Nagy* László fontos érvekkel bizonyítja az igazgatói teendők decentralisatiójának szükséges voltát. A mostani állapotok szerint az igazgató épenséggel nem képes azon sokféle kötelességnek megfelelni, melyet állása reá ró s melyek a külföldi hasonló fajú iskolákban legalább is három egyénre nehezednek. — Végül *Peress* Sándor előadó válaszol; higgadtan és tárgyilagosan adja elő, hogy őt a felolvasásban előadott reformoknál előterjesztésére, a jelenlegi állapotok vezették. És ő nagyon jól el tudja képzelni azt a rendszert, mely szerint az igazgatót a tanári kar választja; mert hiszi, hogy e választás minden alkalommal a legjelesebb tanárra fog esni. El tudja képzelni továbbá az általa tervezett viszonyok között a felelősség elvét is; mert szerinte felelősségre vonható az egész tanári tes-

tület. Hiszi, hogy egy teljes és összhangzóan működő testület mégis csak helyesebben tudja vezetni egy intézetnek szellemét, mint egyetlen s ezerfelé teendővel agyongerhelt igazgató.

A tanulságos vitatkozás után dr. Kovács János elnök összegezi az eredményeket s megállapítja, hogy a tételt ugyan nem tekintheti megoldottnak a választmány, de az összes hozzászólók véleményéből ki-domborodott az az elv, hogy az intézetek vezetésébe a tanári kar a mostaninál nagyobb mértékben vonandó bele.

6. Nagy László szerkesztő jelenti, hogy az Egerben megjelenő Népiskolai Tanügy szerint a katolikus tanítóképzők tanarai külön egyesületet szándékoznak alakítani. A választmány érdeklődéssel vett tudomást e mozgalomról s a szerkesztőt és főtítkárt felkéri, hogy a mozgalmat a tanítóképzés általános ügyének szempontjából kísérik figyelemmel s alkalmak adtán hozzák ezt a választmány tudomására.

7. Előterjesztetik egyik r.-kath. tanítóképző-intézeti tanárnak beadványa, melyben telkéretik a választmány, tegye meg a szükséges lépéseket a felekezeti tanárok nyugdíj-ügye tárgyában. Különösen abban az irányban, hogy vagy a Rat. educationis, vagy az 1894. évi XXVII. t-cikk alapján s illetőleg az orsz. nyugdíj-intézetbe való felvétel által, de minden tanítóképző tanár végellátásáról történjék intézkedés. Ennek kapcsán Nagy László szerkesztő jelenti, hogy illetékes helyen felvilágosítást kért s nyert is ezen ügyben; egyszersmind kilátásba helyeztetett az is, hogy a nyugdíjügyről legközelebb kiadandó miniszteri jelentésben közölni fognak mindazon intézetek, melyeknek tanárai az orsz. nyugdíj-intézetbe főlvetettek. — A választmány a legmelegebb, rokonszenves érdeklődéssel s igen behatóan tanácskozott a fel. képzőnél működő kartársaink nyugdíjügyében kifejtendő akciót illetőleg, s abban állapodott meg, hogy mihelyt a kilátásba helyezett min. jelentés megjelenik, annak alapján azonnal megfogja tenni kérvényezés által a szükséges lépéseket.

K. m. f.

Farkas Sándor
titkár.

Értesítés és felhívás.

A znióváraljai áll. tanítóképző-intézet tanári kara és itjúsága február 19-én üli meg derék igazgatójának, Somogyi Géának 25 éves jubileumát. Nevezett igazgató e hosszú időt teljesen a felvidéken töltötte; előbb Iglón, majd Znióváraljan. Ez utóbbi hely, tudvalevőleg, a felső vidéknek egyik legkritikusabb helye, hol a tanítóképző-intézet igazi kulturmissziót teljesít s Somogyi Géza e helyen már 10 év óta működik. A jubileumot rendező bizottság, bár névre szóló meghívókat is szétküld a nevezett igazgató volt tanítványainak, barátainak és tisztelőinek, mindazonáltal ez úton is felkéri mindazokat, kik a jubileumon résztvenni óhajtanak, hogy megjelenésüket Párvy Endre tanárnál bejelenteni sziveskedjenek.